

alma a fán

Partnerségben a szülőkkel

A család és az intézmény
együttműködése az inkluzív
oktatás-nevelés érdekében

alma a fán

Partnerségben a szülőkkel

A család és az intézmény együttműködése az
inkluzív oktatás-nevelés érdekében

TARTALOMJEGYZÉK

Impresszum

Főszerkesztő: *Farkas Bertalan Péter*
Szerkesztő: *B. Tier Noémi*
Olvasószerkesztő: *Csernovitz Adél, Szűcs Marianna*

Az interjúkat készítette:
B. Tier Noémi (Debreczeniné Nagypál Katalin, Imre Nóra, Szabolcs Csilla, Weimann Gáborné);
Csernovitz Adél (Angela Canny és Ana Paula Silva, Tóthné Almásy Monika); *Szűcs Marianna*
(Bogda Edit, Kardosné Gyurkó Katalin)

Köszönet a bevezetőben felhasznált inspiráló gondolatokért Angela Cannynek és Ana Paula Silvának.

Kiadványszerkesztő: *Baukó Bernadett*
Kiadja: Tempus Közalapítvány, 2022
A kiadásért felel: *dr. Varga-Bajusz Veronika* főigazgató
Nyomdai kivitelezés: Europrinting Nyomdaipari Kft.
Fotók: Shutterstock

Kiadványunk megjelenését az Innovációs és Technológiai Minisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Európai Bizottság támogatta. A kiadványban megjelentek nem szükségszerűen tükrözik az Innovációs és Technológiai Minisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Európai Bizottság álláspontját.

Az Európai Bizottság támogatása ezen kiadvány elkészítéséhez nem jelenti a tartalom jóváhagyását, amely kizárólag a szerzők álláspontját tükrözi, valamint a Bizottság nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.

Kapcsolódó projektek: Az inkluzív oktatást támogató nemzeti rendszerek újragondolása (Stakeholders Together Adapting Ideas to Readjust Local Systems to Promote Inclusive Education – STAIRS)
Web: stairs.tpf.hu

ISBN 978-615-5319-92-1

Tempus Közalapítvány
1077 Budapest, Kéthly Anna tér 1.
Postacím: 1438 Budapest 70, Pf. 508.
Infóvonal: (06 1) 237 1320
E-mail: info@tpf.hu
Internet: www.tka.hu

A projektet az Európai Bizottság az Erasmus+ program szakpolitikai reformok támogatása kulcstevékenység keretében támogatja.

ELŐSZÓ

6

BESZÉLGETŐTÁRSAINK

8

BEVEZETŐ: Gondolatok a szülők és az iskolák együttműködésének batásáról a befogadó oktatásra

12

INTERJÚK

Szülői részvétel a kutatások tükrében

19

Interjú Imre Nórával

20

Megismerés és elfogadás az óvodai kultúrában

28

Interjú Bogda Edittel

Nyitott ajtók az általános iskolában

34

Interjú Szabolcs Csillával

A család mint támogató közösség

42

Interjú Kardosné Gyurkó Katalinnal

Osztályfőnöki kihívások és lehetőségek a középiskolában

48

Interjú Debreczeniné Nagypál Katalinnal

Sokszínű szakképzés: partnerség és esélyteremtés

56

Interjú Weimann Gábornéval

Életmentő együttműködések – tanulás otthon vagy a kórházban

64

Interjú Tóthné Almásy Monikával

Leküzdhető hátrányok: a családok és az intézmények kapcsolódása a gyermek szociális, érzelmi és tanulmányi fejlődése érdekében

72

Interjú Angela Cannyvel és Ana Paula Silvával

ZÁRSZÓ

80

ALMA A FÁN AJÁNLO

82

Az oktatás sikeressége a gyerekek, a szülők és az iskola együttműködésének eredménye: a számtalan egyéb sikertényező – intézményrendszer, taneszközök, fizikai környezet, szociális státusz, sajátos nevelési-oktatási igények – közül e három fél közös munkálkodása valódi kulcs az osztályterem eredményességének és a gyerekek iskolai életének jobbításához.

A Tempus Közalapítvány Tudásmenedzsment csoportja az oktatási tudásmenedzsment részeként 2010-ben indította útjára az Alma a fán sorozatát, melynek hatodik kötetét tarthatják kezükben vagy forgathatják online. „A gyermek megéri az iskolára, mint alma a fán” – immáron 12 éves az a hasonlat, amely megalapozta az interjúkötetek és a hozzá kapcsolódó műhelymunka-sorozat címét. Ritkán lehetne aktuálisabb a gondolat, mint napjainkban.

Az elmúlt évek tapasztalatai – a járványhelyzet adta váratlan körülmények, a szülők és az otthoni környezet bevonódása a tanítási-tanulási folyamatba – alaposan próbára tették s egyben meg is erősítették ennek az együttműködésnek a szükségességét. Emellett rámutattak arra, hogy az európai, ún. *átfogó iskolai megközelítés* – amely az iskolákat együttműködésen alapuló tanulási környezetnek tekinti – hosszú távon és váratlan megpróbáltatások között is érvényes és valós megoldást biztosíthat a szereplők számára. Az átfogó iskolai megközelítés szerint az iskola teljes közössége (intézményvezetők, pedagógiai és egyéb munkatársak, szülők és családtagok) más külső érintett felekkel együtt vállalja a felelősséget azért, hogy segítse valamennyi tanulót abban, hogy a legjobb tudása szerint fejlődjön. Ennek tükrében lehetővé teszi, hogy az iskolák hatékonyabban reagáljanak azokra az új és összetett kihívásokra, amelyeket a dinamikus változó digitális környezet és az egyre növekvő társadalmi sokszínűség támaszt velük szemben. A társadalmi inklúzió, a befogadó oktatás Európa-szerte kihívásokkal küzd – a téma előtérbe kerülésére annak oktatáspolitikai vonatkozású folyamatait bemutató bevezető írás ad választ, míg a kötet aktualitásához és elkészítéséhez az éppen a téma európai szintű feldolgozását és a befogadó oktatással kapcsolatos adaptációs folyamatok fejlesztését szolgáló STAIRS projekt járul hozzá.

Sorozatunk jelen kötete az átfogó iskolai megközelítésben a *szülők és az iskola kapcsolatrendszerét* vizsgálja, fókuszba állítva az inkluzív oktatás-nevelés érdekében tett erőfeszítéseket és együttműködést. Az interjúkban arra kerestük a választ, hogy miként működik ez a gyakorlatban: hogyan lehet bevonni és elkötelezetté tenni a szülőket az óvodai nevelésben, az általános iskolai, a gimnáziumi, vagy éppen a szakképzési környezetben. Emellett beszélgetőtársaink széles spektrumban kínálnak valódi, gyakorlatias megoldásokat az osztályfőnöki munka és a kórházpedagógia világából, és bepillantást engednek a nagycsaládosok mindennapjaiba is. A hazai, továbbá írországi és portugáliai kutatókkal zajlott beszélgetések pedig a téma komplexitását, illetve a nemzetközi jó gyakorlatok adaptációjának lehetőségeit tárják fel.

Tartsanak velünk ezen a sokszínű tárlaton, merítsenek ötleteket a saját gyakorlatukhoz, és forgassák haszonnal a kötetet a mindennapokban való eligazodáshoz – akár szülőként, akár pedagógusként, akár a témát kutató szakértőként köszönhetjük most Önöket.

Farkas Bertalan Péter
Tudásmenedzsment csoportvezető

BOGDA EDIT végzettsége szerint óvodapedagógus, emellett közoktatásvezetői, pedagógiai szakértői, Montessori-pedagógusi feladatokat látott el nyugdíjazásáig. Jelenleg a Láthatatlan Tanoda felzárkóztató munkáját segíti. 1974 és 2000 között fővárosi állami óvodákban volt óvodapedagógus, később megbízott óvodavezető, majd 2000-tól 2016-ig a Budapesti Montessori Óvoda óvodavezetőjeként dolgozott. Vezetői munkája során megszervezte az intézményben a sajátos nevelési igényű gyermekek fogadásának feltételeit, a kezdeményezés eredményeként pedig sikeresen integrált autizmus spektrumzavarral élő gyermekeket többségi iskolákba. Rendszeresen közreműködött az óvodapedagógusok szakmai gyakorlati képzésében az ELTE-n és az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán. 1999-től tagja a Magyarországi Montessori Egyesületnek, a 2005 óta bárki számára elérhető Montessori-kör szervezője és vezetője. Több éven át rendszeresen tartott továbbképzéseket az érdeklődő magyarországi és határon túli óvónőknek. Munkája során mindig kiemelt figyelmet fordított arra, hogy a szülővel bizalomra épülő, partneri kapcsolatot alakítson ki, bevonja őket az intézmény hétköznapiiba, ünnepeibe, valamint, hogy a gyermekek érdekében támogassa a szülők egymás közötti kapcsolattartását, összetartását is.

ANGELA CANNY a limericki Mary Immaculate College (MIC) pedagógiai karának dékánhelyettese. Szociológusként végzett az University College Dublin egyetemen, valamint az University of Warwick egyetemen is tanult. Jelenleg szociológiát tanít alapképzésben és posztgraduális képzésben a MIC-en, illetve mesterszakos és PhD-hallgatókat is mentorál. Korábbi publikációinak témái: oktatási egyenlőtlenségek, a szociológia szerepe a tanárszakos alapképzésekben, ifjúsági munkaerő-piaci helyzet és átmenet az iskolából a munka világába. Kutatásainak középpontjában az esélyegyenlőség, a nevelésszociológia és a tanárképzés áll, különös tekintettel az alaptudományok pedagógusképzésben betöltött szerepére. Jelenleg Marie Curie-ösztöndíjas kutató, az Európai Tanárképzési Szakpolitikai Hálózat vezetőségi tagja, valamint egyesületi tagja az Írországi Szociológiai Egyesületnek és az Írországi Neveléstudományi Egyesületnek. Az inkluzív oktatást támogató nemzeti rendszerek újragondolása (STAIRS, 2019-2022) című projekt írországi koordinátora.

DEBRECZENINÉ NAGYPÁL KATALIN matematika-fizika, valamint számítástechnika szakos tanárként diplomázott. 58 évesen szerezte meg a harmadik diplomáját. Elvégezte a BME Közoktatási vezető képzését, és részt vett a minősítési eljárás kipróbálásában, majd az eljárásban is. Tanított szakközépiskolában, majd egy debreceni drámatagozatos gimnáziumban. Tanári munkája mellett rendszeresen részt vett tanulmányi módszertani, illetve más pedagógiai továbbképzéseken, érettségi elnöki, illetve osztályfőnöki teendőket látott el, a gimnázium osztályfőnöki munkaközösségének vezetője, a Középiskolai Osztályfőnökök Fórumának Hajdú-Bihar megyei szervezője volt. Az Osztályfőnökök Országos Szakmai Szövetségének (OFOE) csaknem a megalakulása óta aktív résztvevője, hosszú évek óta elnökségi tagja. Korábban bekapcsolódott civil szervezetek munkájába, illetve a hátrányos helyzetű tanulók önkéntes támogatását célzó Jövő Nemzedékért Egyesület (JÖNE) elnökhelyettese volt. Fontosnak tartja a pozitív gondolkodásra való ösztönzést, a gyakorlatban kamatoztatható tudás átadását, a különböző műveltségterületek összekapcsolását. Érdeklődésének fókuszában áll minden, ami a tanítással, neveléssel, pedagógiai innovációval kapcsolatos, a szülővel való jó kapcsolat elsődleges fontosságú a számára.

IMRE NÓRA a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Karán, a Neveléstudományi Intézetben dolgozik egyetemi adjunktusként. Tanulmányait a Miskolci Egyetem politológia és szociológia szakán végezte, kiegészítve középiskolai tanári oklevéllel. 2000-től az Országos Közoktatási Intézet Kutatási Központjában, majd jogutódjánál, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetnél dolgozott tudományos munkatársként. Emellett részt vett az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem által vezetett „A köznevelés módszertani megújítása a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése céljából” című projektben, amelynek keretében kutató-fejlesztő munkát végzett. Pályafutása során elsősorban oktatásszociológiai jellegű kutatásokban vett részt, s ezen belül is elsősorban a szülői bevonódás, a család-iskola kapcsolatrendszerének témaköreit vizsgálta.

KARDOSNÉ GYURKÓ KATALIN végzettsége szerint közgazdász és vállalkozási menedzser, 2016 óta a Nagycsaládok Országos Egyesületének (NOE) elnöke, korábban főtitkára. Az egyesület elnökeként érdekvédelmi, karitatív, támogató, önkéntes munkát végez a tizenötezer családot tömörítő Nagycsaládok Országos Egyesületében. Feladatai közé tartozik az egyesület szakértői csoportjainak, külső és belső kommunikációjának, az országos rendezvények szervezésének irányítása, valamint a partnerségi együttműködések szervezése, az egyesület pénzügyi forrásainak felkutatása. A NOE-díj mellett munkájáért 2014-ben Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben, 2018-ban pedig a családvédelem területén kifejtett kiemelkedő szakmai tevékenységéért Pro Familiis-díjban részesült.

ANA PAULA SILVA a liszaboni Luzofón Egyetem tanára és igazgatótanácsának tagja, szakterülete a nevelés társadalomtudományi ismeretelmélete, az iskolavezetés és a méltányosság az oktatásban. Felsőoktatási pályafutását az Almeida Garrett Főiskolán kezdte 2009-ben, ezt megelőzően 26 éven át középiskolai tanárként dolgozott, illetve 1980-tól felnőttképzéssel is foglalkozott. Docensi feladatai mellett tanszékvezető, valamint a portugál Almada Mundo Nemzetközi Oktatási, Képzési és Innovációs Egyesület egyik társalapítója, ahol a lemorzsolódással és az iskolarendszerből kisodródott fiataloknak szóló oktatási programokkal foglalkozik. 2011-től az Interdiszciplináris Oktatási és Fejlesztési Kutatóközpont (CeiED, Luzofón Egyetem) kutatójaként több nemzetközi projektben is tapasztalatot szerzett, jelenleg Az inkluzív oktatást támogató nemzeti rendszerek újragondolása (STAIRS, 2019-2022) című projekt portugáliai koordinátora. Vizsgálódásának középpontjában az 1980-as évek óta a társadalmi egyenlőtlenség és igazságosság, az oktatási inklúzió, valamint a portugál tanárképzés kihívásai állnak.

SZABOLCS CSILLA a budapesti Deák Diák Ének-Zenei Általános Iskola és Gimnázium pedagógusa. Az intézményben eltöltött 30 éves pályafutása alatt élen járt a szakmai újdonságok kipróbálásában, a továbbképzéseken való részvételben, a magas szintű szakmai munka támogatásában. Munkatársaival országos szinten az elsők közt kezdték el az egész alsó tagozatra kiterjedő szöveges értékelést, a Meixner-módszer alkalmazását, valamint a kooperatív technikák beépítését a hétköznapiakba. 2005-ben alapvégzettsége mellé fejlesztő-differenciáló diplomát szerzett a Budapesti Tanítóképző Főiskolán (ma ELTE Tanító-és Óvóképző Karán), 2016-ban pedig mesterképzésen vett részt, azóta szakértőként is dolgozik. Intézményében pedagógusi munkája mellett ellátja az alsós munkaközösség vezetői feladatait, valamint az iskolai szintű rendezvények és szabadidős programok szervezéséért és lebonyolításáért is felel. Az iskola nyitott jellege miatt kiemelkedően fontos számára a szülővel való szoros kapcsolódás, a bizalomra épülő együttműködés megteremtése.

TÓTHNÉ ALMÁSSY MONIKA végzettsége szerint magyar-könyvtár-angol szakos tanár, pedagógus szakvizsgáját közoktatási vezetői szakon szerezte. Pedagógusi pályafutásából közel két évtizedet kórházpedagógusként töltött a Heim Pál Gyermekkórház Onkológiai Osztályán. Jelenleg a KórházSuli Alapítvány társalapítója, vezetője. A 2014 óta működő szervezet célkitűzése a tartós gyógykezelés alatt álló gyerekek tanulásának támogatása kortárs önkéntesek bevonásával. Szakmai munkájának kiemelt területe a beteg gyerekek oktatáshoz való jogának érvényesítése, az oktatási rehabilitációs folyamat lépéseinek meghatározása, az egészségügyi- és oktatási szektor együttműködésének harmonizálása a teljeskörű pedagógiai ellátás érdekében. Korábban vezetőségi, jelenleg bizottsági tagja a HOPE-nak, az Európai Kórházpedagógus Szövetségnek. Az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán és a Tanító- és Óvóképző Karán kórházpedagógiai témakörben óraadó tanár. Tagja az EMMI Köznevelés-igazgatási Főosztály Kiemelt Figyelmet Igénylő Gyermekek, Tanulók Ügyeinek Osztálya által vezetett kórházpedagógiai munkacsoportnak. Társszerzője a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók oktatási ellátását segítő irányelvnek.

WEIMANN GÁBORNÉ végzettsége szerint fizika és orosz szakos középiskolai tanár, közoktatási vezető, köznevelési mestervezető. A Kaposvári Szakképzési Centrum főigazgatójaként tizenegy intézmény munkáját irányítja, koordinálja. A Kaposvár-Somogy Megyei Tehetségsegítő Tanács Egyesület alelnökeként, a „Gépészek a gépészekért” Alapítvány kuratóriumának, valamint egyéb szakmai szervezetek tagjaként minden lehetőséget megragad az értékek, hagyományok továbbvitelére, a szakmai kapcsolatok ápolására, bővítésére, új tanulási utak keresésére. Pályafutását a Pécsi Tudományegyetemen tanársegédként kezdte, majd a középfokú oktatásban bejárt pályája során szaktanárként, osztályfőnökként, diákönkormányzat-segítőként, igazgatóhelyettesként, igazgatóként és szaktanácsadóként is rálátott az iskola és partnerei – köztük a szülők – közötti kapcsolatra, a kommunikáció és az együttműködés összefüggéseire. Intézményvezetőként nagy hangsúlyt fektet az egymástól való tanulásra, a jó gyakorlatok megosztására és adaptálására, az önképzés lehetőségeinek biztosítására. Az oktatásban fontos számára az egyéni fejlődési utak megtalálásának segítése mind a tehetséggondozás, mind a felzárkóztatás területén.

BEVEZETŐ

Gondolatok a szülők és az iskolák együttműködésének hatásáról a befogadó oktatásra

Az oktatásban való részvétel alapvető emberi jog és egyben kötelezettség is. De vajon tényleg mindenki úgy vehet részt az oktatásban, ahogy szeretne? Gyorsan változó világunk egyaránt kihívások elé állítja az iskolákat, a tanulókat és a családokat. Az utóbbi két év, a pandémia miatt kialakult egészségügyi, gazdasági és társadalmi helyzet tovább növelhette az egyenlőtlenségeket. Az iskolák egyre több kihívással szembesülnek a tanulók sokféleségéből adódóan, ráadásul a világjárvány miatt bevezetett digitális munkarend következtében a szociális és digitális szakadék még nagyobbra nőhetett a hátrányos helyzetűek és a lemorzsolódással veszélyeztetettek körében.¹ Ez egy olyan kihívás az intézmények számára, amelynek orvoslásához szükség van a tanulók átfogó és inkluzív szemléletű támogatására. Mivel *a családi háttérnek van hatása arra, hogy hogyan alakul a gyermek jövője*, a megoldáskeresésbe a tanulók szűkebb környezetét, a családokat is célszerű bevonni.

Számos európai iskola gyakorlatából kitűnik, hogy azok az intézmények, amelyek a befogadó oktatás mellett teszik le a voksukat, el tudják érni, hogy a tanulók valóban azt a támogatást kapják meg, amelyre szükségük van ahhoz, hogy fejlődni tudjanak. Ezt azonban az iskola egyedül nem tudja megoldani, partnerekre van szüksége: a szülőkre. A szülők bevonása egy olyan szupererő, amelyet egyre inkább felismernek és felhasználnak az iskolák. Ha az oktatási intézmények és a családok együttműködése kölcsönös bizalom és megértésen alapul, akkor a nehézségekkel küzdő gyermekek is nagyobb eséllyel érhetnek el sikereket a tanulásban. A befogadó iskola kereteihez, stratégiáihoz és módszereihez meg kell ismerni és értelmezni kell azokat a fogalmakat, amelyek az inklúzióhoz kapcsolódnak.

Az oktatás egy olyan lehetőség, amely nagy hatással van az egyén életére. Azonban a tanulási sikerek nagyban függenek a tanuló családi háttérétől, ezért ezzel a lehetőséggel nem minden gyermek tud megfelelően élni.² A 2018-as PISA-felmérés rámutatott, hogy a szocioökonómiai státusz³, amely olyan faktorokon alapul, mint például a szülők iskolai végzettsége és a család vagyoni helyzete, nagy szórást eredményez az olvasási és a matematikai teljesítmény eredményességében a 15 évesek körében. Ha a tanulók családjának gazdasági helyzetét vesszük figyelembe, azt lehet látni, hogy – az összes országot egybevéve – a legrosszabb anyagi helyzetben lévők rosszabbul teljesítettek, mint a legjobb anyagi helyzetben lévők,⁴ emellett az alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszú tanulók a szakirodalom szerint nagyobb valószínűséggel morzsolódhatnak le.

Az Európai Unió több tagállamában is megfigyelhető, hogy az utóbbi időben az oktatási intézmények nagy hangsúlyt fektetnek a szülőkkal való partneri kapcsolat kialakítására, mert ebben látják a kulcsát annak, hogy javítsák a gyermekek iskolai teljesítményét. Több nemzetközi kutatás bizonyította, hogy az iskola és a család között fennálló szoros partnerség jelentős hatással van a gyermek számos eredményére (pl. az által, hogy befolyásolja a hozzáállását saját tanulmányi

képességeihez és tanulmányi sikereihez). A családok hazánkban is számos kihívással szembesülnek gyermekük iskolában töltött éveit alatt, és nem egyforma eszköztáruk vagy erőforrásaik vannak arra, hogy saját vagy a gyermekük érdekeit képviseljék az oktatási intézménnyel kapcsolatban. Vannak agilis szülők, akik érdemben tudnak tárgyalni az iskolával, probléma esetén pedig tudnak és akarnak is külső segítséget kérni (például pszichológus szakembertől), mert megvan ehhez a biztos anyagi háttérük és tudásuk. Az ő gyerekeik nagyobb valószínűséggel érnek el sikereket az iskolában is. Más szülők napi gondokkal küzdenek vagy alacsony iskolai végzettségük, így inkább az iskolára hagyják a gyermekük ügyeit, mert hiányzik a tudásuk, az erőforrásuk, esetleg az idejük ahhoz, hogy segítséget kérjenek. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem szeretnék támogatni a gyermeküket, hiszen egy szülő a legjobbat akarja a gyermekének.

A jelen *Alma a fán* kötetünk háttérét adó, STAIRS⁵ elnevezésű projektben a befogadó oktatás jó példáit kerestük Írországban és Portugáliában – két olyan országban, amelyek méltán vonják magukra nemcsak a közvélemény, hanem a szakértők figyelmét is. Írországban is vannak leszakadó rétegek, a nagyvárosokon belül is kialakulnak elszigetelt közösségek, amelyek hátrányokat szenvednek, ezért az elmúlt húsz évben olyan központi fejlesztések valósultak meg, amelyek a hátrányok kiküszöbölésére törekсенek. Portugália pedig két okból is érdekes számunkra: a részt vevő tanulók 2000-ben a PISA-felmérésben az OECD-átlag alatt teljesítettek, míg 2018-ban átlag feletti volt az elért eredményük; a korai iskolaelhagyók aránya 2000-ben 43,7% volt, 2017-re pedig 12,6%-ra csökkent.⁶ Portugáliában is hosszú távú fejlesztési programokat működtetnek, melynek kulcsmomentuma volt, hogy egészen új alapokra helyezték az iskolarendszert. Szinte teljes egészében megszüntették a szegregált iskolákat, és minden tanuló számára biztosítják az egyenlő lehetőségeket, tehát arra törekсенek, hogy az oktatás teljes körű elérhetősége mindenki számára valósággá váljon.

Mind a két országban működik olyan iskola és családok közötti együttműködést támogató rendszer, amely folytonossá teszi a kapcsolatot, például segítők, illetve koordinátorok alkalmazásával, akik rendszeresen felkeresik a családokat, közvetítenek köztük és az iskola között, sőt, ha kell, egy szociális kérelem benyújtásában vagy akár matematikai és olvasási készségek elsajátításában, fejlesztésében is segítséget nyújtanak.

Mindkét partnerország gyakorlatából kitűnik az az alapvetés, hogy *a szülőkkel való partneri viszony kialakítása és fenntartása az egyenlőtlenségek kezelésének egyik legfontosabb eszköze*. Jó partnerkapcsolat akkor jöhet létre a két fél között, ha a szülőket pozitívan ösztönzik arra, hogy az iskolával együttműködve vegyenek részt gyermekeik oktatásában. Az iskolának és a tanároknak befogadó környezetet kell teremteniük a szülői közösség minden tagja számára. A befogadó környezet megteremtése további pozitív változásokat hozhat, többek között például javulhat a szülő és a gyermek közötti kapcsolat. Az iskola közösségépítő, közösségformáló hatással bír a szülői közösség vonatkozásában is.

Globális kihívás az inklúzió és méltányos oktatás biztosítása, vagyis az a törekvés, hogy minden tanuló érezze, hogy értékeli, megbecsüli és befogadják: ez az oktatási inklúzió lényege. Minél inkább ki van zárva ebből a tanuló, annál inkább rontja az iskolai előmenetelét.

¹ A témáról bővebben itt olvashat: <https://mck.co/3IHEDY3>

² A témáról bővebben itt olvashat: <https://bit.ly/3pydqpq>

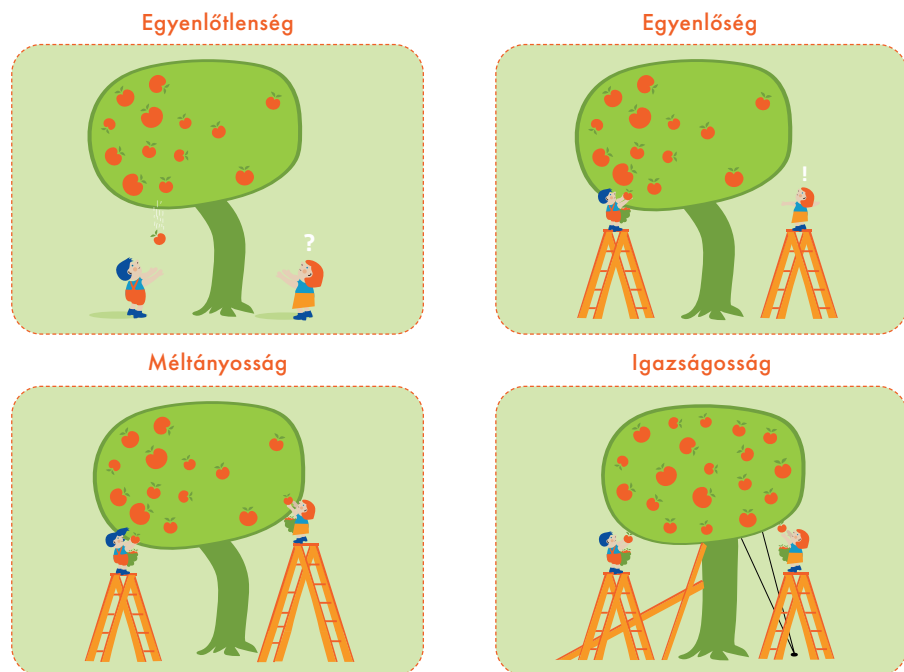
³ Angolul SES, azaz socio-economic status. A család társadalmi-gazdasági helyzete.

⁴ GEM StatLink: http://bit.ly/GEM2020_fig1_6; Forrás: UIS adatbázis

⁵ Az inkluzív oktatást támogató nemzeti rendszerek újragondolása, a STAIRS (Stakeholders Together Adapting Ideas to Readjust Local Systems to Promote Inclusive Education) projekt a társadalmi befogadás területén Európa-szerte fellelhető jó gyakorlatok felkutatására és adaptációjára, de leginkább magára az adaptációs folyamat kézzel foghatóvá tételére fókuszál. A Tempus Közalapítvány koordinátorként, további 6 intézmény (összesen 6 országból) partnereként működik együtt a projekt során. <https://stairs.tpf.hu>

⁶ Forrás: www.esplus.eu/interactive-statistics

Az oktatási inklúzió fogalmát nem könnyű meghatározni, ezért érdemes megismerni néhány megközelítést, amelyek segítenek az értelmezésben. Az *inkluzív oktatás* definiálásához szükséges az *egyenlőtlenség*, az *egyenlőség*, az *egyenlőség*, az *egyenlőség* és az *egyenlőség* fogalmainak értelmezése is.

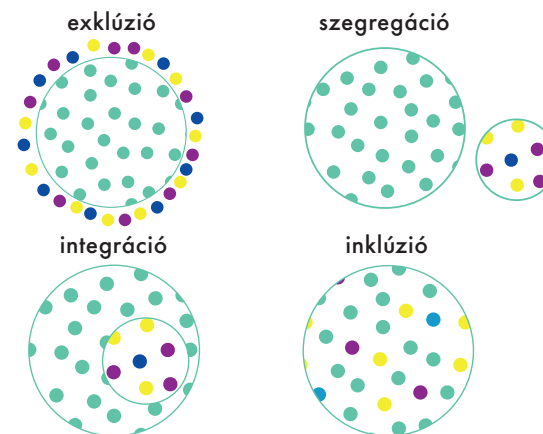
Egy népszerű gyermekkönyv, *A jószág fa* illusztrációjának⁷ továbbgondolását láthatjuk a fenti képen. Hogyan férhetünk hozzá a rendelkezésre álló javakhoz a leginkább egyenlő módon? A legnehezebb dolga természetesen annak az egyénnek van, akinek sem az eszközök nem állnak a rendelkezésére, sem a körülmények nem kedveznek („Egyenlőtlenség”). Az „Egyenlőség” címkét viselő képen a két egyén rendelkezésére álló eszközök ugyanolyanok, körülményeik azonban nem. A „Méltányosság” felirat melletti képen a körülmények felismert különbözőségét testre szabott módon kompenzáló törekvést láthatunk. „Igazságosság” – ezt ábrázolja a negyedik kép: ebben az esetben a körülményeket befolyásoljuk kompenzáció helyett.

Az inklúzió egyrészt méltányosságról is szól⁸, ám nem egyszerűen kompenzációról, hanem annál többről: a gyakorlatok megváltoztatásáról, továbbá arról a hitről, hogy minden ember értékes a közösség számára. Vagyis a benne rejlő lehetőségeket fel és el kell ismerni, meg kell becsülni, és formálni kell a körülményeket, amelyek meghatározzák azt, hogy az egyén sajátos adottságaival hogyan tud hozzájárulni a közösség javaihoz. Másrészt az inklúzió egy helyzetet is jelöl, melyet – sokrétűsége okán – nehéz megragadni.

A következő fogalmak⁹ megértése tovább árnyalja az inklúzió fogalmát:

- Az **exklúzió** jelentése kizárás, kirekesztés, amikor az egyén jogait nem ismerik el, megtagadják tőle. Mintha nem lenne a társadalom vagy adott csoport része.
- A **szegregáció** esetében a tanulókat különböző szempontok szerint elkülönítik a többségtől, például egy külön intézményben vagy csoportban. Az elkülönítés alapja lehet szociális, kulturális, kognitív vagy egészségügyi különbség. Kapcsolódhat hozzá nyílt vagy látens diszkrimináció.
- Az **integráció** esetében a hangsúly a pedagógusra kerül, az ő megváltozott attitűdje, proaktív személyisége és jelentős módszertani felkészültsége szükséges ahhoz, hogy a tanuló számára biztosítsa az adottságainak megfelelő fejlődést. A tanulók ugyan bekerülnek az adott intézménybe vagy csoportba, de még mindig az a szemlélet az uralkodó, hogy őket fel kell zárkóztatni, közelíteni kell a tipikushoz, és erre a pedagógusnak speciálisan fel kell készülnie.
- A befogadó, **inkluzív** iskola gondolata ezen a szemléleten is túlmutat. *Nem pusztán az intézmény és a pedagógus vállalja a felelősséget és a terheket, hanem a társadalmi környezet, azon belül az egész intézményi működés átalakítására törekszik úgy, hogy teljes mértékben figyelembe veszi a tanulók igényeit, legyen szó tanulási nehézségekről, fogyatékoságról vagy éppen kiemelkedő tehetségről.* A gyerekek sokszínűségét értéknek tekinti és erre épít is. Mindenki számára igyekszik biztosítani a valahová tartozás érzését.

Az alábbi ábrán a pöttyök bizonyos egyéneket, ill. csoportokat jelölnek. A világos zöld pöttyök jelölik a neurotipikus gyerekeket, a lila, kék és sárga pöttyök pedig a tipikustól valamilyen szempontból eltérő tanulókat, például a fogyatékosággal élőket.

Azok az iskolák, melyek elkötelezettek az inklúzió mellett, hisznek abban, hogy minden egyes gyermek tud és fog is tanulni, valamint sikereket fog elérni.¹⁰

⁷ Az illusztráció alapja: *A jószág fa*: Images created by @lunchbreath based on Shel Silverstein's The Giving Tree for John Maeda's 2019 Design In Tech Report. Shel Silverstein, Leviter Kiadó, 2019

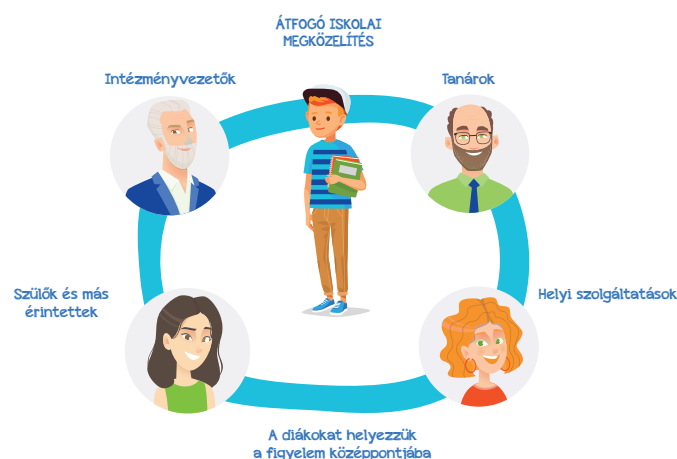
⁸ Lásd pl. az UNESCO meghatározását: <https://bit.ly/3tyjsZW>

⁹ A fogalmi meghatározásokról bővebben itt olvashat: <https://bit.ly/36Wycj8>

¹⁰ Bővebben itt olvashat erről: UNESCO, 2020 Global Education Monitoring Report, Inclusion and Education: All means All, Chapter 7. Schools, page 158. <https://gem-report-2020.unesco.org/>

Az inklúzió megvalósulását több oldalról lehet támogatni. Az ún. *átfogó iskolai megközelítés*¹¹ stratégiájának alkalmazása nagyban segítheti a tanulókat iskolai sikerek elérésében, és így a korai iskolaelhagyás megelőzéséhez is hozzájárul. Ennek egyik alappillére az iskola és a szülő együttműködése.

Az átfogó iskolai megközelítés keretében az iskolai közösség minden tagja (vezetők, középvezetők, oktatók és egyéb intézményi alkalmazottak, tanulók, szülők és családok) felelősséget érez az oktatási hátrányok leküzdéséért és a lemorzsolódás megelőzéséért, valamint aktív szerepet játszik a célok elérésében. Az együttműködés kialakítása olyan folyamat, amelyre elegendő időt kell szánni, és szemléletváltás szükséges hozzá. Az egyes szereplőknek innovatív megoldásokat kell alkalmazniuk, multidiszciplináris szakmai keretek között. Teret kell adni a párbeszédre és az együttműködésre, és ebbe jobban be kell, hogy vonják a tanulókat és a családokat. Az intézményeknek fontos elismerniük a szülők szerepét az oktatás folyamatában, és meg kell tanulniuk ennek előnyeit kihasználni.

Kötetünk interjúalányaival beszélgetve – akik között van óvodapedagógus, tanító, gimnáziumi tanár, kutató, szakképzésicentrum-vezető, kórházpedagógus, egyetemi oktató és nagycsaládos édesanya is –, kirajzolódik egy olyan iskola képe, amely alkalmazkodik a változó körülményekhez. Az iskola világa már nem olyan, mint néhány évtizede volt, amikor a szülők nagyobb eséllyel hagyták az iskolára a gyermek oktatását és nevelését. Manapság egyre inkább tapasztalható, hogy a szülők szeretnének bevonódni az iskola életébe, igényeket fogalmaznak meg gyermekük oktatásával, sőt jóllétével kapcsolatban is. Az iskolák is egyre inkább erőforrásként tekintenek a szülőkre, a szülői munkaközösségek pedig olyan elismert testületekké léptek elő, akik támogatói és fontos szereplői az iskola világának. A pedagógusok is egyre nyitottabbak a szülőkkal való folyamatos kapcsolattartásra. A pandémia előtérbe helyezte a digitális eszközök és csatornák használatát, amit a tanárok is igyekeznek alkalmazni a mindennapi gyakorlat során, ugyanakkor érezhetően szükség lenne az új kommunikációs formákkal kapcsolatos írott vagy íratlan szabályokra is, melyek az elérhetőség személyes határvonalait védnék.

Beszélgetőtársainkat arról is kérdeztük, hogy miként valósítható meg az inklúzió az oktatás különböző szintjein, valamint hogy az iskola és a szülők együttműködése hogyan tudja előremozdítani az oktatási és nevelési folyamatokat.

Tartós betegségük vagy gyógykezelésük miatt lemaradt gyerekek helyzetében elengedhetetlen, hogy az iskola és a családok összefogjanak, és szakértői segítséggel hidalják át ezt a krízisállapotot. Bár sok olyan iskola van, ahol nem bevett gyakorlat a szülők jelenléte a különböző oktatási terekben, számos olyan hazai példa is akad, ahol az intézmény a partneri viszony kiépítésére törekszik, és megnyitja az iskola kapuit. A szülők érdeklődésének intenzitása a gyermek iskolai előmenetele iránt óhatatlanul változik a gyermek életkorának növekedésével, a családok bevonódása egyre inkább csökken. Mégis léteznek olyan jógyakorlatok, amelyek a középiskolás gyermek, szülő és pedagógus bizalmi körét növelik, és ezáltal hozzájárulnak a tanuló sikerességéhez, jóllétéhez is. A szakemberekkel folytatott beszélgetésekből kiderül, hogy az őszinte, nyílt kommunikáció a megoldandó problémákról, majd a lehetőségek közös feltérképezése és a szülők bevonása a megoldáskeresésbe mindig meghozza az eredményt: a gyermek boldogulását az iskola világában.

Csernovitz Adél, Tempus Közalapítvány
a STAIRS projekt koordinátora

¹¹ Az Oktatás és Képzés 2020 Iskolai irányelvek munkacsoport szakpolitikai üzeneteket fogalmazott meg a korai iskolaelhagyás megelőzésére, és felvázolta az átfogó iskolai megközelítés stratégiáját. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/atfogo_iskolai_megkozelites.pdf

INTERJÚK

SZÜLŐI RÉSZVÉTEL A KUTATÁSOK TÜKRÉBEN

Interjú Imre Nórával

„Ha jó a pedagógus és a szülő kapcsolata, az növelheti a pedagógus szakmai munkájának sikerességét, és a kiégés megelőzésében is szerepet játszhat, hiszen támogató környezetben könnyebb és hatékonyabb is tanítani.”

Korábban az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet munkatársaként, jelenleg a Pannon Egyetem adjunktusaként kutatási témája a szülők és az iskola kapcsolatrendszere. Hogy látja, hol van a szülők helye az átfogó iskolai megközelítésben?

Az látható – és a jelenlegi szakmai diskurzus és szakirodalom is ezt támasztja alá –, hogy a kutatások és elemzések középpontjában a tanuló áll. A szülők szerepének, bevonódásának egyik első nagy kutatója, Joyce L. Epstein¹ szintén a *tanulói* helyezte a kutatásának a középpontjába, de mellette a szülő, az iskola és a helyi közösségek szerepének jelentőségét is hangsúlyozta, melyek ugyanúgy számítanak a tanuló iskolai eredményessége és magatartása, illetve a partnerkapcsolat minősége szempontjából. Beszélhetünk oktatásszociológiai megközelítésben is a kérdésről: itt mindig kiemelt figyelmet kap a család társadalmi, gazdasági háttere, és mindazok a kulturális erőforrások, amelyek szerepet játszanak a gyermekek iskoláztatásában. Korábbi szociológiai, etnográfiai vizsgálatok azt mutatták, hogy a különböző társadalmi státuszú családok eltérő módokon, társadalmi és kulturális erőforrásaik függvényében támogatják gyermeküket.

Milyen oktatásfejlesztési, oktatáspolitikai előzményekre kell visszatekintnünk, amikor ezt a kapcsolatrendszert vizsgáljuk? Mi a legfontosabb hozadéka a szülők és az iskola együttműködésének?

A kérdés hátterében az eredményesség témaköre áll. Az USA-ban és Nyugat-Európában már az 1960-70-es években elindultak azok a kompenzációs programok, amelyek a bevándorlók vagy a kedvezőtlen szocioökonómiai háttérű családok gyerekeinek iskoláztatását hivatottak támogatni, ezzel együtt pedig fokozatosan előtérbe került az eredményesség kérdése is. 2001-ben szintén az Egyesült Államokban indult el az azóta sokat vitatott No Child Left Behind² elnevezésű oktatásfejlesztési program. Az ezzel kapcsolatos mérések kimutatták: azzal, hogy a szülői részvételt, a bevonódást növeljük, a gyermek tanulmányi eredményessége növekedhet, ez tehát az egyik hozadéka az együttműködésnek. A szülői részvétel témája az utóbbi másfél évtizedben a korai iskolaelhagyás kérdéskörében is megjelent, miszerint a lemorzsolódás kockázatát mérsékli

a szülőkkel való harmonikusabb kapcsolat és a család bevonása, mert ezzel a tanuló attitűdje is változik az iskolával és a tanulással kapcsolatban. Az eredményesség mellett egyre inkább fontos szempont az életminőség és a jóllét, vagyis az is számít, hogy érzi magát a gyermek az iskolában. Manapság ez a tényező egyre több szülő számára válik hangsúlyossá, időnként inkább, mint a tanulmányi eredmény.

Hogyan változtak a hangsúlyok ezen a téren?

A jóllét kérdése mindig jelen volt valamilyen szinten az oktatásban, de ha megnézzük az OECD³ PISA-felméréseit,⁴ látható, hogy az elmúlt 5-10 évben erre nagyobb figyelmet fordítottak. A 2015-ös PISA-mérés során a tanulói kérdőívben megjelentek olyan kérdések, amelyek a tanuló életminőségét próbálták felmérni, míg az utóbbi pár évben a szociális kompetencia mérése, vagyis a társas és érzelmi készségek fejlesztése is a fókuszba került. Ez mind az iskolai, osztálytermi légkörről ad átfogó képet, s így ennek a területnek a növekvő fontosságát jelzi. Ha a tanuló jól érzi magát az iskolában, abból nemcsak az következhet, hogy a magatartása, viselkedése az iskolai normarendszeren belül marad, hanem egy pozitív tendenciát követve érzékelhetővé válhat, hogy jobban odafigyel a tanulására, ebből kifolyólag pedig – hosszú távon – az eredményessége is növekedhet. Az is látható, hogy ha jó a pedagógus és a szülő kapcsolata, az növelheti a pedagógus szakmai munkájának sikerességét, és a kiégés megelőzésében is szerepet játszhat, hiszen támogató környezetben könnyebb és hatékonyabb is tanítani.

³ Az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 38 tagországot összefogó globális szervezet, melynek célja, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális szakpolitika kialakításában és értékelésében. Magyarország 1996 óta tagja a szervezetnek.

⁴ PISA (Programme for International Student Assessment) – Nemzetközi tanulói teljesítménymérési program: 2000-től kezdődően 3 évente végzett nemzetközi összehasonlító kutatás. A szövegértést, a matematikai és a természettudományos tudást monitorozza, és minden területen a problémamegoldó képességre fókuszál. A felmérés célja, hogy összehasonlítható, reális kép alakuljon ki a mindennapi élethez szükséges ismeretek elsajátításáról, az iskolai tudás alkalmazásának képességéről, az egész életen át tartó tanulásra való felkészültségről a vizsgálatban részt vevő országok körében. A kutatók a tanulás eredményességét az egyes országok oktatáspolitikájával összefüggésben is vizsgálják. Bővebben itt tájékozódhat: www.oktatasi.hu/koznevelas/meresek/pisa

Amikor a szülők és a pedagógusok együttműködésére gondolunk, azt feltételezzük, hogy a törekvéseknek az egyre szorosabb kapcsolódásra kell irányulniuk. De vajon mennyire igénylik ezt az érintett felek?

Oktatásszociológiai vizsgálatok, illetve a doktori disszertációhoz kapcsolódó kutatások is azt az összefüggést mutatják, hogy alapvetően a kedvezőbb szociokökonómiai háttérű családok vonódnak be jobban a gyermekük iskoláztatásába, ők igénylik leginkább az iskolával való kapcsolattartást. Ennek számos oka van, melyek közül az egyik, hogy olyan erőforrások állnak rendelkezésükre, amelyek a kedvezőtlen társadalmi, gazdasági háttérű szülőknél nincsenek vagy kevésbé vannak jelen.

Saját kutatási tapasztalatomból egy példát említenék: egy korábbi vizsgálatban⁵ azt a kérdést tettük fel a szülőknek, hogy szeretnének-e az eddigieknél jobban részt venni a gyermekük iskolai életében. Az is érdekelt minket, hogy milyen az aktuális részvételi intenzitás, illetve, hogy milyen a minősége a részvételnek. Ez utóbbi megfogható abban, hogy a hagyományos kapcsolattartási formákon (mint például a szülői értekezlet) kívül milyen egyéb kapcsolattartást preferálnak a szülők. Majdnem pontosan a válaszadók fele (a szülők 51,4 %-a) mondta azt, hogy nem szeretne az eddigieknél jobban részt venni gyermeke iskoláztatásában, a szülők másik fele viszont a nagyobb fokú részvételt választotta. Háttérváltozóként beemeltük a szülők iskolai végzettségét, amelyből megfigyelhettük, hogy minél alacsonyabb volt a szülő legmagasabb iskolai végzettsége, annál inkább szerettek volna kapcsolódni az intézményhez. Természetesen ez azt is jelentheti, hogy a korábbi távolmaradáshoz vagy csekély részvételhez képest az erőteljesebb bevonódás szándéka az ő részükről még mindig inkább az átlaghoz közelít, mintsem a szoros kapcsolódás igényét mutatja. Másrészt azok a szülők, akik kitöltötték a kutatási kérdőívet, valószínűleg eleve elkötelezettek a gyermek iskoláztatása iránt. Az eredmények a másik oldalról nézve is érdekesek, például a magasabb társadalmi státuszú szülő egy bizonyos szintnél jobban már nem feltétlenül igényli a kapcsolódást. Kiderült az is, hogy a kedvezőtlenebb szocioökonómiai háttérű családok inkább az informális utakat, beszélgetéseket választják a kapcsolattartásban, ahol könnyebben megnyílhatnak. Vagyis ezek a szülők nem feltétlenül azért nem jelennek meg a szülői értekezleteken vagy más hivatalos fórumokon, mert nem érdeklődnek a gyermekük iskolai előrehaladása iránt, hanem sokkal inkább azért, mert bizonyos pszichológiai gátak, előzetes negatív élmények, a család és az iskola eltérő érték- és normarendszere távol tartják őket az intézménytől. Ilyenek lehetnek a kisebbségi és a többségi társadalom tagjaként megjelenő kettős szocializáció, vagy egyszerűen csak technikai akadályok is (több műszakban végzett munka, távoli lakhely, közlekedési eszköz hiánya stb.). Az is meghatározhatja a szülői bevonódás mértékét, hogy a szülők hogyan látják saját szerepüket a gyermek iskoláztatásában. A Hoover-Dempsey-féle modell szerint többnyire azok a szülők vesznek részt inkább gyermekeik iskolai életében, akik azt gondolják, hogy ez része a szülői szerepnek.⁶

Ha településtípus szerint elemezzük ezt a kérdést, akkor az látható, hogy a kisebb, községi iskolákhoz tartozó tanulók szülei szorosabb kapcsolatot igényelnek, míg a fővárosiak a lazább kapcsolódást preferálják. Ez magyarázható a kistelepülések zártabb struktúrájával, ahol a közösségi identitás is jobban érvényesül, illetve helyben több idő adódik az iskolai programokra, míg a fővárosi családoknál a leterheltség miatt túl sok erőforrás már nem jut a részvételre.

Megemlíthetők még Annette Lareau⁷ szociológus kutatásai is, melyek többek közt a különböző társadalmi státuszú szülők bevonódására irányultak. Ezen vizsgálatok szintén megerősítették azt, hogy az alacsonyabb társadalmi helyzetű családok leginkább az informális kapcsolatokra támaszkodnak, és jobban hagyatkoznak a tanár kompetenciájára, míg a magasabb társadalmi státuszú szülőkben adott esetben a kritikai attitűd erősebb. Vagyis más-más szempontból, de ugyanúgy adódhatnak nehézségei a kapcsolattartás terén egy fővárosi elit iskolában tanító pedagógusnak a magasabb kvalitású szülőkkel, mint egy kistelepülésen tanító pedagógusnak a hátrányosabb helyzetű, alacsonyabb státuszú szülőkkel.

Milyen egyéb kihívásokkal találkozunk ma a pedagógusok, illetve a szülők az együttműködés terén?

Az együttműködés palettájának színesítéséhez szükség van bizonyos tudásra, kompetenciákra a tanárok részéről, melyek hiánya megnehezíti a kezdeményezést. Egy pedagógusoknak szóló kérdőívünk is megerősítette ezt: a szülői támogatás és figyelem elmaradása mellett a módszertani eszköztár hiánya is a kapcsolattartást akadályozó tényezők között szerepelt. Véleményem szerint a pedagógusképzésben is nagyobb teret kellene kapjon ez a tématerület. Bár választható tárgyak keretében léteznek olyan modulok, amelyek ezzel a területtel foglalkoznak, az egyéni iskolai gyakorlat ideje alatt nincs minden esetben lehetőség kontaktusba kerülni a szülőkkel, és „éles helyzetekben” alakítani a kommunikációt. A módszertanon túl természetesen egyfajta szociális érzékenységre és megfelelő attitűdre is szükség van az eltérő szociokulturális háttérű szülőkkel való párbeszédhez. Hozzá tartozik a kérdéshez az is, hogy amikor megkérdeztük a pedagógusokat, milyen fő problémákkal szembesülnek a napi gyakorlat során, akkor a szülő-iskola kapcsolatrendszere nem szerepelt a legtöbbször említett tényezők első harmadában. Az adatok szerint a saját leterheltségüket, a tanulók leterheltségét, illetve a tanulók kedvezőtlen szocioökonómiai háttérét nagyobb problémának érzékelik, mint a szülőkkel való kapcsolat ápolását.

A szülői oldalról megközelítve a kérdést, a családszerkezet változása, az egyszülős családok nagyobb aránya is befolyásolhatja a bevonódást. A munkahelyi elfoglaltságok mellett a tanuló otthoni támogatása, a házi feladatokban való segítségnyújtás is extra idő- és energiárfordítást igényel. Az sem mellékes, hogy az idő előrehaladtával a gyermek hogyan viszonyul a szülő aktív jelenlétéhez: egy kamaszodó gyermek már nem feltétlenül igényli a szoros felügyeletet.

Azt is érdemes tisztán látni, hogy egy csoportban mindig lesz néhány szülő, akit a pedagógus minden igyekezete ellenére nem ér el, aki nem megszólítható. Fontos, hogy a pedagógus emiatt ne érezze frusztráltnak magát, hiszen egy ponton túl ez a kérdés már nem az ő kompetenciáinak hiányosságaihoz köthető.

⁵ A kutatás az EFOP-3.1.2-16-2016-00001 kódjelű kiemelt projekt keretében valósult meg.

⁶ Imre Nóra: A szülői részvétel szerepe a tanulók iskolai pályafutásának alakulásában. Doktori (PhD) disszertáció, 2017. ELTE- PPK

⁷ Annette Lareau (1952-) a Pennsylvania University munkatársa, szociológus. Önálló kiadványai szerzőként: Home Advantage: Social Class and Parental Intervention in Elementary Education (1989); Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life (2003)

Milyen változások, trendek figyelhetők meg a szülők és az intézmény közötti kapcsolat alakulásában?

Megfigyelhető nemzetközi tendencia, hogy az intézmények sokkal jobban igénylik manapság a szülők részvételét, aktivitását, és nagyobb elvárásokat fogalmaznak meg felőlük, mint akár csak egy-két évtizeddel korábban. Az iskolák időről időre újradefiniálják a kötelezettségeiket, melynek következtében az angolszász országokban például a szülőkre egyre nagyobb felelősség hárul: ez nemcsak a szülői részvétel gyakoriságát érinti, hanem minőségileg is más jellegű feladatokat és magatartásformákat jelent. Ennek hátterében a már említett fókusz, az eredményesség növelése, illetve a korai iskolaelhagyás kockázatának csökkentése áll. A felismerést sok helyen kormányzati szinten is erőteljesen megtámogatták, számos pályázatot írtak ki, programokat indítottak el. Természetesen az angolszász országok adottságai mások ezen a téren: nagyobb nyitottság jellemzi mind az intézményeket, mind a civil társadalomhoz való kapcsolódást.

A hazai történelmi-kulturális hagyományokból eleve más adottságok (például zártabb intézményi struktúrák) következnek, de az is nyilvánvaló, hogy az iskola szolgáltató szerepköre, a szolgáltatások spektruma és az iskola nyitottsága is eltérő attól függően, hogy kistérségben, nagyobb megyeszékhelyen vagy a fővárosban járunk. Az iskolavezetésen, a pedagógusok szemléletén, hozzáállásán is sok múlik, ezek is iskolánként eltérő mintázatot eredményezhetnek.

Milyen jogyakorlatok vannak a szülői részvétel erősítésének külföldön és itthon?

A szülői bevonódás témaköre alapvetően az Egyesült Államokból indult, de az Egyesült Királyság, Hollandia és a skandináv országok is jó példával járnak elől. Említettem már J. L. Epstein nevét, aki a szülő-iskola kapcsolatrendszer modellezése kapcsán hatféle bevonódási formát vázolt fel a szülők részéről.⁸ Modelljében olyan jogyakorlatokat is bemutat, amelyeket a pedagógusok alkalmazhatnak a családok részvételének növelése érdekében. A több évtizedes kutatómunka és az elméleti modellek kidolgozása után J. L. Epstein az Egyesült Államokban megszervezte a „Partneriskolák hálózatát”, melyben több mint 1000 iskola és 125 iskolai körzet vett részt. A programban részt vevő iskolák, szakemberek akciócsoportokat hoztak létre, megvitatták az eredményeket és különböző fejlesztési programokat dolgoztak ki.

Ugyanakkor fontos, hogy bármilyen jó példa adaptálása akkor lehet sikeres, ha nem egy az egyben vesszük át, hanem a hazai viszonyoknak megfelelően átdolgozzuk. Így lesz olyan elem, amely hasznosítható, és lesz, amely kevésbé. A *tematikus szülői estek* például jól tudnak működni, ha a témát az adott iskola szűkebb vagy tágabb környezetéhez igazítjuk. A Nyugat-Európában előforduló gyakorlat, a *szülői sarok* vagy *szülői szoba* kialakítása már nehezebben átvehető, mert nagyban függ attól, hogy az iskola fizikai környezete erre mennyire ad lehetőséget. Itthon kevesebb a nyitott iskola, ahová bármikor bemehet a szülő, pedig ez pozitívan járulna hozzá egymás megismeréséhez, a partneri viszony megteremtéséhez.

⁸ J. L. Epstein által kidolgozott részvételi formák a következők: 1. Szülői feladatok: tanulástámogató otthoni környezet megteremtése; Kommunikáció: az iskola-szülő és a szülő-iskola közötti kommunikáció hatékony formái; 3. Önkéntesség: a szülő aktív részvétele az iskola/osztály életében, az iskola és a gyermek érdekében; 4. Otthoni tanulás: segítségnyújtás a házi feladatokban, iskolai munkák elkészítésében; 5. Döntéshozatal: szülői részvétel az iskolai döntéshozatalban; 6. Együttműködés a tágabb közösséggel: együttműködés az iskolát és a családot körülvevő tágabb közösség intézményeivel.

A korábbi családlátogatások hasonló céllal működtek, de a kötelező jelleg nem segített feloldani az ebből fakadó esetleges feszültségeket. Az USA-ban például sokkal jobban kidolgozott és elfogadott ennek a rendszere, a skandináv vagy a finn iskolarendszerben pedig jóval inkább a bizalomra épül a szülő és a pedagógus közötti kapcsolatrendszer. Az eltérő kulturális tényezők is befolyásolják, hogy Magyarországon időnként bizalmatlanság vagy egyfajta félelem és védekező reakció övezi a családlátogatást. Ezt a negatív attitűdöt nagyon nehéz egyik pillanatról a másikra megváltoztatni.

A kezdeti, illetve az óvodai szinthez kapcsolódóan érdemes megemlíteni a Biztos Kezdet programot⁹ és a hozzá kapcsolódó Gyerekházakat, melyek egészen a születéstől az óvodába lépésig nyújtanak lehetőségeket a fejlesztésre, a hátrányok mérséklésére. Óvodapedagógusok említették jogyakorlatként az *Anyu, játssz velem, mesélj nekem!* elnevezésű, eredetileg holland programot¹⁰, amelynek keretében óvodai játékokat, illetve mesekönyveket ismertetnek meg a szülőkkel, hogy hazavigyék, otthon játsszanak, olvassanak közösen a gyerekekkel. Ennek a gyakorlatnak sokkal több pozitív hozadéka van, mint hogy fogadóórán vagy szülői értekezleten a gyerek magatartásáról beszéljünk. Ráadásul ezzel a módszerrel a kevésbé elérhető szülők is jobban megszólíthatók. Úgy gondolom, hogy nem akkor kell bevonni a szülőt, amikor valamilyen probléma adódik a gyerekekkel, hanem ezt megelőzően, már a legelején érdemes kialakítani egy jó együttműködést, egy bizalmi viszonyt. Ebben az esetben, ha később mégis nehézség vagy konfliktus alakul ki, már sokkal jobb helyzetből indulunk, sokkal könnyebb lesz megoldást találni.

Mik a legfontosabb feltételei a szülők és a pedagógusok kapcsolatának? Milyen értékeken kell, hogy alapuljon?

Manapság előszeretettel használjuk a *partneri viszony* kifejezést, amely feltételez egyfajta együttműködési hajlandóságot egy közös cél – a gyermek pszichés, szociális és kognitív képességeinek fejlesztése – érdekében. Magához a fogalomhoz egy pozitív elvárásrendszer kapcsolódik: azt várjuk a pedagógustól és a szülőtől, hogy harmonikus kapcsolatot alakítsanak ki egymással. A hétköznapi valóság, úgy vélem, ennél komplexebb: egyrészt sokkal több a nézeteltérés, ami nem feltétlenül negatív dolog, hanem sokszor csak egy probléma, amit meg kell oldani. Másrészt ez nem jelent mindenképpen egy minden szinten egyenrangú partnerséget, sokszor kimondatlanul is van ebben egy bizonyos szintű hierarchia. Pedagógiai-szakmai kérdésekben alapvetően a pedagógus a kompetens fél, ugyanakkor vannak olyan magasan kvalifikált szülők, akik bizonyos kérdésekben ugyanúgy kompetensnek érzik magukat, mint a pedagógus.

A szakmai kérdéseken túl az emberi kapcsolódás minősége a meghatározó, vagyis a kölcsönös tisztelet és a kölcsönös bizalom, a pozitív hozzáállás mindkét fél részéről, valamint nyitottság az együttműködésre. Fontosnak tartom még a kompetenciahatárok érzékelését, hogy tudjuk, meddig terjednek a határaink – ez szülőként más és más, illetve a kulturális hagyományaink is erőteljesen meghatározzák.

⁹ A Biztos Kezdet program alap gondolata az esélyek megteremtése, illetve a képességek kibontakoztatásának biztosítása. Prevenció program, amelynek segítségével reális lehetőség nyílik az eltérő élethelyzetből induló gyermekek számára a lehető legkorábban történő problémafelismerésre, a korai, célzott képességfejlesztésre, a nagyon korán jelentkező hátrányok mérséklésére, a lemaradás, kirekesztődés elkerülésére.

¹⁰ Az Anyu, játssz velem, mesélj nekem! program célja, hogy a hátrányos helyzetű családokban az érzelmi nevelés nagyobb szerepet kapjon, valamint célja a Biztos Kezdet szemlélet elterjesztése. Forrás: www.gyep.bekesbihar.eu Hasonló jogyakorlatról olvashat kötetünk 74. oldalán, az Angela Cannyvel készített interjúban Mesezsák néven.

Milyen stratégiákat célszerű alkalmaznia az iskolának a szülők elérésére, bevonására? Mik ennek a nehézségei? Milyen szerepe van ebben az iskolavezetésnek és az egyes pedagógusoknak?

A témát mindhárom oldal, a pedagógusok, a szülők és az iskolavezetés részéről is érdemes vizsgálni, és először feltenni azt a kérdést, hogy egyáltalán mi az intézmény, illetve a pedagógusok célja. A korábban említett kutatásunkban például a pedagógusok közel 40%-a azt válaszolta, hogy *valamelyest* növelné a szülői bevonódás mértékét, 18% pedig *jelenősen* növelné a szülők részvételét az iskola életében. A válaszadók 8%-a azonban inkább csökkentené, és a pedagógusok közel negyede szerint a jelenlegi állapot megfelelő, nem kell rajta változtatni.

A szülők hatékonyabb elérésének szándékát tovább árnyalhatjuk azokkal a kérdésekkel, mint például a találkozások gyakoriságát szeretnénk-e növelni (például több fogadóórával vagy szülői esttel) vagy pedig a találkozók jellegében, minőségében szeretnénk-e változást elérni (például egy kötetlenebb vagy interaktívabb szülői értekezlet megszervezésével). Úgy gondolom, ezek a válaszok nagyon fontosak, és további párbeszédet generálhatnak arra vonatkozóan, hogy kinek milyen szándékai, elvárásai vannak az együttműködéssel kapcsolatban.

Kérdés természetesen az is, hogy az iskolavezetés, illetve a pedagógusok erre irányuló célkitűzése mennyiben találkozik a szülők részvételi hajlandóságával, hiszen, ha a szülő nem igényli a kapcsolatot, az sok esetben megnehezíti az együttműködést. A szülői bevonódás azonban nemcsak produktív, hanem kontraproduktív is lehet. Kutatások támasztják alá, hogy a szülő törekvése és elvárásainak magas szintje a gyermekben ellenálló attitűdöt válthat ki, főleg a tizenéves tanulók esetében. A magas szülői elvárásrendszernek további negatív velejárója lehet a tanár szakmai kompetenciájának a megkérdőjelezése is.

A szülők bevonására tehát nincs egységes recept, de sikerét nagyban meghatározza az intézményvezetés: az ő céljaitól függ, hogy a szülő-iskola kapcsolata hol helyezkedik el a prioritások között, mit közvetít ebben a kérdésben a pedagógusok felé, ők pedig mit és hogyan kommunikálnak a szülők irányába. Ide tartozik többek között az, hogy mennyiben gyakorlat az intézmény részéről a családlátogatás, hogy mennyire nyitott az iskola, és ennek vannak-e kézzelfogható jelei (például, hogy bemehet-e a szülő az iskolába), vagy hogy a pedagógus milyen új elemeket emel be a kommunikációs eszköztárába annak érdekében, hogy elérje a szülőket (például digitális eszközök használata, online kommunikáció).

Mennyiben változtatta meg a kommunikációt az előbb említett digitalizáció, a 21. század technológiai fejlődése?

Személyes, szülői tapasztalatom, hogy az online zárt csoportok használata megkönnyíti a párbeszédet, hiszen a szülők, és általában a tanárok is, jobban elérhetők ezeken a fórumokon. Valószínűleg mindkét fél digitális kompetenciái sokat fejlődtek az utóbbi időben – a pandémia felgyorsította, vagy, ha úgy tetszik, kikényszerítette ezt –, de az általános tendencia ellenére még érzékelhetők jelentős eltérések a gyakorlatban. Sokszor botladozik a kapcsolattartás, és a digitális kommunikáció keretei is csak most formálódnak. A rendszerszintű fejlesztéseknek, mint például a KRÉTA elektronikus naplónak is számos előnye van, ugyanakkor azt is látni kell, hogy mindez nem mindenhol jelent megoldást, hiszen vannak olyan települések, családok, ahol eszközök vagy internet híján a kapcsolattartás ezen formája nem járható út. A technológia használata bizonyos szempontból közelebb hoz minket egymáshoz, ugyanakkor el is távolít: ezek a felületek leginkább a gyors információátadást támogatják, de az együttműködés alapját képező bizalmi viszony kialakításának nem kedveznek, hiszen pont a kapcsolat lényegi eleme, a személyesség hiányzik belőlük.

Mi az, ami jelenleg jól működik a szülők és az iskola közötti együttműködésben? Mit gondol, milyen lenne ennek a kapcsolatnak az ideális állapota? Mit kellene ehhez tenni?

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy alapvetően jó a kapcsolat a szülők és a pedagógusok között: a szülők nagy aránya (90-95 százaléka) mondta¹¹, hogy szívesen járnak be az iskolába és beszélgetnek a tanárokkal. Persze a kapcsolattartási formákban – például a szülői értekezletek megtartásában – vannak fejlesztési lehetőségek, mert ezek az alkalmak gyakran csak az információátadásra szűkülnek. Ehelyett tematikus szülői találkozók vagy a gyerekekkel közös alkalmak is szervezhetőnének, merthogy ezekre is akad már példa egy-két iskolában.

Úgy vélem, akkor beszélhetünk a szülő és a pedagógus közötti kapcsolat ideális állapotáról, ha mindkét fél megelégedésére szolgál és a kapcsolódási igény is szimmetrikus, egyformán jelen van. Ehhez minden szereplő együttműködési hajlandóságára, nyitottságára és az intézményvezetés támogatására is szükség van.

Hogyan befolyásolják a szülőkkel való kapcsolódást az eltérő szociokulturális környezet vagy a gyermek tanulási nehézségei?

Az eltérő szociokulturális háttérből és a kettős szocializációs folyamatból adódóan az együttműködés legfontosabb feltétele, hogy a pedagógus megismerje a tanuló családi hátterét, és, ha van rá lehetőség, az otthoni környezetét is. A megfelelő nyitottság és a családlátogatás megkönnyíti a bizalmi viszony kiépítését és az intézményi beilleszkedést. Ahogy már említettem, ezen családok számára az informális alkalmak támogatják leginkább a párbeszéd megteremtését.

A sajátos nevelési igényű vagy bármilyen tanulási zavarral küzdő gyerekek esetében szintén a megismerés, a nyitott, elfogadó attitűd és a megfelelő kommunikáció lehet egy jó partnerkapcsolat alapja. A háritás (legtöbbször a szülő részéről), a probléma elfedése nem segíti elő az együttműködést. Az angolszász vagy a finn gyakorlatban például *egyéni fejlesztési terv*, illetve *egyéni fejlesztési napló* készül, amely támpontul szolgál mind a pedagógusnak, mind a szülőnek, mind a gyermeknek, az ebből látható fejlődési ív megmutatja, hogy milyen területeket kell fejleszteni. Korábbi kutatásaink azt mutatták, hogy itthon még nagyon kis százalékban használják ezt a pedagógusok, nincs bejáratott gyakorlata, holott ez egy nagyon hasznos eszköz lenne a szülők számára is.

Az ön számára mit jelent az inklúzió? Miért fontos az inklúzió kapcsán a család és az intézmény együttműködéséről beszélnünk?

Az inklúzió jelentősége számomra abban rejlik, hogy minden egyes gyermek – tekintet nélkül a családi hátterére vagy akár képességbeli hiányosságaira – minőségi és eredményes oktatásban vehessen részt. Ahogy az eredményesség témaköre vagy a korai iskolaelhagyás csökkentése kapcsán, az inkluzív nevelés-oktatás terén is kiemelten fontos a szülők és az iskola együttműködése. A speciálisabb helyzetekben pedig – akár sajátos nevelési igényű gyermek, akár tehetséges tanuló esetében – talán még jobban megmutatkozik a kiemelt figyelem, az összekapcsolódás igénye, mert az egymás iránt érzett bizalom és az egymásra támaszkodás sok nehézségen átsegít.

¹¹ Ez a kutatás készült az EFOP-3.1.2-16-2016-00001 kódjelű kiemelt projekt keretében.

MEGISMÉRÉS ÉS ELFOGADÁS AZ ÓVODAI KULTÚRÁBAN

Interjú Bogda Edittel

„Ha tudjuk, hogy mi történik a gyermek környezetében, jobban megértjük a viselkedését (...). Ez a pedagógus és a szülők közötti bizalmi légkör nélkül lehetetlen.”

Mi lehet Ön szerint az intézmény és a szülők közötti együttműködés alapja?

A bizalom és együttműködés. Úgy gondolom, hogy a pedagógus feladata, hogy kiérdekelje a szülő bizalmát, aki egy „idegenre” bízta a legfontosabb kincsét, a gyermekét. Ez óriási felelősséget jelent a pedagógusra nézve, egyben az alapja lehet az együttműködésnek.

Tudna mondani ennek megteremtésére jó példákat az óvodai gyakorlatból?

Legtöbbször keretek közé van szorítva, hogy az óvodában mi és hogyan történhet, és szokások uralják a mindennapi életet. Ez bizonyos értelemben elengedhetetlen az intézmény megfelelő működéséhez. Én mégis azt tapasztaltam – és a gyakorlatot is eszerint alakítottam az intézményekben, ahol dolgoztam –, hogy a szülőkkel történő együttműködés természetessé, gördülékennyé tud válni olyan gyakorlatokkal, amelyek lehetőséget teremtenek a kötetlen együttlétre. Ezért az én csoportjaimban a szülő soha nem csak az ajtóig jöhetett be, nem csak futólag adta át a gyermekét a pedagógusnak. Reggel, mielőtt a közös foglalkozás elkezdődött, és a délutáni pihenő után is, bejöhettek, és be is jöttek a szülők a csoportszobába, leülhettek játszani a gyerekekkel. Közben mi is beszélgethettünk egymással, jobban megismerhettük egymást. Ez nemcsak azért volt jó, mert a szülő láthatta, mi hogyan tevékenykedünk együtt a gyerekekkel, hanem azért is, mert nekünk is hasznos volt: mi is betekintheztünk a szülő és a gyerek kapcsolatába, láthattuk, hogyan reagál a szülő bizonyos helyzetekben. Meg tudtunk beszélni fontos dolgokat, és többnyire olyan bizalom alakult ki közöttünk, hogy a szülők szívesen kértek tanácsot tőlünk olyasmiben, amiben egyedül nehezen boldogultak. A közös reggeli teázások, a sok beszélgetés organikussá tette a pedagógus és a szülő között alakuló kapcsolatot. Azt is érdemes megemlíteni, hogy eközben a gyerek is azt látta, hogy a szülő és a pedagógus partner, ami ugyanennyire fontos.

Az egyik óvodában, ahol dolgoztam, éppen ezért változtattam például a karácsonyi ünnepek színpadi jellegén. Behívtam a szülőket a csoportszobába, és egy rövid, meghitt ünnepség után közösen játszottunk azokkal a játékokkal, amelyeket a gyerekek a fa alá kaptak. Sok kritika ért emiatt, de én ragaszkodtam hozzá, mert úgy gondolom, hogy a bizalmi légkör megteremtéséhez szükségesek a találkozási pontok és a stresszmentes, örömteli együttlét. Később, amikor 2000-ben a Budapesti Montessori Óvoda vezetője lettem, úgy éreztem, hogy meg tudom valósítani a szülők hatékony bevonását az óvodai életbe.

Számtalan közös programot szerveztünk a családok számára. Nagyon fontosnak tartottam, hogy legyenek olyan közös alkalmak, ahol a szülő, a gyerek és a pedagógus közösen alkot, esetleg együtt barkácsolnak valamit. Például Márton-napon, karácsonykor, farsangkor és húsvétkor is olyan együttlétet készítettünk elő a többi óvónővel, amelyeknek a szülők is aktív részesei lehetnek. Mindig belefért egy közös sütizés, teázás, beszélgetés, jó időben közös séta (Márton-napon a közösen elkészített lámpásokkal) vagy udvari program (farsangkor közösen üztük a telet dalolással és egy együtt barkácsolt kiskeleléssel; az állatok világnapján egy akadálypályán mentünk végig

a családokkal, amely mindenki győelmével zárult; gyereknapon közösen ugrálhattak a gyerekek az apukákkal és a testvérekkel). A közös hétvégi kirándulások is meghatározó élmények tudnak lenni. Évente legalább egyszer szerveztünk olyan kirándulást, amelyre a családokat is meghívtuk. A lelkesebb szülők akár programfelelőssé is váltak, mi pedig mindig szívesen fogadtuk az ötleteiket. Átalakítottuk az anyák napját: nem műsort készítettünk elő, hanem személyes együttléteket. Az édesanyák maguk iratkoztak fel egyenként egy-egy napra, amikor munka után volt egy kis idejük. A gyerekekkel közösen elkészítettük az ajándékokat, süteményt sütöttünk, megtanultunk egy-egy verset, és a kisgyerek az óvónénivel közösen előkészítette az átadást. Ez persze azért volt megvalósítható, mert anyák napja májusban van, és amíg egy-egy kisgyerek a csoportszobában átadta az ajándékot az édesanyjának, addig a többiek az udvaron játszottak. Fontosnak tartottam, hogy az apukákat is bevonjuk a meghitt ünneplésbe, ezért hasonló módon minden évben tartottunk apák napját is. Sok apukával volt ezáltal módunk közelebről megismerkedni. Volt olyan kisgyerek is, akinek a nagyszülei voltak jelen a velünk való kapcsolatban, ezt is szívesen vettük.

Milyen hozadéka lehet a jó kapcsolatnak az óvoda és a szülők számára?

A szülőkkel való partneri viszony ápolása nemcsak a gyerek szempontjából, hanem az intézmény számára is hasznos, hiszen adódhatnak olyan nehéz helyzetek, amikor jól jön a szülőközösség segítsége. Volt, hogy a szülőkkel együtt füvesítettük az udvart, ők ásták ki a homokozónak a gödröt, vagy velük közösen dekoráltuk a csoportszobát. Ezek az alkalmak nemcsak összehozták a szülői közösséget, hanem példát mutatnak a gyerekeknek az összefogásra, hogy a problémákat együtt könnyebben meg tudjuk oldani. Ezt a pozitív példát pedig a gyerekek tovább tudják adni, hasznosítani a későbbi kapcsolataikban, életükben.

Az intézmény és a szülők együttműködésének egyik formája az is, amikor felkészítjük a gyereket és a családot egy fontos változásra: amikor óvodából iskolás lesz. Bár az iskolaelőkészítés szociális, érzelmi és értelmi szempontból nem csupán a nagycsoportban, hanem 3 és 6 éves kor között történik, a váltáshoz közeledve sokféleképpen segíthetjük a szülőket. Az óvodapedagógus feladata például a szülővel karöltve, hogy feladattudatra, bizonyos feladatok önálló elvégzésére nevelje a gyerekeket: hajtogassa össze és rakja be a szekrénybe a ruháit, pakolja össze a játékeit, porszívózzon fel a szobájában stb. Fontos, hogy ne csak a feladatok elvégzésére tanítsuk meg a gyermeket, hanem arra is, hogy megjegyezze, melyek az ő feladatai.

Konkrét segítség az is, ha az előzetes tájékozódásban segítjük a szülőt: volt olyan óvoda, ahová elsős tanítókat hívtam meg a környékbeli iskolákból, és örömmel tapasztaltam, hogy a szülők mertek kérdezni, nagyon jó hangulatú beszélgetések alakultak ki. Az együttléten, a beszélgetésen, a szülő megnyugtatásán, az új helyzetre való felkészítésen van a hangsúly, nem azon, hogy hány számolás vagy betűíró feladatlapot töltünk ki a nagycsoportos gyerekekkel.

Természetesen a személyes kapcsolatoknak nemcsak az óvoda-iskola átmenet idején van jelentősége, hanem az óvodába való jelentkezéskor is: lényeges, hogy a szülőknek lehetőségük legyen betekinteni az óvoda életébe, bejöhessenek, követhessenek egy napot, megismerhessék az óvónőket. A kötetlen beszélgetések az óvodának is hasznosak, hiszen ilyenkor értékes információkat tudhatnak meg a család és a gyermek életéről – erre a hétköznapi keretek között nincs feltétlenül idő vagy lehetőség. A megfelelő alkalom és légkör biztosítása elengedhetetlen a bizalmi kapcsolatok szempontjából. Ennek megszervezése nyilván extra energiát igényel az óvoda részéről, ráadásul függhet az óvoda nagyságától, de a gyermekcsoportok száma is befolyásolhatja az óvodát a döntésben.

Melyek azok a kulcsszavak, amelyekre a kölcsönös bizalom épülhet?

Elfogadás, valamint rendszeres és *összinte tájékoztatás*, *kommunikáció* napi szinten mindkét fél részéről. A kölcsönös bizalomhoz nélkülözhetetlen, hogy a szülő elfogadja a pedagógus személyét és döntéseit, a pedagógus pedig elfogadja a szülőt, a család szabályait, működését, és ne mondjon azzal ellentétes véleményt, vagy ne adjon annak ellentmondó tanácsot.

A hibák beismerését ugyanilyen fontosnak gondolom, hiszen mindenki tévedhet, de a helyzetet csak úgy lehet orvosolni, ha beszélünk róla. Ezenkívül mindig fontos arra emlékezni, hogy minden szülő a lehető legjobbat akarja a saját gyerekének. Fontos, hogy a pedagógus is úgy viselkedjen a rábízott ovisokkal, úgy tekintsen rájuk, mintha a sajátjai lennének. Az őszinteség ugyancsak elvárható mindkét fél részéről.

Amikor 18 évesen, kezdőként elkezdtem dolgozni egy óvodában, egy kedves, tapasztalt kolléganőm, Margit néni két olyan tanáccsal látott el, amelyek az egész pályafutásom alatt meghatározók maradtak a számomra: a pedagógus és a szülő kapcsolatát nagyban befolyásolja az a pillanat, amikor a szülő – naponta – átveszi a gyermekét az óvónőtől. A szülő többnyire munkából vagy kistestvér mellől érkezik, izgatott, alig várja, hogy lássa a gyermekét, halljon róla valamit, hogy mi történt vele, amíg nem voltak együtt. Óriási hatása van annak, hogy ebben a pillanatban hogyan találkozik a gyermekkel, és az óvónő mit mond neki az ajtóban. Margit néni azt javasolta, mindig „rendben” adjam haza a gyermeket, megfésülve, a ruháját megigazítva, és minden egyes napon mondjak valami pozitívát a kisgyerekről a szülőnek. Ez sokszor lehet nehéz, például, ha aznap épp valamilyen konfliktushelyzet adódott, de biztosan mindenkivel történik valami pozitív dolog is! Nagyon fontos, hogy a negatív dolgokat ne mások előtt, ne az érkező szülőnek, a gyerek átadásakor mondjuk el! Bármilyen negatív dolog történt, annak megbeszélésére négy szemközt, a gyermek nélkül keressünk alkalmat, és ne ezzel fogadjuk az ajtóban a szülőt. Az évek során magam is megtapasztaltam, hogy milyen nagy jelentősége van ezeknek az apróságoknak a szülővel való viszonyban.

A szülők egymás közötti kapcsolatát hogyan tudja befolyásolni a pedagógus? Milyen hatással lehet ez a közösségre nézve?

Fontos, hogy a szülők számára lehetőséget biztosítsunk arra, hogy megismerjék egymást – ennek számtalan módja, formája lehet. A szülők közötti bizalmi kapcsolatnak nagy jelentősége van a közösség formálásában, a hétköznapi problémák, feladatok megoldásában, információk megosztásában (például óvodán kívüli programok szervezésével vagy a gyerekek felügyeletének átvállalásával). Ebben az elfogadó és megértő légkörben például természetes reakció volt a szülőktársaktól, hogy amíg az egyedülálló, nagyszülők nélküli édesanya kórházban volt néhány napig, a kisgyermeket a barátainak szülei hozták-vitték az óvodába.

A szülők jó kapcsolata a kicsik egymás közötti konfliktusainak rendezését is pozitívan befolyásolja. Hiszen, ha a szülők jobban ismerik és értik egymást, illetve időben meg tudják beszélni a helyzetet, akkor kevésbé valószínű, hogy elmérgesedik a viszony az érintett gyerekek között. A jó minta, kommunikáció a pedagógus részéről segíti őket abban, hogy tudják, mit mondjanak otthon egy-egy konfliktus esetén, értik majd, mi miért történik. A pedagógus is jobban megérti a kisgyerekek viselkedését az óvodában, ha tudja, hogy mi történik a környezetében, hiszen a viselkedés sok esetben csak a következménye az otthoni gondoknak. Mindez a pedagógus és a szülők közötti bizalmi légkör nélkül lehetetlen.

Miben látja a kommunikáció hagyományos és újszerű fórumainak szerepét az óvodában?

Bár a szülői értekezlet sokaknak elavult intézménynek tűnik, mégis sok pozitív hozadéka lehet attól függően, hogy mire használjuk. Véleményem szerint egy ilyen alkalom akkor jó, ha beszélgetésekre teremt alkalmat: én például rendszerint egy-egy olyan témát dolgoztam fel a találkozók keretében, amelyről tudtam, hogy a szülőket is érdekli, és a felkészülést is komolyan vettem. Előfordult, hogy segítő szakembert is meghívtam, ha erre lehetőségem volt, például az intézmény pszichológusát, orvost, attól függően, miről beszélgettünk. A szülők ilyenkor velem és egymással közösen gondolhatták végig a saját gyakorlataikat, kérdéseiket.

A másik hagyományos találkozási forma, a fogadóóra fontos szerepe, hogy elkülönített időt biztosítson a szülővel való beszélgetésre négy szemközt. Ilyenkor a személyes kapcsolat, a személyre szóló tanácsok kerülnek előtérbe. Ezeken az alkalmakon át tudtuk beszélni az esetleges problémákat, de itt is fontos, hogy nemcsak problémákról beszélgettünk ilyenkor a szülővel, hanem a sikerekről is, a gyerek fejlődéséről, esetleg olyasmiről, amit ők nem vettek észre, de nekem feltűnt (például hogy tehetségesen énekel vagy táncol egy kisgyerek).

Ezeket kívül manapság már evidens módon használjuk az elektronikus kommunikáció eszközeit (az e-mailt, a különféle közösségi felületeken létrehozott, zárt csoportokat), ahol megfelelő keretek között információk és fényképek is megoszthatók a szülővel.

Véleménye szerint milyen lenne az ideális óvoda, és milyen lenne a szülők és az óvoda közötti együttműködés ideális állapota?

Az egyik legfontosabb, hogy biztonságos eszközökkel berendezett nagy mozgástér legyen, ahol a gyerekek lóghatnak, mászhatnak, ugrálhatnak kedvükre. Ha tehetném, mindenhol olyan körülményeket teremtenék, amelyek mindenben támogatnák a kicsik önállóságát: például, hogy maguk tudjanak megmosni egy almát, ha megéheznek, hogy legyenek kis zugok, ahova elvonulhatnak,

ha magukban szeretnének lenni, pihenni egy kicsit. Vagyis tágasságra és arra van szükség, hogy a tér és a berendezés a gyerekekre szabott legyen. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő személyzet, a létszámot és a képzettséget tekintve egyaránt, és az, hogy a fejlesztők, pedagógusasszisztensek, terapeuták is egy helyen legyenek elérhetők.

Az együttműködés ideális állapotában a szülőnek van rálátása az óvodai életre, de közben tiszteletben tartja a pedagógus munkáját és módszereit. A párbeszéd szintén nélkülözhetetlen: a szülő mindig kapjon a kérdéseire megfelelő választ, a pedagógus nyitott fülekkel, jó szándékkal fogadja a szülő ötleteit.

Mit kellene annak érdekében tenni, hogy ezt az ideális állapotot elérjük?

Az épületek, a rendelkezésre álló tér milyensége nyilvánvalóan adottságok kérdése is, de amennyire lehetőség van rá, érdemes alakítani rajta. Egyéb tekintetben azt gondolom, elsősorban nyitott és befogadó intézményekre van szükség, amelyekben a pedagógusoknak elég ideje jut a tartalmi munkára, az oktatásra és nevelésre. A kollégák anyagi megbecsülése mellett fontos a továbbképzéseken való részvétel, az ismeretek és készségek folyamatos fejlesztésének a lehetősége is. Az önálló – nem összevont – intézmények előnye, hogy az óvoda vezetője mindig jelen tud lenni, sokkal jobban ismeri a kollégái munkáját, az örömeiket, problémáikat, napi szinten tud kapcsolatot tartani velük, így a szakmai és vezetői munkája folyamatosan példaként szolgálhat a kollégáknak.

Mit jelent önnek az inklúzió? Mitől inkluzív egy intézmény? Miért fontos ennek kapcsán a család és az intézmény együttműködéséről beszélnünk?

Az inklúzió számomra azt jelenti, hogy az óvodapedagógus együtt tud nevelni teljesen más személyiséggel, képességekkel, igényekkel rendelkező gyerekeket. Természetesen erre leginkább akkor van módja, ha birtokában van olyan tudásnak, amely a nehézségekkel küzdő gyermekek befogadását és fejlesztését lehetővé teszi, illetve, ha jelen van egy fejlesztőpedagógus, aki megoldási kulcsokat biztosít az óvodapedagógusnak. Azt is látnunk kell, hogy minden egyes gyermek más és más, így a speciális fejlesztést nem igénylő gyerekek között is vannak egyszerűen csak maguknak valók, akik nem szeretnének a közösség aktív tagjává válni. Ezt is tolerálnunk kell, egy egészséges határon belül.

A pedagógusokon kívül a szülőknak és a gyerekcsoportnak is ugyanúgy el kell fogadniuk az újonnan érkező gyerekeket, és közösen kell megtalálni azt az utat, amely a közösségnek és az adott kisgyerekeknek is jó. Óriási feladata van ebben a pedagógusoknak. Az intézményvezetésnek és a pedagógusnak sem szabad túlvállalnia magát: sokat segíthet a nehézségekkel küzdő gyerekek integrálásában, ha például egy pedagógusasszisztens tudja támogatni a munkában. A szülőkkel is folyamatosan konzultálni kell, pontosan tisztában kell lenni a gyerekek igényeivel. Pedagógusi pályámon számtalanszor előfordult, hogy egy-egy problémás helyzet megoldásában a szülő tudott a legjobb tanáccsal szolgálni, mert szükségszerűen rengeteg tapasztalata volt már ezek kezelésében.

Sokat foglalkoztam autizmus spektrumzavarral élő gyerekekkel a Budapesti Montessori Óvodában, vegyes korcsoportos csoportban, de hozzá kell tennem, hogy szerencsés helyzetben voltunk: alapítványi óvoda pedagógusaiként lehetőségünk volt arra, hogy közösen elmenjünk egy tanfolyamra, és tanuljunk a témáról. Ez nem csak ebben az esetben történt meg. Más nehézségek esetében is módunk volt arra, hogy akár orvossal, akár egyéb szakértővel konzultáljunk. Sokat számított, hogy nem egyedül kellett megküzdenuünk a problémákkal.

Milyen nehézségekkel találkozott mindeközben a szülőkkel való együttműködés során?

A nehézségek elsősorban pedagógiai jellegűek voltak. Az első autizmussal élő kisgyereket úgy ismertem meg, hogy megkezdett egy teljesen tanácstalan, szorongó édesanya, akinek a gyermekét mindenhol elutasították. Nekem akkor még fogalmam sem volt az autizmusról, csak azt tudtam, hogy szeretnék neki segíteni. Sajnos a későbbiekben hozzánk kerülő, hasonló gyerekeknel is ez a háttér és előzmény volt jellemző: elutasítás és kirekesztés. A csoportban lévő gyerekek eleinte persze furcsállták új társukat és bizonyos helyzetekre adott szokatlan reakcióit. Mindig megbeszéltük a gyerekekkel, ami történt, így szép lassan megszokták, megszoktuk egymást. Soha nem tapasztaltam kirekesztést, csúfolódást a gyerekek részéről. Ők és a szülők is nagyon toleránsak voltak, sokat segítettek, ami megerősítette a gyerekeket a jó mintákban. Itt is kiemelném az őszinte kommunikációt, ami nagyban segítette a más nevelési igényű gyermekek elfogadását a szülők körében is.

Nemcsak az autizmussal élő gyerekek nevelése miatt bővítettük a tudásunkat vagy kértünk szakemberektől tanácsokat, hanem akkor is meghallgattuk egy fejlesztőpedagógus véleményét, amikor figyelemzavaros kisgyerek került hozzánk. A cukorbeteg óvodásunk esetében pedig természetes volt, hogy kórházi szakorvossal konzultálunk annak érdekében, hogy minél többet megtudjunk a betegségről és a kezeléséről. Ezek az esetek azt is megmutatták a számomra, hogy nemcsak a gyerekek, hanem a szülők szempontjából is könnyebb a befogadás, ha őket is érzékenyítjük: nekik is szerveztünk tájékoztató alkalmakat, ahol az adott nehézségről beszélgettünk velük, és ahol felszínre kerülhettek azok a féltelmek, amelyek többnyire abból adódtak, hogy nem ismerték (jól) az adott állapotot.

Óvodapedagógusként, majd óvodavezetőként mit tart a legnagyobb sikerének a családdal való együttműködés szempontjából?

A közösségformálást tartom a legfontosabb sikernek, mind a gyerekek, mind a szülők tekintetében, hozzátéve, hogy – az előbbi esetben – a különböző egyéniségek összehangolása időnként nagy pedagógiai kihívást jelentett. Nyilván alkati kérdés is, de számomra mindig fontos volt a szülők bizalma, amit újra és újra sikerült elnyernem: ezt érezhettem abból is, hogy a testvéreket, sőt, az unokatestvéreket is hozzám hozták. Azt is sikernek könyvelem el, hogy a gyerekek, akikkel foglalkozhattam, nagyon jól megállják a helyüket az iskolákban. Nem feltétlenül a tanulmányi eredményüket illetően, hanem abból a szempontból, hogy toleráns, segítőkész emberek, remek csapatjátékosok, közösségformáló egyéniségek lettek belőlük.

Hiszem, hogy a szülők bevonása az óvodai életbe jó hatással van a szülő és a gyermek, illetve a gyermekek egymás közötti kapcsolataira is. Vannak mára már felnőtt óvodásaim – első óvodásaim ilyen korú gyerekeit csak az én „ovis-unokáimnak” hívom –, akik a mai napig tartják egymással és velem is a kapcsolatot, sőt, az is gyakran előfordult, hogy a gyerekek szülei is baráti viszonyban maradtak egymással és velem. Igaz, hogy ezen kapcsolatok mélysége, minősége a résztvevőktől is nagyban függ, mégis úgy vélem – ennyi évtized tapasztalatával –, hogy a kapcsolódásokra, együttműködésekre, a szülőkre és a gyerekekre való odafigyelés meghozza a gyümölcsét.

NYITOTT AJTÓK AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

Interjú Szabolcs Csillával

„Az együttműködésben a szülő-gyermek-pedagógus hármas egységét tartom a legfontosabbnak. Vagyis mindenki arra törekszik, hogy együttműködjön a másikkal, és nem alá-fölérendelt viszonyokba tagozódva, hanem partnerségben tesszük a dolgunkat.”

A Deák Diák Általános Iskola pedagógusaként az ön feladata a szülői tanács összefogása. Hogyan működik ez a szülői szervezet, és milyen egyéb fórumai vannak az intézményen belül a szülők képviselőinek?

A mi iskolánkban a Szülői Tanácsnak elég nagy befolyása van, aktív résztvevői az iskolai életnek. Önállóan, proaktívan is szerveznek programokat, és ha problémát észlelnek az iskolában – mint például néhány éve, az étkeztetés kapcsán a szülők képviselői jártak utána a kérdésnek, és végül elérték, hogy javuljon az étel minősége –, akkor a közreműködésükkel hozzájárulnak annak megoldásához. A tagság személyes részvételt igényel, a havi egy alkalomról pedig a szülői szervezet vezetője készít egy összefoglalót, amelyet továbbküldünk az osztályok képviselőinek.

A Szülői Tanács tagjai általában kreatív, kezdeményező, agilis, lelkes szülők, akik azt szeretnék, hogy a gyereküknek még jobb legyen az iskolában töltött idő. Első osztályban meglehetősen nehéz tagokat választani, mert nem ismerjük még egymást. Előfordult, hogy valaki jelentkezett, és szívesen vitte tovább, de olyan is volt, hogy – többnyire munkahelyi elfoglaltságok miatt – eleve nem vállalta a szülő, vagy később lépett vissza a feladattól. Egy kis idő elteltével általában már a tanító is megismeri annyira a szülőket, hogy tisztában van vele, ki az, aki előre tudja vinni a közösséget, aki jól tudja képviselni a Szülői Tanácsban az osztályt. Az ideális helyzet persze az, amikor egy szülő elsőtől egészen nyolcadikig tudja vállalni a feladatot, amiért nagyon hálásak vagyunk, mert ez rengeteg energiát és plusz munkát jelent a részéről.

Egy évben kétszer tartunk szülői értekezletet, ahol a Szülői Tanács képviselője is beszámol az éppen aktuális ügyekről, változásokról, kezdeményezésekről. Emellett összegyűjti a szülői kérdéseket, amelyeket aztán a Tanács következő ülésén átbeszélünk, megválaszolunk vagy megoldunk. Ezt megelőzően vezetőségi ülést tartunk, az itt elhangzottakról is készül egy kivonat, amelyet a Szülői Tanács elé viszünk: ebben megfogalmazzuk, hogy miben kérjük a segítségüket vagy az együttműködésüket.

Ha már az együttműködésről volt szó, hogy látja, milyen elvárásokat fogalmaznak meg a szülők, illetve a pedagógusok egymás irányába? Mennyire reálisak ezek az elvárások?

Ez egy nehéz kérdés, mert a mi iskolánk nagyon heterogén és befogadó, sokféle gyerek jár hozzánk. Azt látom, hogy épp ezért mindenkinek mások az elvárásai. Emellett, ha visszatekintek a harmincéves pedagógiai pályámra, amelyet kizárólag ebben az iskolában töltöttem, az elvárások teljesen mások manapság, mint 10-20-30 évvel ezelőtt. A pályám kezdetén úgy éreztem, a szülők azt szeretnék, hogy a gyerekük minél nagyobb tudáshoz jusson az iskolában töltött néhány év alatt, és hogy valamelyest szigorú, de szeretetteljes keretek között tanuljon. A programok biztosítása és a közösség formálása nem igazán volt elvárás, bár a mi iskolánk – köszönhetően az akkori igazgatóknak –, már annak idején is ezt képviselte, sokszor szembemenve az akkori trendekkel.

Manapság azt érezzük, hogy a szülőknek egyre kevesebb ideje jut mindenre, és még ha szeretnének, akkor sem tudnának több időt szánni az iskolára. A rengeteg munka és más elfoglaltság miatt fáradtak, elgyötörtek. Bár gyakran elhangzik a részükről, hogy a gyerekeket az iskolának nem kell nevelnie, közben mégis nagy szükség lenne rá. A mi diákjaink többsége reggel hét és fél nyolc között már az intézményben van, és délután fél öt-hat között megy haza. Hétköznapiakon az ébren töltött idejük nagy részét tehát nálunk töltik, a pedagógusok felügyelete alatt és kisebb részt a szülőkkel, amelybe még a nevelés is bele kellene, hogy férjen. Abban sem mindig egyezik a szülői és a pedagógusi vélemény, hogy nevelés alatt mi értünk, ki mit szeretne ennek keretében elérni. Például azt, hogy a gyerek jusson el egy magasabb tanulmányi szintre vagy azt, hogy jól érezze magát. De ehhez a kérdéshez az az aspektus is hozzátartozik, hogy nálunk kifejezetten szeretik a szülők az iskola által szervezett külső programokat, mert sok olyan család van, akik nem biztos, hogy a színházat, bábszínházat, a cirkuszt, az erdei iskolát vagy a balatoni tábor megengedhetné magának.

Mit tart a legfontosabbnak a szülők és az iskola együttműködésében? Melyek az együttműködés alapértékei?

Nekem mindig nagyon jó kapcsolatom volt a szülőkkel, ami egyrészt az alapbeállítottságomnak köszönhető, másrészt úgy gondolom, hogy a szülőkkel való kapcsolatba érdemes rengeteg energiát fektetni. Van, hogy eleve negatív megítéléssel találkozom, de megtapasztaltam, hogy az együtt töltött évek, a szoros kapcsolat és a közös munka képes ezt átfordítani.

Talán a legfontosabb a szülői együttműködésben a partnerségi viszony kialakítása. Pozitív, őszinte és nyílt kapcsolatot kezdeményezek velük, és bár érhetnek közben negatív élmények, elég nehéz ettől a hozzáállástól eltántorítani. Van olyan szülő például, aki úgy gondolja, hogy őt lenézzük, de ezt az attitűdöt is át lehet formálni, csak idő kell hozzá: éreznie kell, hogy semmi más nem számít, csak az, hogy emberként és pozitívan álljunk egymáshoz. Előfordult már, hogy ezzel a partnerséggel visszaélték, de ha a szülők megértik, hogy minden erőmmel azon vagyok, hogy a gyereküknek a lehető legjobb legyen, akkor a keretek tartásával és kölcsönös tisztelettel vissza tudjuk terelni a megfelelő mederbe az együttműködést. A jó kapcsolat hozadéka minden más területen is érezhető.

Mint alapérték, nagyon fontos számunkra a megértés, és hogy mindenkit úgy fogadjunk el, amilyen valójában. Képletesen fogalmazva: ne próbáljuk meg egy kör alakú lyukon átpréselni a négyzet alakú formát, hanem mindenkiből azt hozzuk ki, amiben ő jó. Az együttműködésben, a megelőlegezett partnerségben pedig ugyanezt a megértést és nyitottságot várjuk el mi, pedagógusok is.

Az elfogadás, befogadás tehát fontos értéke az intézménynek. Mit jelent az ön számára az inklúzió? Miért fontos ennek kapcsán a család és az iskola együttműködéséről beszélnünk?

A fogalom nekem azt takarja, hogy bár sokfélék vagyunk, egymást elfogadva mégis megpróbálunk egy közös irányt venni, egy közös úton elindulni. Számomra ebben rejlik az inklúzió szépsége. A világ is nagyon sokszínű, és minél korábban megtapasztalják a gyerekek, hogy nem vagyunk egyformák, de tudunk együtt élni, annál inkább toleránssá, elfogadó felnőtté válnak. A szülővel való kapcsolódás ezt úgy támogatja, hogy egyfajta mintát közvetítünk feléjük. Ha azt látják, hogy a hallássérült gyerekhez ugyanolyan megértéssel és elfogadással fordulunk, mint az ő tanulási nehézségekkel küzdő gyerekéhez, akkor ők is toleránsabbak lesznek mások problémájával szemben.

Említette, hogy nagyon sokféle háttérrel érkeznek az iskolába a gyerekek. Mik ennek a pozitívumai, és mik a nehézségei?

Az egyik nehézsége talán a komplexitása: ellentétben azokkal az iskolákkal, ahol a hasonló értékrend, hasonló gondolkodás vagy a vallási hovatartozás mentén formálódik az intézménybe járó gyerekek köre, a mi iskolai közösségünket nagyon eltérő háttérű és nagyon sokféle motivációval érkező gyerekek és családok alkotják. Sokáig például integráló bázisintézmény¹ voltunk, vagyis sok olyan autizmus spektrumzavarral élő vagy ADHD-s gyerek került hozzánk, akiknek kifejezetten minket ajánlottak, hogy a megfelelő oktatás mellett megkapják a fejlesztés, befogadás lehetőségét is. Vannak olyan hátrányos helyzetű családok is a környezetünkben, akiknek nincs előzetes információjuk rólunk, és csak azért ide íratják be a gyereket, mert körzetileg hozzánk tartoznak. A harmadik réteg az ének és a néptánc tanítás miatt érkezik. Rajtuk kívül meghatározó csoportot képeznek azok a helyi családok, akik elfogadják

a kerület és az iskolánk sokféleségét. Mindez a pedagógusok részéről nagyfokú kreativitást és elfogadó attitűdöt igényel annak érdekében, hogy ezt a rendkívül heterogén gyerekcsoportot és a sokféle szülőt egy irányba tereljük. A jelenlegi pedagógusok nyolcvan százalékával már a pályám kezdete óta együtt dolgozom, tehát a tantestület meglehetősen tapasztalt ezeknek a helyzeteknek a kezelésében, az érkező fiatalok pedig megszokják az iskola sokszínű életét.

¹ A bázisintézményeket – pályázat útján – különböző intézménytípusból választja ki a Pedagógiai Oktatási Központ és a bírálóbizottság javaslatai alapján az Oktatási Hivatal. A címet olyan intézmények nyerik el, amelyek készek és képesek megosztani a már működő jó gyakorlataikat, lehetőséget és helyszínt biztosítanak műhelymunkák, bemutatóórák, versenyek, továbbképzések számára.

A pozitívumok közé sorolnám, hogy nagyon nyitott iskola vagyunk. Ez többek között azt jelenti, hogy a szülők reggel bejöhethetnek, és addig bent lehetnek az épületben vagy a teremben is akár, ameddig a csengő meg nem szólal. Ennek természetesen megvan az előnye és a hátránya is: például, ha egy éppen felmerülő konfliktust kell rendezni, adódhatnak kellemetlen helyzetek, ugyanakkor rögtön meg tudjuk személyesen beszélni, és rövidre tudjuk zárni a kérdést. A tanítási idő után, délután is szívesen látjuk a szülőket, akik megkérdezhetik a pedagógustól, hogy mi történt ma, mit kell a gyerekkel gyakorolniuk. Ez sokat segít, hogy jó viszony alakuljon ki a gyerekek és a szülők, illetve a szülők és a pedagógusok között, de ez a fajta közelség akár a tanulmányi eredményekre is jó hatással lehet: sokat jelent, ha a házi feladatot vagy annak hiányát nem egyszerűen a KRÉTÁBAN jelzem, hanem személyesen átbeszéljük, mit kellene csinálni. A szülők így nemcsak az iskolai életbe láthatnak bele, hanem kicsit a mi munkánkba is, és ez nagyban segíti a megértést egymás iránt.

Milyen más jó példákat emelne ki a saját gyakorlatukból, melyek azok a helyzetek, amikor a szülők és az iskola kapcsolata nagymértékben elősegíti az adott probléma megoldását?

Rendhagyó a gyakorlatunkban, hogy az egész alsó tagozaton szöveges értékelést írunk a diákjainknak, évente háromszor. Ebből az egyik alkalommal a szülő és a gyerek jelenlétében személyesen beszéljük át, hogyan érzik magukat, mit tapasztaltak ebben a tanévben, és az erről szóló összegzés is az értékelés része lesz.

A szülői vállalkás szintén bevált módszer, amely tulajdonképpen egy ígéret egy adott helyzet megoldására. Nem kell nagy dolgokra gondolni, vállalkás lehet például a szülő részéről az is, hogy ha eddig túl sokszor késett el a gyerek, akkor vállalkják a korábbi kelést és azt, hogy adott időre beérnek az iskolába. Az erre szolgáló formanyomtatványt a végén mindannyian aláírjuk, a kisgyerek is, ha már tud írni. A félévi szöveges értékelésben erre is visszatekintünk: mit sikerült megvalósítani és mi maradt el. A nagyobb gyerekekkel önértékelést is íratunk, és a szülőket is meg szoktuk kérni, hogy írjanak a gyermekükről pár sort, hogy hogyan látják őket – nemcsak év közben, hanem már az iskola előtt, a felvételt követően is.

Nagyon jó gyakorlatunk a reggeli beszélgetőkör. Körülbelül másfél évtizede hívtuk életre, amikor egyszer csak azt vettük észre, hogy az első órák azzal telnek el, hogy a gyerekek mesélnek magukról és a velük történetekről. Mivel pont a beszéd az a terület, ahol gyakran problémák, elmaradások érzékelhetők a kicsiknél, így kialakítottuk ennek a keretét. Minden reggel egy 20 perces intervallumot szánunk a beszélgetésre, néha valamilyen tematika alapján, de előfordul, hogy egy olyan szituációs játékot hozunk be, amely segít feldolgozni az osztály aktuális örömet, bánatát vagy esetleg problémáját. Olykor az is bőven elég, ha mindenféle instrukció nélkül elmesélhetik, hogy mi történt velük hétvégén vagy az előző este folyamán. Ezáltal sokkal erősebb kötődés alakul ki köztünk és a gyerekek között is, rengeteg mindent megtudunk egymásról.

Kiemelném a szülőknek szervezett alapítványi estet is, amit azért nem bálnak nevezünk, mert sokakat az tartott vissza a részvételtől, hogy a bál ruhát, estélyi ruhát nem engedhetik meg maguknak. Természetesen nem ez volt a cél, így elég volt az elnevezésen változtatnunk, hogy többen jöjjenek. Van, aki csak a háttér munkában, az előkészítésben veszi ki a részét, de sokan az estén is jelen vannak, megszervezik a koktéltáncot vagy összeállnak a szülői táncra. A jó hangulat mellett ez az este arra is lehetőséget ad, hogy a szülők kicsit másképp beszélgessenek a tanárokkal vagy egymással, vagyis nagyon jó közösségformáló ereje van egy-egy ilyen alkalomnak.

A családi napot régebben csak a szülők szervezték, a pedagógusok és a diákok pedig meghívást kaptak rá, ma viszont inkább az a jellemző, hogy közösen szervezik velünk, sőt talán egy kicsit át is tolódik a feladatok nagy része a pedagógusokra. Sport- és akadályversenyek zajlanak ilyenkor, a büfébe a szülők hozzák a süteményeket, a bevétellel pedig az alapítványi pénz gyarapszik, amiből aztán a gyerekek programjait, a kirándulásokat finanszírozzuk. Gyakoriak a szülőkkel közös kirándulások is a Szülői Tanács egyik tagjának szervezésében, ezek is jó színterei annak, hogy egymás mellé sodródva megbeszélhessünk egy problémát, és megoldást keressünk rá.

Az ünnepi közös készülődést és a karácsonyi vásárt is idesorolom, amikor egy adventi délutánt szervezünk a szülőkkel. Az itt készült portékákat szintén eladjuk. Szervezünk karácsonyi műsort is, ahol a jelentkező osztályok a szülőknek és a kollégáknak bemutatják a programjukat.

Az iskola közös rendbetétele szintén remek alkalom az együttműködésre, hiszen mindig van olyan helyiség, amelyre ráfér a renoválás, csinosítás. Szülői segítséggel egy-egy hétfője alatt meg tud újulni például egy játék az udvaron, vagy új festést kaphat egy tanterem, esetleg a folyosó.

Mivel tudják támogatni az óvoda és az iskola, illetve az alsó és felső tagozat közötti átmenetet?

Az óvodákkal többnyire jó a kapcsolatunk, egy évben többször szervezünk olyan programot, amelyre meghívjuk őket. Az egyik ilyen kétnapos rendezvényünk a Deák Diák Hétpróba, ahol hét feladaton kell körforgószerűen végigmenniük az óvodás csoportoknak. Olyan feladatokat, játékokat találunk ki, amelyek az óvodához köthetők, de kicsit átvezetnek az iskolába is, és olyan dolgokhoz kapcsolódnak, amelyeket jó lenne, ha a gyerekek tudnának, mire iskolába kerülnek. A vegyes óvodai csoportok nagyobb kihívást jelentenek, de általában a kicsik és az óvónénik is nagyon élvezik ezt a programot. Ezenkívül minden évben készítünk egy Hívogatót, tavaly például videó és plakát formájában, amivel szeretnénk az óvodák figyelmét felhívni az iskolára. Tartottunk olyan hétféket is, amikor kézműves foglalkozásokkal és játékos feladatokkal vártuk az ovisokat. Nagyon fontos része ezeknek az alkalmaknak a tanítókkal való megismerkedés, hiszen a későbbiekben nem az iskola épülete vagy az osztályterem kinézete fog számítani, hanem a tanítóhoz való kapcsolódás. Szerencsére ma már elég sok szülő így gondolja, fontosnak érzi a pedagógus személyét.

A negyedik osztályban – amennyiben addigra kiderül – igyekszünk már félétől megismertetni a szülőkkel a felsős osztályfőnököt, és arra is van lehetőség, hogy a leendő osztályfőnök elkísérje az osztályt a második félév különböző programjaira, hogy az átmenet könnyebb legyen. Szülői értekezletre is meghívjuk, hogy meséljen a felső tagozat kihívásairól, és hogy választ adjon a mindenkit érintő kérdésekre. Sokszor azt veszem észre, hogy a szülőket is megviseli a váltás, amikor a gyerek elkezd leválni, önállóbb lesz, kevésbé igényli az állandó jelenlétet, a sokféle felsős tanár miatt a szülő pedig már nem is lát rá annyira a gyereke életére, mint amikor egy kézben futottak össze a szálak a tanítónál.

Ide kapcsolódik a kérdés, hogy miként változik a szülő bevonódása, az intézményhez való kötődése az iskoláskor egyes szakaszaiban?

Ahogy haladunk előre a felsőbb osztályok felé, a szülők kissé eltávolodnak az iskolától. Hiába szeretnék a pedagógusok, hogy ugyanolyan intenzitással legyenek jelen, mint az elején, ez sokszor nem lehetséges, és azt is látni kell, hogy a gyerekek is változnak közben, nekik is más igényeik lesznek. Általában csak azok a szülők maradnak az iskola közelében, akik nagyon elszántak és elkötelezettek.

A családokkal való kapcsolattartás és a kommunikáció szempontjából hogyan élték meg az online időszakot? Milyen új csatornákat találtak, amelyek segítettek esetleg áthidalni a nehézségeket?

Az információátadás megkönnyítésére már korábban is léteztek online, zárt csoportjaink és levelezőlistáink, ezeket próbáltuk kiegészíteni online fogadóórával, illetve beszélgetőkörökkel. Eleinte sokkal szorosabb szülői felügyelet, támogatás érződött az online tanulásban, később ez már kicsit oldódott. Egyrészt talán a türelem fogyott el, másrészt a gyerekek is ügyesebbek, önállóbbak lettek. A mozgásos, játékos, kézműves foglalkozásoknak viszont nagyon érezzük a hiányát, több évfolyam életéből kimaradtak ezek a megszokott alkalmak. Most sokáig a szülők sem jöhettek be az épületbe, vagy ha mégis, akkor csak a saját osztályukban lehettek, ami szintén visszaveti a közösség alakulását, egymás megismerését.

Hogy egy kicsit pótoljuk az információáramlást és oldjuk a szülők elszigeteltségét, beszereztünk az előtérbe egy televíziót, amelyen az iskolai programokról készült videók mennek folyamatosan, így a szülők egy kicsit beleshetnek a mindennapjainkba. A közösségi felületeken lévő csoportokban is sokkal több tartalmat osztunk meg. Nagyon szimpatikus, hogy az online térben szervezett beszélgetéseken sok szülő szeretne részt venni, és az otthon maradó gyerekeket is igyekeznek bekapcsolni az oktatásba, hogy elkerüljék a lemaradást.

Az online kommunikáció keretei viszont, úgy érzem még nem alakultak ki. A gyors válaszadás sokszor elvárásként fogalmazódik meg a pedagógus felé ezeken a csatornákon. Vannak olyan információk, amelyeknek például nem a közösségi platformokon küldött üzenetek a megfelelő formái, és bár fontosnak tartom, hogy a szülő rendelkezésére álljak, ha a gyerekről van szó, én sem tudok mindig elérhető lenni vagy azonnal reagálni egy-egy kérésre vagy kérdésre. Ezekre mindig igyekszem visszajelezni és példát mutatni ezzel. Összességében, amikor csak lehet, arra törekszünk, hogy ne vegye át az uralmat a személyes kapcsolatok felett a virtuális tér, mert ez a kommunikációban, a problémák megoldásában is több nehézséget okoz hosszú távon.

Hogyan lehet javítani a párbeszédén, a kommunikációs elakadásokon?

Konfliktus esetén – ha megoldható – minden esetben a személyes megbeszélést részesítjük előnyben. Először külön-külön, utána az érintett felekkel együtt is átbeszéljük az adott esetet, és megpróbáljuk a különböző álláspontokat egyfelé terelni. Ha diákokról van szó, mindig megkérjük a szülőt, hogy ő is vegyen részt a megbeszélésen, mondja el a véleményét, és adjon javaslatot, mit tudna tenni a gyerekkel együtt, hogy a jövőben az adott probléma ne forduljon elő. Néhány kivételtől eltekintve legtöbbször van hatásuk ezeknek az egyeztetéseknek.

Amikor tanulási nehézség merül fel, vagy valamiből felzárkóztatást igényel a gyerek, elsőként a szülőt próbáljuk meg mozgósítani – sokan partnerek ebben, főleg alsó tagozaton. Ha megértik annak a jelentőségét, miért kérem például, hogy naponta tíz percet szánjanak az otthoni olvasásra, akkor odafigyelnek rá, hogy elvégezzék a feladatot. Amikor csak tudunk (például lyukasórában), mi is foglalkozunk a gyerekekkel.

Ha többre van szükség, akkor egyeztetünk az iskolában lévő fejlesztőpedagógusokkal: pszichológus, gyógypedagógus, logopédus, utazó gyógypedagógus is a fejlesztő csapat tagja, akik a hozzájuk beosztott osztályokkal szoros kapcsolatban állnak. Minden első osztályban megcsináljuk a Difer-mérést², majd – ennek eredményétől függően, a szülővel megbeszélve – javasoljuk a szakértőinkkel való konzultációt, illetve a fejlesztést. Tapasztalataink szerint sajnos sokkal több a fejlesztésre váró gyerek az iskolákban, mint amennyi a fejlesztőpedagógusok kapacitása.

Előfordul az is, hogy külső segítséget ajánlunk a szülőknek, például a kerületünkben működő tanodát. Vannak egyetemista önkénteseink is, akik ugyan nem pedagógia szakosok, de hasznos támogatást nyújtanak korrepetálással. De van, hogy tanítópárok tagjai is támogatják egymást azzal, ha bent maradnak a kolléga óráján, vagy együtt tanulnak az adott gyerekkel.

Milyen változásokat észlelnek a gyerekeknél? Miben mások a mai kihívások és az ezekre adott válaszok a korábbi gyakorlathoz képest?

Úgy látjuk, hogy a mai gyerekek sokkal rövidebb ideig képesek figyelni. Az idegrendszerük éretlenebb, és a mozgás terén is nagyon nagy lemaradás érzékelhető. Szinte nincs olyan gyerek, akinek, ha megnézi egy mozgásterapeuta, ne lenne valamilyen részképesség-zavara, amely a mozgásra visszavezethető. A gyerekek egy része tudja ezt kompenzálni, és persze korántsem biztos, hogy a tanulás folyamán gondot okoz számukra, de egyre többen vannak azok, akiknél ezek a lemaradások komoly nehézségeket jelentenek a tanulásban. Számos oka lehet a mozgáshiánynak, de sokszor tapasztalom emögött a szülői féltést (ne mássz a fára, ne menj fel a mászókéra, ne gördeszkázz, ne rollerezz stb.), ami óhatatlanul a gyerekek mozgásának visszafejlődéséhez vezet. Ugyanígy érzékelhető változás abban, hogy a gyerekek szociálisan éretlenebbek, mint korábban voltak. Az elmúlt időszak járványügyi bezárkózása sajnos ezen sem segített, sokan alig jártak óvodába, iskolába, keveset találkoztak gyerekekkel, nem tanultak meg alkalmazkodni másokhoz, pláne nem húsz-harminc gyerekhez. A beszédben és a szókincsben is tapasztalható negatív változás: sok kisgyerek nincs tisztában teljesen hétköznapi szavakkal. Összességében máshonnan indulunk ezekkel a gyerekekkel, és bár a negyedik év végi kimeneti mérésnél jól látszik, hogy honnan hova értünk el, nem biztos, hogy ugyanoda, ahová például tizenöt éve jutottunk volna.

² A Diagnosztikus fejlődésvizsgáló rendszer (Difer) a kisiskolás életkorban, az iskolai előrehaladás szempontjából kritikus elemi készségek (írás-mozgás-koordináció készsége, beszéd-hallgatás készsége, reláció-szókincs, elemi számolás, tapasztalati következtetés, tapasztalati összefüggés-megértés, szociális) diagnosztikus értékelésére alkalmas tesztrendszer. További információ: www.oktatas.hu/koznevelas/meresek/difer/difer_leiras

Az iskola mint tanulószervezet hogyan teszi magáévá a jó példákat, tapasztalatokat? Működik az egymástól tanulás?

Az alsós értekezletek gyakori témája a jó példák megosztása, illetve több éven át működött az iskolánkban egy olyan pedagóguskör, ahol esetmegbeszéléseket tartottunk pszichológus bevonásával, kifejezetten a problémásabb helyzetek megoldására. A jó gyakorlatokat szerencsés esetben személyesen beszéljük át, hiszen sokkal meggyőzőbb erről egy saját tapasztalatot, élményt, ajánlást hallani a kollégáktól. Emellett természetesen több levelezőlistánk is működik házon belül (a nevelőtestületnek, a fejlesztőpedagógusoknak, külön az alsós tanítóknak, külön a felsős tanároknak), ahol az új módszereket megoszthatjuk egymással. Köznevelési szakértőként néha nekem is van lehetőségem más intézménybe látogatni, és az onnan hozott ötleteket gyakran kamatoztatjuk az iskolában.

Mi az, ami jelenleg jól működik a szülők és az iskola közötti együttműködésben? Mit gondol, milyen lenne ennek a kapcsolatnak az ideális állapota?

Az együttműködésben a szülő-gyermek-pedagógus hármas egységét tartom a legfontosabbnak, és úgy gondolom, hogy nálunk ez jól működik. Vagyis mindenki arra törekszik, hogy együttműködjön a másikkal, és nem alá-főlérendelt viszonyokba tagozódva, hanem partnerségben tesszük a dolgunkat.

Az ideális állapot az lenne, ha ezt az egységet minden résztvevő, minden pillanatban meg tudná tartani. Ahhoz, hogy ez működjön, még több olyan fórumot, lehetőséget kellene teremteni, ahol jobban meg tudnánk ismerni egymást, és jobban rálátnánk a problémákra. Mivel nem vagyunk egyformák, nem várhatjuk el, hogy mindenki ugyanolyan szinten legyen nyitott és elfogadó, de véleményem szerint a pedagógusnak mindig egy kicsit többet kell beletennie a kapcsolatba, mint a szülőnek. Neki kell nyitnia, neki kell kezdeményeznie, hogy a bizalom kialakuljon. Ha ezt sikerül megteremteni, akkor a szülőt is megnyertük, hogy együttműködjön velünk a gyerek érdekében, és hogy ő is mindent megtegyen a sikerért.

A CSALÁD MINT TÁMOGATÓ KÖZÖSSÉG

Interjú Kardosné Gyurkó Katalinnal

„A gyermek intézménybe kerülésével közös feladattá, a szülő és a pedagógus, az iskola felelősségévé válik a gyermeknevelés.”

Napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kap az oktatásban az inklúzió. Mit jelent a fogalom az Ön számára?

Öt gyermeket nevelő szülőként magam is tapasztalom, hogy minden gyermek más és más, és mindig van olyan időszak, amikor összeférhetetlenek, amikor több figyelmet igényelnek. Intézményi oldalról nem csupán az egyéni különbségeket kidomborító hétköznapi esetek kapcsán fontos erről beszélnünk, hanem a sajátos nevelési igényű gyermekek miatt is. Az oktatásban – csakúgy, mint az élet más területein – nagyon fontos a bizalom, és hogy mindig a gyermek legyen a fókuszban. Véleményem szerint akkor működik jól az inkluzív nevelés, ha a pedagógus figyelemmel fordul a speciális nevelési igényű gyermek felé, aki pedig el- és befogadást tapasztal. De nemcsak a pedagógusokon múlik a siker: úgy érzem, hogy a szülőket is szükséges nevelni ezen a téren, fontosnak tartom az ő tájékoztatásukat is az osztályközösségbe bekerülő gyermekek kapcsán. A gyermekek őszinte nyitottsággal születnek a világra, kicsi korban természetes módon kérdeznak rá például a kerekesszékre egy mozgássérült embert látva. A gyermek kérdéseire nekünk, szülőknél kell megfelelő válaszokat adnunk; fontos például láttatnunk, hogy annak az embernek miben és miért más az élete.

Sokszor tapasztalom, hogy a speciális igényű gyermekek – valamifajta belső erőből vagy dacból – nem várják el azt, hogy megkülönböztessék őket, hogy másképp bánjanak velük, sajnálatot pedig pláne nem szeretnének. Tudnunk és tanítanunk kell, hogy ugyanolyan helyük van mind az adott közösségben, mind a társadalomban, mint bármelyikünknek. Ha a csoport vagy osztály valóban befogadó, akkor ez nem fog gondot okozni, de a pedagógusnak óriási felelőssége van abban, hogy észreveszi-e, és miképp kezeli a kirekesztést. Az inklúzió sikeréhez azonban szükségesnek gondolom azt a befogadásra képes közeget, amely alkalmas az integrációra. A gyermekközpontúság, a személyre szabottság mellett a célt sem szabad elfelejteni, amely egyszerre a gyermek, a szülő és az iskola érdeke is: a tudás elsajátítása, elsajátíttatása.

Miben látja az iskola és a szülők közötti együttműködés jelentőségét?

Az intézmény és a család közötti együttműködés minden helyzetben nélkülözhetetlen, de különösen akkor, ha sajátos nevelési igényű gyermekek kerülnek egy közösségbe. Ebben az esetben érdemes mindkét oldalról megvizsgálnunk a helyzetet: egyrészt annak a családnak a szemszögéből, ahol a speciális igényű gyermeket nevelik – természetes, hogy az adott család számára ez plusz nehézségeket jelent, ezért óhatatlanul érzékenyebbé válnak minden történésre, kívülről érkező jelzésre. Másrészt gondoljunk az osztályba járó többi gyermek családjára is, ahol a gyerekek megosztják a helyzettel, az érintett osztálytárssal kapcsolatos élményeiket – ebben az esetben a szülő reakciója ugyanolyan fontos, mint a pedagógusé: milyen válaszokat ad az esetleges kérdéseire, milyen mintát közvetít a gyermek felé. Jó lenne, ha ez a kettő szinergiában lenne, mert ha a gyermek negatív attitűdöt tapasztal a szülő részéről, az ambivalenciát idéz elő benne, és a szülőnél tapasztalt minta hasonló helyzetben, a későbbiekben az ő reakcióit is meghatározhatja.

Érdemes azonban az elsőre nem látható hátrányokat is számításba venni: én például nyolcéves voltam, amikor a szüleim válásának traumáját verekedéssel “vezettem le” az iskolában, majd egy zűrös év elteltével – miután édesanyámat rendszeresen behívták az iskolába – szép lassan kisimultak a dolgaim. Bármely gyermek életében történhet olyasmi, ami feszült helyzetet eredményez, amitől átmenetileg vagy hosszú távon megváltozik a viselkedése. Az otthoni gondokat a gyermekek beviszik az iskolába. Ezt gyakran maguk a szülők sem veszik észre, csak a közösség éli meg. Mindez fordítva is igaz: az iskolában történtek sokszor otthon jelentkeznek feszültségként. Épp ezért nemcsak a kölcsönös bizalom kulcsfontosságú a pedagógus és a család között, hanem az együttműködés, a folyamatos visszajelzés, a kommunikáció is. Hisz, ha mindkét oldal tud a problémáról, az segíti a megértést, az elfogadást, az egymáshoz való viszonyulást.

Öt gyermeket nevelő édesanyaként, valamint egy szülőket támogató egyesület elnökeként hogyan látja, mi az, ami jelenleg jól működik a szülők és az iskola viszonyában?

A legpozitívabb változást az elérhetőségben látom. Az én gyerekkoromban még körülményesebb volt a kapcsolattartás, a szülőnek be kellett mennie az iskolába, ha beszélni akart a pedagógussal, és a szülői értekezletek, fogadóórák kivételével nemigen nyílt alkalom a találkozásra. Számomra jó tapasztalat és könnyebbség, hogy a magam sűrű, lüktető életében néha elég egy e-mailt írnom a tanárnak, hogy tájékoztassam valamiről. Mára felgyorsult a kommunikáció, s úgy vélem – részben az elérhetőségnek köszönhetően – a kapcsolat is megváltozott, partneribbé vált. A szülők is nagyon aktívak lettek, az egyes osztályok rendszerint létrehozzák a közösségi oldalakon a maguk fórumait, csoportjait, ahol napi szinten tudnak kommunikálni, és ahol információkkal segíthetik, támogathatják egymást. A pandémiás időszakban szükséges digitális átállás is rengeteg változást hozott magával. Saját példámban: a személyes találkozást nélkülöző online kapcsolattartás ellenére úgy érzem, hogy a jelenleg elsős ikreim osztályfőnöke maximálisan elérhető számomra – ha baj van, jelez, ha nekem van problémám, megüzenhetem – és ez nagyon jó, megnyugtató érzés.

Ön szerint milyen formában vonódnak be leginkább a szülők az oktatási-nevelési intézmény életébe? Hogyan járulhat hozzá mindez a gyermek fejlődéséhez?

A pandémia miatt sajnos a legtöbb személyes bevonódást igénylő program hiányzik az iskolákból, de ha az ezt megelőző és a – remélhetőleg mielőbbi – jövőbeni állapotokat nézzük, akkor ide sorolnám az alapítványi bálákat, az adventi vásárokat, a kirándulásokat vagy akár egy-egy színházlátogatást, melyeken a szülő is részt vehet. A személyes adományozás is sokat számít: vagy anyagi támogatással segítük, vagy az időmet adom, hogy az iskola a gyermekeim szempontjából még jobb, még otthonosabb legyen. A közös teremfestés, kertszépítés, takarítás és még egy sor más tevékenység lehet hasznos és egyúttal közösségformáló. Azt is látni kell azonban, hogy egy nagycsalád szempontjából óriási leterheltséget jelent a jelenlét a köznevelési intézményekben: öt gyermek esetében, amikor farsang van (vagy más ünnepség, iskolai program), akkor öt gyermeknek van farsang, ráadásul nagy eséllyel különböző időpontokban. Ezért én inkább olyan szülő voltam és vagyok, aki elérhető, bármiben segíték, amiben tudok, de a közösségi programokra kevésbé jutok el. Ilyen esetekben jó, ha a pedagógus tolerálja, hogy nem minden szülő tud száz százalékban ott lenni a gyermeke mellett.

Mit gondol, milyen lenne az együttműködés ideális állapota?

Úgy vélem, ezen a téren a szülőket sem árt edukálni. Előfordul, hogy a szülők másképp ítélik az oktatás szükségességét. Ebből a szempontból is nagyon hasznos, hogy ma már hároméves kortól kötelező az óvodai nevelés¹. A gyermek intézménybe kerülésével közös feladattá, a szülő és a pedagógus, az iskola felelősségévé válik a gyermeknevelés. Nem mindegy, hogy szülőként otthon mit mondok a pedagógusról, és nemcsak azért, mert engem minősít, hanem mert visszaüthet, és a gyermeknek rossz példát közvetít. A felelős gondolkodás a szülők részéről olyan feladat, amelyen érdemes folyamatosan dolgozni, javítani. A kölcsönös bizalom kérdéséhez tartozik az is, hogy az intézményben, az osztályteremben a pedagógus a “főnök”, vagyis bármit is gondolok a helyzetéről, otthon nem kérdőjelezem meg a tanárt. Amikor nem értek egyet egy-egy döntéssel, akkor nyilvánvalóan nehéz nem elmondani a véleményemet, de nem voltam jelen az adott szituációban, ezért a feladatom annyi, hogy meghallgassam a gyerekeimet, és – amennyiben szükségesnek érzem – visszakérdezzek a pedagógustól: ő hogyan látta a helyzetet.

Diákként, majd szülőként 35 évnyi iskolai tapasztalattal rendelkezem. Ez alatt az idő alatt rengeteg kiváló pedagógust ismerhettem meg, ahogy azt is megtapasztaltam, hogy lehetnek olyan időszakok is egy pedagógus életében, amikor a gyerekekhez való hozzáállása nem feltétlenül konstruktív. Ezeket az élethelyzetből adódó válságokat vagy kiegészít, amely sokakat érint, először is fel kell tudni ismerni, majd kezelni kell, és támogatni a pedagógust a megoldásban – úgy vélem, nagy szerepe van ebben az intézményvezetőnek –, hiszen ez nem mehet a gyermekekkel való kapcsolat rovására.

¹ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény, illetve az ennek végrehajtására kiadott kormányrendeletek értelmében minden gyermek hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig köteles az óvodai nevelésben részt venni. A gyermekek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a harmadik életévüket betöltik, az óvodai nevelés évének kezdő napjától kötelesek legalább napi négy órában óvodai foglalkozáson részt venni.

Mi a szerepe a Nagycsaládosok Országos Egyesületének (NOE) a magyarországi szülők körében? Honnan és hogyan ismerik őket?

Van, aki az interneten, van, aki tévéből, rádióból hall rólunk, így veszi fel velünk a kapcsolatot. Magyarországon a gyermekek 25%-a nagycsaládban nevelkedik. Mi, a Nagycsaládosok Országos Egyesületénél² három irány mentén tevékenykedünk: az egyik az *értékfelmutatás*, a másik az *érdekvédelem*, a harmadik a *közösségépítés* a nagycsaládosok körében. Sok pedagógusunk és – 35 éves múlttal rendelkező családszervezetként – 200 helyi közösségünk van, a helyi szervezeteink is 30-35 évesek.

A NOE mint családszervezet részt vett a köznevelési kerekasztalban³ is. Mivel nekünk közvetlen kapcsolatunk van a családokkal, egy-egy intézkedés bejelentésekor azonnal tudunk a családokkal konzultálni, a visszajelzéseket pedig továbbítani a döntéshozók felé. Egyfajta közvetítő szerepet igyekszünk betölteni.

Látja-e, és ha igen, mennyiben látja speciálisnak a nagycsaládok helyzetét a család és az intézmény kapcsolatát tekintve?

Azt szoktam mondani, hogy nagycsaládosnak lenni annyiban más, hogy nekünk több gyermekünk van, mint kezünk. Ez a legegyszerűbb, hétköznapi helyzetekben is megmutatkozik: ha például át szeretnénk menni a gyerekeinkkel a zebrán, akkor nem tudjuk minden gyermekünk kezét megfogni. Ez a kép szerintem mindent elmond, és megvilágítja, hogy teljesen más szemléletet kíván a kettőnél több gyermek a családban, mert már három gyermek esetében is olyan mennyiségű – egymással párhuzamos – feladat adódik, hogy azokat egy ember nem tudja ellátni. Fokozottan igaz ez az egyszülős nagycsaládok esetében, merthogy ilyen is akad.

Mindebből adódik, hogy a nagycsaládos szülők nem ugyanolyan mértékben tudják kivenni a részüket az iskolai feladatokból, nem tudnak ugyanolyan intenzitással jelen lenni az intézmény életében. Egy nagycsaládos esetében plusz nehézség az is, hogy három vagy több gyerek pedagógusaival kell kommunikálni, megtalálni a hangot, és ez nyilván nem vállalható ugyanolyan rendszerességgel és gyakorisággal, mint egy vagy két gyermek esetében.

Miben támogatja a szülőket a NOE az intézményekkel való együttműködéssel összefüggésben? Milyen fórumai vannak ennek a párbeszédnek?

Az ilyenfajta támogatásra kevés lehetőségünk van, de alkalmak természetesen adódnak rá. Volt például egy családi életre nevelő képzésünk, rendeztünk egy országos – 130 helyszínen ugyanabban az időpontban tartott – konferenciát, de szívesen fogadjuk a helyi közösségeink kérdéseit is, valamint közös beszélgetéseket is szervezünk akár helyi, akár országos szinten. A digitális tanrend idején konkrét támogatást jelentett a családok számára a tanulópárok szervezése: az egyetemisták a kisebbekkel tanultak, némileg tehermentesítve a szülőket. Az is sokat jelent, hogy ha például valakinek épp gondja van a kamaszgyerekével, akkor egy másik egyesületi tag, aki már túl van a kamaszéveken, oda tud állni a szülő mellé, és azt tudja mondani, hogy “ne aggódj, elmúlik”. Ilyenkor az ember megnyugszik, hogy nem ő rontott el valamit, hanem ez is egy életszakasz, akárcsak a többi, problémás korszak, túl lehet lenni rajta, mással is történt már hasonló. Ez az, ami igazán számít: példák, minták tudunk lenni egymás számára, és ilyen módon is támogatni, segíteni tudjuk egymást!

² További információ: www.noe.hu

³ 2017. november 29-én Köznevelés-stratégiai Kerekasztal néven alakult újjá a 2016 elején a kormányzat által felállított tanácskozótestület. Lásd: 1382/2017. (VI. 16.) Korm. határozat egyes köznevelési szakmai testületekről.

gyermekközponúság
partnerség
tisztelet
kompetencia
egyetműködés
őszinteség
bizalom
sokszínűség
megismerés
elfogadás
pozitív hozzáállás
köszönősség
elkötelezettség
támogatás
partnerség
kommunikáció
egyetműködés
nyitottság
megismerés
támogatás
pozitív hozzáállás
egyenrangúság
bizalom
kompetencia
partnerség
gyermekközponúság
támogatás
bizalom
őszinteség
megértés
őszinteség
közös felelősség
megismerés
elfogadás
befogadás
közösségépítés
bizalom
partnerség
rugalmasság
őszinteség
bizalom

OSZTÁLYFŐNÖKI KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A KÖZÉPISKOLÁBAN

Interjú Debreczeniné Nagypál Katalinnal

„A szülőkkel közös célunk: a gyerek fejlődése. A bizalmukat pedig úgy tudom elnyerni, ha látják, hogy a véleményük fontos számomra, hogy bizonyos pontokon bevonom őket a folyamatokba, a megoldáskeresésbe.”

Hosszú évekig egy debreceni gimnázium pedagógusa, majd munkaközösség-vezetője volt. Hogy látja, a középiskola és a szülők közötti párbeszéd, illetve az együttműködés terepe milyen mértékben és hogyan változott, mennyiben újak a mai kihívások?

Pozitívumnak látom a problémamegoldást, amelyben manapság sokkal inkább az lett a fontos, hogy az egyirányú jelzések helyett párbeszéd alakuljon ki, és minden szereplő bevonásával közös megoldások szülessenek. Együttműködéssel, több nézőpontot beemelve, sokkal hatékonyabb a problémák felgöngyölítése is.

Emellett nagyon sokféle kihívással találkozunk. Egyrészt az egész iskolarendszer társadalmi megítélése átalakult, megváltozott, aminek a jelei sok esetben az osztályteremben és a szülői találkozókon is megjelennek. Nagy felelősséget látom a pedagógusnak, osztályfőnöknek abban, hogy milyen szellemben alakítja a szülői közösségben a kommunikációt és a visszajelzéseket. A szülői véleményekre szükség van, és manapság sokkal szélesebb azoknak a fórumoknak, csatornáknak a köre, amelyek erre lehetőséget nyújtanak, de nem mindegy, hogy ezeknek milyen formában adunk teret, milyen mederben tartjuk a beszélgetést. Meg kell próbálni azt a szemléletet érvényesíteni, hogy ne a hibát, a rosszat keressük, ne azt, amit kritizálni lehet, hanem a jót, az előremutatót.

A kommunikáció stílusa is megváltozott, jó példa erre a tegeződés-magázódás kérdése. Úgy gondolom, hogy a pedagógus magázása a tiszteletadás jele is, míg újabban az egyre gyakoribb tegeződés zavart, bizonytalanságot kelthet a tanárhoz való hozzáállásban, elsősorban a gyerekekben, de a szülőkben is. A keretek felállítása ezen a területen is fontos – azt szoktam mondani, hogy az iskolában nem szabályokat, hanem játékszabályokat alkotunk közösen, amelyeket mindenki elfogad. Abban is látok különbséget, hogy a szülők mennyi időt tudnak a gyerekekre szánni. Ez egyfelől leterheltség, másfelől hozzáállás kérdése. Van, aki úgy gondolja, hogy mindent rábíz az iskolára, és van, aki még középiskolában is nyomon követi a gyerek mindennapjait. Az előbbiek esetében a mi feladatunk meggyőzni a szülőket arról, hogy a közösen eltöltött, minőségi idő, a közös élmény ebben az életkorban is sokat számít.

Ide tartozik az a kérdés is, hogy a gyerekek és a családok helyzetében ma sokkal nagyobbak a különbségek, szélesebbre nyílt az olló. Korábban munkaközösség-vezetőként szerveztem a városban az Osztályfőnökök fórumát: havonta egyszer találkoztunk, majd ezt kitágítottuk megyei szintre. Ennek előnye, hogy a legkisebb falutól az elit gimnáziumig hoztak magukkal jó példákat a kollégák, nagyon sokat tanultunk egymástól. Ezeken a példákon keresztül is azt tapasztaltuk, hogy nagyon eltérő gyerekek vannak az iskolákban szociális, kulturális szempontból, vagy akár a család anyagi hátterét, lehetőségeit tekintve. Ezeknek a távolságoknak az áthidalása kihívást jelent mindannyiunk számára, kezdve az eltérő nevelési szokásoktól a változatos családi körülményekig, amelyek együtt hangsúlyosabbá teszik az egyéni látásmód és a személyre szabott megoldások fontosságát.

Említette a hatékony problémamegoldás céljából a szülő és a pedagógus együttműködését, amelyre nemcsak a problémák során, hanem sok más iskolai helyzetben is szükség van. Milyen feltételei vannak ennek?

Véleményem szerint az együttműködés legfontosabb kulcsszavai az *őszinteség* és a *kölcsönös tisztelet*. Ezekre az alapértékekre építhető a *bizalom*, és innen indulhat el az együttműködés. A szülőkkel közös célunk: a gyerek fejlődése. A bizalmukat pedig úgy tudom elnyerni, ha látják, hogy a véleményük fontos számomra, hogy bizonyos pontokon bevonom őket a folyamatokba, a megoldáskeresésbe. Nálunk például nagyon sok mindent véleményezhet a szülői közösség.

Hogyan teremthető meg ez a kölcsönös bizalom a szülők és a pedagógusok között? Kinek mekkora és milyen felelőssége van ebben?

A szülővel való találkozás első pontja a nyílt nap, amikor a leendő gimnazistával együtt a szülő is betekinthez az intézmény mindennapjaiba. A mi iskolánk olyan, mintha egy nagy család lakná, ahol mindenki tesz azért, hogy holnap még jobb legyen, és ez a miliő az első perctől kezdve érezhető. Úgy gondolom, hogy sokkal több pozitív hozadéka van ennek a szemléletnek, mint a versenyeredmények hajszolásának, mert a gyerek jobban fog teljesíteni, ha nem szorong, nem stresszel.

A felvételt követően egy bizalomépítő szülői értekezletet szervezünk, amikor a szülők, a gyerekek és a leendő osztályfőnök találkozik egymással. Ez alapozza meg a következő éveket, ezért nagy hangsúlyt fektetünk rá: egymás mögé, körbe tesszük a székeket, a belső körben a gyerekek, a külsőben a szülők foglalnak helyet. Én mindig egy névre szóló, személyes köszöntővel is készültem a diákoknak, levél formájában. Ezen kívül kapnak egy mappát, amelyben az iskola hagyományai, a mindennapok tudnivalói vannak összegyűjtve, és a szülőknek is készül egy hasonló a legfontosabb teendőkről. Névsor szerint ülünk körbe, és ahogy haladunk a bemutatkozásban, a neve mellé mindenkitől kérek egy memóriafogást, egy rá jellemző dolog megnevezésével. Ez alapján rögtön meg tudom jegyezni a nevüket és egy számukra fontos információt róluk – apróságnak tűnik, mégis extra lendületet ad a későbbi kapcsolatnak ez a fajta odafigyelés. A szülők és a gyerekek is kitöltenek ilyenkor egy-egy kérdőívet, amelyet úgy neveztem el, hogy „használati utasítás a gyerekekhez/magamhoz”. Olyan kérdéseket tartalmaz, mint például: milyennek ismered magad, hogy szeretnéd, hogy szólítsalak, mi az, amire figyeljek veled kapcsolatban, milyen szerepet szeretnél betölteni az osztályban, hogyan képzeled el az itt töltött éveidet. A szülőtől arra vagyok kíváncsi,

hogy mit vár az iskolától, illetve, hogy ő mit tud nyújtani, miben tud esetleg segíteni, milyen közös programokban tud részt venni. Az irányukban és a gyerekük felé tanúsított érdeklődés olyan mélyen megalapozza a bizalmat és a pozitív kapcsolódást, hogy a szülők évek múltán is hálával emlegetik. Ezt az első benyomást, az első közös élményt tudjuk aztán tovább építeni a gimnáziumi évek alatt.

Talán egy személyes történet is jól példázza ezt: a tavalyi érettségi bankettünkre a diákok kedves emlékkavicsokat készítettek a tanároknak, egy-egy kulcsszót ráírva. Ezen az alkalmon egy rendkívül megható, nagyon személyes videót is levetítettek nekünk, amelyen a szülők üzentek az osztályfőnököknek, a pedagógusoknak és a diákoknak is. Bemutattak egy táncot is, de a legnagyobb meglepetést azzal okozták, hogy a vetítés végén személyesen is besétáltak az addig elsötétített terembe, hogy egy öleléssel köszöntsenek minket és a gyerekeket. Ez a példa talán mindennél többet elmond arról, hogy honnan indulunk és hova jutunk a szülőkkel közösen, partnerségben, ha nap mint nap teszünk azért, hogy ez a kapcsolat jó legyen.

Mekkora az osztályfőnök szerepe ennek a kapcsolatnak az alakításában? Milyen lehetőségek rejlenek ebben a szerepkörben?

Azt gondolom, hogy az együttműködés formálásának kulcsa az osztályfőnök kezében van. Ez a feladat mindig nagyobb teherrel, nagyobb felelősséggel jár, hiszen a nevelési-oktatási feladatok sikere azon is múlik, hogy ő hogyan tudja összefogni a szálakat. Én mindig szerencsés helyzetben voltam osztályfőnökként, mert az igazgatóim partnerként tekintettek rám, és munkaközösség-vezetőként én is ugyanilyen szoros kapcsolatot ápoltam az iskolában dolgozó huszonnégy osztályfőnökkel.

Nagyon jól működött például nálunk, hogy az egy osztályban tanító tanárok közössége egy úgynevezett minicsoportot alkotott, amelynek levelezőlistáján folyamatosan jelezni tudtuk egymásnak a hiányzásokat, problémákat, eredményeket a gyerekekkel kapcsolatban. Persze nemcsak emiatt fontos a mindennapos kapcsolattartás a szaktanárok és az osztályfőnök között, hanem a jó példák, a dicséret miatt is: mindig kértem a kollégáktól, hogy azt is jelezzék vissza, ha valami örömteli dolog történt az egyik diákkal. Óriási motiváló erő rejlik abban, ha megdicsérjük a gyerekeket, ha kiemeljük egy-egy dologban az egyébként nem kifejezetten jó tanuló, de valamiben tehetséges diákokat. Minden egyes pozitív visszacsatolás jó érzéseket, további sikereket és egy újabb megerősítést idéz elő – ezt egyfajta körkörös, felfelé tartó spirálként képzelem el. A szülők is érzik ennek hatását, és végtelenül hálásak minden pozitív kicsengésű mondatért.

Természetesen azt is jelezzük vissza a szülő felé, ha gond van a gyerekkel, de nem mindegy, hogyan tesszük ezt. Előfordult, hogy egy diákunk rendszeresen elaludt az első órán. Először a kollégista gyereket kérdeztem ennek okáról, de mivel nem kaptam érdemi választ, a szülőhöz fordultam. Igyekeztem körültekintően megfogalmazni a kérdéseket – hogy telik otthon a hétvége, mit szokott a gyerek csinálni, mit tud a kollégiumi életről, nem érzékel-e mostanában a gyerekénél hangulatváltozást, és így tovább –, majd megkértem, hogy beszélgessenek otthon erről. Azt gondolom, sokkal jobb, ha ezekben az esetekben nem rohanunk ajtóstul a házba, vagyis nem a konkrét problémát állítjuk a beszélgetés fókuszába, hanem előbb hagyunk teret és időt annak, hogy a szülő maga lássa át a helyzetet, és maga kezdeményezze annak megoldását. Ez a legtöbb esetben működik, de nyilván akadnak olyan helyzetek is – szerencsére nagyon ritkán –, amikor az iskolai szabályok áthágása miatt csak drasztikusabb lépés jöhet szóba.

Nemcsak a szülők, hanem a gyerekek szempontjából is kulcsfontosságú az osztályfőnök szerepe és személye: olyan stabil pontnak kell lennie, akiben soha nem csalódik. A szülőkön kívül ez a tanári támasz olyan erőt tud adni a gyerekeknek, amely a problémamegoldást is nagymértékben segíti,

még akkor is, ha az osztályfőnök épp nincs jelen, ha épp nem tudnak kommunikálni. Amikor érzi, hogy a pedagógus minden helyzetben mellette áll, az olyan biztonságérzetet ad számára, amelynek számos pozitív hozadéka lesz a hozzáállásában, a teljesítményében is.

Milyen tanulási folyamat kíséri az együttműködés kialakítását és fenntartását? Milyen tudásra van szüksége a pedagógusnak?

Véleményem szerint az egyéni, ösztönös megoldásoknak is van helye az együttműködés alakításában, de természetesen a háttérben rengeteg tudás, tapasztalat kell a helyzetek megfelelő kezeléséhez, amit egy hosszú tanulási folyamat kísér. Személyes példám, hogy elnökségi tagként régóta részese vagyok az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesületében¹ zajló munkának, és a kötetlen beszélgetéseken vagy a továbbképzéseken tapasztaltakat rendszeresen megosztottam a kollégákkal. Az iskolánk tanári közössége egyébként is nagyon összetartó, szívesen tanulunk egymástól. Ehhez hozzátartozik az az elődeimtől örökölt vezetői szemlélet is, amely az intézményi hagyományok, jógyakorlatok továbbvitelét, folyamatos bővítését, az aktuális kihívásokhoz való apránkénti igazítását erősítette, szemben a mindent felülíró gyakorlattal.

Mi lehet a hozadéka ennek a jó kapcsolatnak és a párbeszédnek az iskolára, illetve a gyerekekre nézve?

Egyrészt úgy gondolom, hogy ennek a töretlen építkezésnek az eredményei megmutatkoznak az iskolánk iránti nagy érdeklődésben: a családias, befogadó szemléletünk rendre előkerül a szülők által kitöltött elégedettségi kérdőívben. Másrészt mindig is célunk volt egy olyan intézmény megteremtése, amely nyitott a világra, így az elmúlt évtizedek alatt számtalan kapcsolatot építettünk különböző partnerszervezetekkel, részben a szülők révén. A pályaorientáció kapcsán például mindig nagyon hasznos, ha sokféle szakmát megismertethetünk a gyerekekkel, így a szobafestőtől a közgazdászig mindenféle területről érkeztek már hozzánk szülők vagy az általuk képviselt cégek, szervezetek munkatársai.

Pozitív példaként kiemelném még a rendhagyó osztályfőnöki órákat, melyeket érzékenyítő, prevenciós, ismeretterjesztő céllal kezdtem el szervezni. Volt, hogy a vakok és látássérültek életéről meséltek nekünk szakemberek, és kezünkbe vehettünk egy Braille-írással készült újságot. Adódott olyan alkalom is, amikor egy mellrákból gyógyuló szülő volt segítségünkre, hogy egy alapítvánnyal közösen felhívjuk a figyelmet a szűrővizsgálatok és az időbeni felismerés fontosságára. Előfordult, hogy egy jogászként dolgozó volt diákunkat kértem fel, akivel sorra vettük, hogy mire kell figyelni a szórakozóhelyeken. Rendkívül jó visszhangjuk volt ezeknek a programoknak a szülők körében is.

¹ Az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesületéről (OFOE) további információ: www.osztalyfonok.hu

Említette a partnerek, különféle szervezetek bevonását az oktatási-nevelési folyamatba. Milyen más közreműködőkre, segítő szakemberekre van szükség?

Nagyon fontosnak tartom például az iskolapszichológus jelenlétét, hosszú évek után most először főállású szakember van jelen az intézményben. Minden időszakban hasznos ez a fajta segítség, de az online oktatás idején, elszigetelve egymástól, még több diáknak volt rá szüksége, sokan érezték magukat elvesztettnek.

Befogadó iskola vagyunk, így a nehézségekkel küzdő diákok támogatását is szem előtt tartjuk, fejlesztő pedagógusok segítik ezt a munkát. Emellett jó kapcsolatot ápolunk a gyermekvédelmi és a pedagógiai szakszolgálatokkal. Vannak olyan ügyek, amelyeknél a mi közbenjárásunk is szükséges ahhoz, hogy egy-egy problémás helyzet rendeződjön. Sokszor kérdéses, hogy meddig terjed a pedagógus hatásköre, felelőssége, milyen mértékben avatkozhat bele az otthoni viszonyokba, de néhány saját példám is azt támasztja alá, hogy körültekintő kommunikációval hozzájárulhatunk bizonyos kérdések rendezéséhez. Előfordult, hogy a pályaválasztás előtt álló diákok az édesapa nem engedte volna továbbtanulni, és talán ma nem lenne sikeres, világlátott üzletember, ha akkor nem segíték neki a jelentkezési lap beadásánál. Utólag a gyerek is, a szülő is nagyon hálás ezért, de annak idején voltak kérdőjeleim a szerepemet illetően.

Úgy gondolom, hihetetlen nagy felelőssége van a pedagógusnak abban, hogy észrevegye, hol van szükség a hiányzó láncszemek pótlására, mikor kell a közreműködésével továbbléteni egy elakadt helyzetet. Ugyanígy abban is van feladata a tanárnak, hogy kihozza a gyerekből azt a pluszt, rejtett értéket, érdeklődést, tehetséget, amely benne rejlik. Mivel a pedagógus sok esetben több időt tölt a gyerekekkel, mint a szülő, erre neki nyílik elsősorban lehetősége.

A szülő hogyan tudja leginkább megismerni a pedagógus munkáját, hogy lát bele az iskola életébe? Milyen jogyakorlatokat emelne ki erre vonatkozóan?

A klasszikus formákon kívül például szülő-nevelő-diák találkozót is szervezünk a kilencedikes osztályoknak decemberben, ahol kötetlen keretek között, egy tea és pogácsa mellett beszélgethetnek a résztvevők. Ünnepi dekorációval igyekszünk bensőségesé tenni a délután hangulatát, a gyerekek pedig egy kis produkciót is bemutatnak. A drámatagozatos gimnáziumunkban az Ady-napnak nagy hagyománya van: a bejövő osztályok egy mesedramatizálást készítenek, amelyben mindenki szerepel. Ez az alkalom jobban összekovácsolja az osztályt és a szülőket is.

A 10. évfolyam egyik feladata egy úgynevezett *mestermunka* készítése, amelynek eredménye bármilyen produktum lehet az ógörög ruhadarabtól egy hangszerig. Attól függően, milyen témában szeretné ezt a diák elkészíteni, különböző szaktanárok összekapcsolódása segíti a munkáját. A *mestermunka-napra*, ahol bemutatásra kerülnek az elkészült produktumok, az osztályban tanító összes kollégát és a szülőket is meghívjuk. Ilyenkor olyan oldaláról ismerhetik meg a diákok a tanárok, amellyel egyébként – a saját szaktárgyak oktatása közben – nem feltétlenül találkoznak, és ez pozitívan hat a gyerekhez való hozzáállásukra is. A szülők szempontjából pedig azért is érdekes program, mert nemcsak a saját gyerekük produktumát látják, hanem az osztálytársakat is jobban megismerhetik, s ez az egymásra hangolódás nagyban hozzájárul a közös értékek, a közös szemlélet megteremtéséhez.

Mindig nagy sikere van az Ady-bálnak: a vacsorával egybekötött bál érdekessége, hogy a diákok, a szülők és a tanárok együtt szórakoznak, élvezik a közösen összeállított műsort. Az Ady-gálán a drámatagozatos diákok műsorához kapcsolódnak az iskola más osztályaiba járó, valamiben kiemelkedően tehetséges diákok bemutatkozásai. Ilyenkor a nézőtér nagy részét a szülők foglalják el a színházban.

Népszerű programunk a szülőknek is szóló adventi hangverseny, ahol pár éve egy tanári kórus is bemutatkozott a gyerekek énekkara mellett. Az év végi ünnepekhez kapcsolódóan említhetném a szintén nagy hagyományokra visszatekintő karácsonyozást, amelyen megajándékozunk egymást, és minden osztályban egyidőben van kalácsosztás. Én minden évben egy kis meglepetéssel készültem a gyerekeknek, amit a fa alatt bonthattak ki otthon, hogy egy kicsit így is „együtt” legyünk. Hasonló apró gesztus, de nagyra értékelték a szülők, amikor a következő évi zsebnaptárt beszereztem a diákjaimnak, és a születésnapjukhoz, névnapjukhoz írtam számukra egy-egy jókívánságot.

Remek választás a Csokonai Színházba szóló színházbérletünk, amely családi programozást tesz lehetővé. Van olyan diákunk, aki nyolc-tíz bérletet is vesz az ismerősök, rokonok számára. Azt szoktam mondani, hogy ezeknek a programoknak a hozadéka másnap érződik, mert a gyerek ilyenkor sokkal többet beszélget a szülővel.

A legnagyobb igyekezet ellenére is lehetnek olyan szülők, akik távol maradnak, nem szeretnének bevonódni az iskolai életbe. Hogyan tudják motiválni őket az együttműködésre?

Az évek alatt rengeteg szülőt ismertem meg, és bár azt nem mondhatom, hogy egyformán a bizalmukba fogadtak, előbb vagy utóbb mindenkivel kialakítottam egy jól működő kapcsolatot. A saját osztályomban volt olyan szülő, aki kezdetben nagyon távolságtartó volt, nem járt szülői találkozókra. Először a gyerekekkel beszélgettem arról, hogy ő mit gondol, mi lehet a szülő elzárkózásának oka, aztán megkerestem a szülőt is, és személyesen érdeklődtem nála. Kiderült, hogy – mint sok más esetben – nem a közöny, hanem az időhiány okozza a problémát, így felajánlottam, hogy amennyire lehetséges, alkalmazkodom az időbeosztásához. Volt, hogy reggel háromnegyed hétkor mentem be, mert a szülő fél nyolcig ért rá, de ez a fajta rugalmasság azt közvetítette felé, hogy én mindent megteszek a jó kapcsolatért, s ez megteremtette a későbbi együttműködés alapját. Az is előfordult, hogy úgy tudtam ösztönözni a szülőt a kapcsolattartásra, hogy kértem, teremtsünk alkalmat a találkozásra a gyerekekkel együtt, például a pályaválasztás kapcsán. Az így elinduló párbeszéd is feloldhat a szülőben egy sor olyan gátat, amely korábban akadályozó tényezőnek bizonyult. A pályaeorientáció kapcsán egyébként is kiemelten fontosnak tartom, hogy a szülővel közösen, vele egyetértve, reális célokat tűzzünk ki a gyerek elé, hogy később ne ériék kudarcok és csalódások.

Ön szerint mi lenne a szülők és az iskola közötti együttműködés ideális állapota és hogy lehetne ezt elérni?

Ideális állapotnak azt gondolom, amikor a szülő és a tanár kellő *bátorsággal* mer egymással kommunikálni. A bátorság alatt azt értem, hogy merjük elmondani a problémákat, szánunk időt a párbeszédre, és vegyük észre, amin közösen javítanunk kell. Úgy vélem, ezen a téren van még mit tanulnunk, fejlődünk, mert sokszor egyszerűbbnek tűnik kapacitás- vagy időhiányra hivatkozva a szőnyeg alá söpörni a gondokat. A kommunikációra minőségi időt kell fordítani, nem szabad nézni az órát vagy siettetni a megoldást. Én például soha nem akkor hívtam beszélgetni a szülőt, amikor lyukasórám volt, hogy ne legyünk keretek közé szorítva a helyzet rendezésében. Azt is alapvetőnek gondolom, hogy kellő tisztelettel, őszinteséggel forduljunk egymás felé, és ha a gyerek problémájához a családi háttér is hozzátartozik, akkor fontos, hogy beszéljünk arról is. Ugyanez érvényes a hiányzások, illetve egy sor más kérdés kapcsán: a szülő részéről a tényszerű, időbeni tájékoztatás lenne az ideális, és hogy ezt ne egy plusz tehernek, kényszernek éljék meg, hanem a gyerek érdekében tett jelzésnek, ami segítségül szolgál a közös feladatunk elvégzéséhez.

Az új kommunikációs csatornákat és fórumokat a szülőkkel való együttműködésben is alkalmazzák? Hogyan látja ennek hatását a párbeszédre?

A KRÉTA elektronikus naplót a legelső között próbáltuk ki: hatékonynak bizonyult nemcsak a tanárok, hanem a szülők szempontjából is, akik így hamarabb juthatnak naprakész információhoz. Plusz pozitívuma, hogy közvetlen kommunikációs csatornaként is használható, akár üzenőként, üzenőfalként vagy szavazófelületként, ahol bármiről kikérhetjük a szülői közösség véleményét. A gyerekeknek eleinte nehezebb volt elfogadniuk, hogy az iskolai életre ezentúl a szülő is közvetlenül, gyorsabban rálát, mint a hagyományos ellenőrzőkönyv idején, de azt gondolom, hogy a szülő és a pedagógus bizalmával sem szabad visszaélni.

Az egyes osztályok online zárt csoportjai már a beiratkozás napjától élnek, hogy a fontos, célzott információkat egy helyen tegyük közzé. Ezeken a felületeken rendszeresen tájékoztattam a szülőket az osztályban történő eseményekről, mert fontosnak tartom, hogy a szülő is belelásson valamelyest a hétköznapiakba, hogy ő is rá tudjon erősíteni bizonyos gondolatokra, tervekre. Mivel a gyerekek általában csak szűkszavú beszámolót tartanak otthon, ezért kifejezetten hasznosnak bizonyult ez a fórum a szülőkkel való kapcsolatépítés céljából.

Kiemelt szerepe van a közösségi oldalakon létrehozott csoportoknak – és egyáltalán az online térnek – a vidéki szülők esetében, akikkel a személyes kapcsolattartás akadályokba ütközik. Ha ők így módon is be tudnak csatlakozni a szülői értekezletbe vagy a fogadóórába, és ezzel megkönnyítjük a dolgukat (megspórolva a hosszadalmas utazást), akkor azt gondolom, hogy a jövőben is van létjogosultságuk ezeknek az új kommunikációs csatornáknak.

Még egy jó példát említenék: az online oktatás idején virtuális kávézásra, kötetlen beszélgetésre hívtam a szülőket, hogy kicsit oldjuk a távolságot, a személyes találkozás hiányát. Ebből is érezték a kapcsolat fenntartásának fontosságát, és nem kizárólag a gyerek vagy az iskola témája került elő ilyenkor, hanem a családot ért egyéb események is, ki mit osztott meg velem. A gyerekekkel hasonlóképpen alakítottunk ki „beszélgetőszobákat”, ahová az órák után be lehetett jelentkezni. Olyan volt, mint egy tanári szoba, ahová bármikor be lehet kopogni, bármilyen kérdésük, kérésük, problémájuk akad.

Említette korábban, hogy befogadó iskolaként működnek. Mit jelent az ön számára az inklúzió?

Ismét személyes példával válaszolnék: volt olyan diákom, aki koraszülött volt, nagyon kis súllyal született, s ehhez az állapothoz számos fizikai és szellemi fogyatékoság társult. Több középiskola is elutasította a felvételét, mielőtt hozzánk került. Drámatagozatos diák lett, és a színpadtól kinyílt számára a világ. A szülővel közösen mindent megtettünk azért, hogy a tanuláshoz, fejlesztéshez biztosítsuk számára a lehetőségeket, és hogy ne érezze, hogy bármivel is kevesebb lenne egészséges társainál. Mindannyian óriási eredménynek éltük meg, hogy eljuttattuk az érettségiig, pedig az általános iskolai tanárai nem sok esélyt láttak rá.

Én abban hiszek, hogy mindenkihez meg lehet találni a kulcsot, de ez értő figyelmet és időt igényel, valamint egyéni megoldásokat. Nem használhatunk sablonokat, mert nincs két egyforma gyerek, két egyforma személyiség. A kulcs különösen kedves szimbólum volt mindig is az osztályaimban: amikor a gólyatáborba érkeztek a gyerekek, egy-egy szalagon lógó, kis kulcsot kaptak tőlem. Ez egyrészt kifejezte az összetartozást, másrészt úgy is lehetett rá tekinteni, mint a megoldás kulcsa, melyet a kezükbe adok. A hasonló megerősítések, még ha apró gesztusok is, sokat segítettek a közösségépítésben, egymás elfogadásában. Úgy gondolom, közös felelősségünk, hogy ne hagyjuk magára azt, aki segítségre szorul, és ne hárítsuk a problémákat, hanem keressünk rájuk megoldást.

SOKSZÍNŰ SZAKKÉPZÉS: PARTNERSÉG ÉS ESÉLYTEREMTÉS

Interjú Weimann Gábornéval

„Nincs rá recept, és nem létezik egyetlen kiváló módszer, inkább a személyeken múlik: a résztvevők az együttműködés kulcsai.”

Gazdag képzési kínálata alapján nagyon sokszínű intézménynek tűnik a Kaposvári Szakképzési Centrum. Milyen feladatot tölt be a térségben?

Az ország egyik legnagyobb szakképzési centrumaként¹ valóban sokszínűség jellemez minket. Ideális helyzetben ennek a sokszínűségnek az összetevői mind megférnek egymás mellett, vagyis egymást támogatva lendítik előre a nevelési-oktatási folyamatot. Somogy megyében tizenegy intézmény tartozik hozzánk: tíz iskola és egy önálló kollégium. Kaposváron négy iskolával vagyunk jelen, Nagyatádon és Barcon két-két intézmény, Tabon és Kadarkúton egy-egy iskola működik, az önálló kollégiumunk pedig Barcon található. A képzési kínálat három lábon áll: az érettségit és szakmai végzettséget is nyújtó *technikumi* képzésben a műszaki képzésektől, a turizmus-vendéglátáson át a logisztikai, közgazdasági, rendészeti vagy honvédelmi képzésig sokféle terület képviselteti magát, sok ágazatban jelen vagyunk. Minden városban úgy próbáljuk kialakítani a képzési kínálatot, hogy az iskolák ne legyenek egymás vetélytársai. Ugyanez a *szakképző* intézményeinkre is jellemző. Van olyan iskolánk, ahol tisztán technikumi képzés zajlik, de létezik olyan is, ahol a klasszikus szakmunkásképzésnek megfelelő, szakmai bizonyítvánnyal záruló, hároméves képzést nyújtó szakképző iskola is társul hozzá. A harmadik lábunk, a *szakiskola* egy speciálisabb képzési terület, ahol a tanulásban akadályozott diákok képzése zajlik kis csoportokban – általában a vendéglátóiparral kapcsolatos munkakörök betöltésére készítjük fel őket. Ezeken kívül van két olyan intézményünk Barcon és Nagyatádon, ahol a helyi igények miatt megtartottuk az iskolákban hagyományosan elérhető képzési formákat, így a tehetséggondozást előtérbe helyező hatosztályos gimnáziumi képzést is.

A tavalyelőtti évtől plusz elem a rendszerben az úgynevezett orientációs évfolyamok indítása, amelyre az új szakképzési törvény² ad lehetőséget. Azok számára nyújt reális alternatívát, akik bizonytalanok a szakmaválasztást illetően: ők egy évig kompetenciafejlesztő foglalkozások keretében ismerkedhetnek meg a különböző szakmákkal és cégekkel. Ennek keretében nem az általános iskolai lemaradások pótlása a cél – a hangsúly a pályorientáción, illetve a szakmai kompetenciák megismertetésén van. Aki eredményesen zárja a képzést, felvételi nélkül beiratkozhat valamely neki tetsző szakmai képzésünkre, természetesen abban az esetben, ha egészségügyi vagy pályaalkalmassági szempontból egyébként megfelel.

Nemcsak a képzési spektrumunk széles, de az intézmények társadalmi, gazdasági, szociális környezete, a települések nagysága, közössége is igen eltérő, hiszen sok lehetőséget kínáló megyei jogú város és kisebb, hátrányos helyzetű település is van a telephelyeink között. Az iskolák vonzáskörzetéből is érkeznek hozzánk diákok, nem ritkán olyan belső somogyi részekből, amelyek sok tényezőre kiterjedő elmaradásai meghatározók a mi irányvonalaink szempontjából is.

A sokféle intézményi és képzési profil mennyiben igényel eltérő koordinációt? Mennyire mások vagy hasonlóak az intézmények célkitűzései?

Ahogy az intézmények, úgy természetesen a gyerekek is sokfélék, más-más támogatást igényelnek. A szakképzési centrum arra hivatott, hogy koordinálja ezt a munkát, vagyis a különféle intézményekben biztosítsa és felügyelje, hogy a megfelelő körülmények és a lehetőségek rendelkezésre álljanak. Az utóbbi időben szerencsére egyre több esély adódik – például verseny vagy pályázat formájában – a diákok megmutatkozására, amely eltérően a klasszikus tanulmányi versenyektől nem feltétlenül a lexikális tudás mérésére szolgál, hanem valamilyen kompetenciát vagy szakmai tudást díjaz. Sok jó eredménnyel büszkélkedhetünk ezen a téren.

Úgy gondoljuk, hogy nagyon meghatározó az életben való beválás szempontjából a sikerélmény, hogy mindenkit meg lehessen dicsérni valamiért. Legyen szó diákról vagy felnőttéről, elengedhetetlen, hogy mindenki megtalálja azt a területet, amelyben szívesen elmerül, mert ez egy plusz motivációt ad nemcsak a munkában, hanem az élet minden területén. Szintén fontos számunkra a különböző tanulási zavarokkal küzdő, a gyengébb képességű vagy a negatív tapasztalatokkal érkező tanulók motiválása. Szeretnénk az ő esetükben is megtalálni azt, hogy miben tehetségesek, mivel foglalkoznak szívesen. Ha sikerül a rossz élmények miatt kialakult bizalmatlanságot átfordítani és a bizalmukat megszerezni, akkor elérhetjük a célunkat: az erősségeik támogatásával olyan helyzetbe hozzuk őket, amelyben a gyengeségeik is javulni fognak.

Mi az, ami jelenleg jól működik a szülők és az iskolák közötti együttműködésben? Milyen lenne ennek a kapcsolatnak az ideális állapota, és mit kellene tenni ezért?

Ami jól működik nálunk, az a sokféleség elfogadása, támogatása, a sokféle háttérű gyerek és szülő igényeihez való rugalmas hozzáállás. Az elképzelt ideális állapotban mindkét irányban jól működik a tájékoztatás, mindenkit elfogadó, alkalmazkodó közeg vesz körül, és nemcsak egy éppen előttünk levő cél érdekében tevékenykedünk, hanem tudatosan tervezünk, hosszú távú, fenntartható dolgokban gondolkodunk közösen. Egyértelműek a kijelölt célok, a határidők és a mérföldkövek, amelyek a célhoz juttatnak. Az ideális állapot eléréséhez talán nem elegendő, de sokféle lehetőség adódik a programok bővítésére: például több olyan alkalom biztosítása, amelyen a szülők érdeklődésük szerint részt vehetnek; tematikus információs napok szervezése, akár nevelési, korosztályi, tanulásmódszertani kérdésekkel a fókuszban, vagy az iskolapszichológus által felvetett problémákra reagálva. Vannak olyan közösségek, akikkel érdemes szorosabbra fűzni a kapcsolatot, mert sokat segít a bizalom megteremtésében, a szülők bevonásában. Egy roma kisebbségi szervezet, a Napkerék

¹ A Kaposvári Szakképzési Centrumról további információ: www.kszc.hu

² 2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről, illetve 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról.

Egyesület³ elkötelezett vezetője például társadalomismeret órákat tart a kaposvári iskoláinkban, bemutatva a roma életet, a normáikat és a szokásaikat. Nagyon hasznosnak gondoljuk ezeket az alkalmakat az iskolai közösség szempontjából.

Milyen különbségeket érzékelnek a szülői bevonódás mértékében?

Talán nem mondok azzal újat, hogy ahogy az egyes iskolafokokon lépkednek felfelé a gyerekek, a szülők motiváltsága, bevonódása az iskola életébe egyre kisebb mértékű. Azok a szülők, akik általános iskolában még aktívak voltak, középiskolára szép lassan lemorzsolódnak. A motiváció visszaszerzése, a lemorzsolódott szülők meggyőzése sok energiát igényel az oktatóktól és a pedagógusoktól, ezt pedig nem könnyíti meg a körükben gyakori kiégés és túlterheltség: a napi feladatokon túl sokszor kevés idő és energia jut az odafigyelésre és az együttműködés alakítására. Tovább nehezíti a helyzetet, ha a szülői oldalról hiányzik a kapcsolattartás igénye.

Érzékelhető változás manapság az oktatási intézmények szolgáltató funkcióinak megjelenése: számos olyan funkciót lát el manapság az iskola (például drogprevenció, környezetvédelem, kulturális programok szervezése, szociális feladatok stb.), amely korábban nem volt feladata, vagy esetleg a család kompetenciájába, hatáskörébe tartozott. Mindez sok terhet levesz a családokról, de emiatt a kommunikáció hatékonysága és a motiváltság, a szerepvállalás is csökkent. Az iskola különböző funkciói és az iskolával szembeni szülői elvárások összhangjának megteremtésében van még tennivaló, a két oldalt a gyerekek érdekében jobban kellene közelíteni egymáshoz.

Általában csak egy nagyon szűk réteg az, aki az idő előrehaladtával továbbra is szívesen részt vállal a feladatokból, és aktívan támogatja a gyermekét, pedig ez a fajta háttértámogatás középiskolás korban is nagyon fontos lenne, mert nehéz később pótolni az ebből fakadó hiányosságokat. Két területen talán ez hangsúlyosabban érvényesül: a tehetséggondozás terén, illetve azokban az esetekben, amelyekben valamilyen komolyabb probléma, tanulási nehézség jelentkezik, főleg a szakiskolás tanulóknál. Az ő esetükben a felnőtt támogatás szükségszerűen erősebb, szorosabb.

Mit jelent önnek az inklúzió?

Az inklúzió számomra azt jelenti, hogy elfogadjuk egymást, befogadunk mindenkit az intézményi közösségbe, azon belül pedig odafigyelünk az egyéni igényekre. Ez akkor működik jól, ha az intézményben komoly eszköztár áll rendelkezésre, amelyből a nevelési-oktatási folyamat során személyre szabottan válogatni lehet. Emellett számomra rendkívül fontos a másokhoz való pozitív hozzáállás. Mindaddig, amíg valaki nem nyilvánítja ki, hogy nem akar a közösséghez tartozni, addig úgy gondolok rá, mint aki része az egésznek, akinek megvan a közösségben betöltött szerepe, és akivel kölcsönösen számíthatunk egymásra. Ez egy családban éppen annyira fontos, mint egy iskolai osztályban, egy oktatói testületben, vagy bármilyen más közösségben.

Hogyan tudják a szakképzési centrumhoz tartozó intézmények támogatni az inkluzív oktatást? Milyen speciális oktatási-nevelési szükségletek merülnek fel?

A korábban említett szakiskolai képzésben például – ahol a tanulási nehézségek miatt a diákok szakmai képzése lassabb ütemben zajlik, és nemcsak a részszakma megszerzése, hanem a viszonylag önálló élet kialakítása és a szülőkről való leválás támogatása is feladatunk – gyógypedagógusok felügyelik folyamatosan a gyerekek előrehaladását. Nagyon sok olyan diákunk is van – többek közt sajátos nevelési igényű vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő gyerekek –, akik a normál oktatási rendszer részeként vesznek részt heti két-három alkalommal, tanórán kívüli, célzott, fejlesztő foglalkozáson, kiscsoportos formában. Nagy hangsúlyt fektetünk a játékosagra, rengeteg olyan eszköz áll a rendelkezésükre, amellyel gyakorlatilag észrevétlenül fejlesztjük a számukra fontos területeket. Bár a gyerekek – és sokszor a szülők is – először plusz tehernek élik meg ezeket az alkalmakat, később megszeretik és szívesen járnak, mert látják, hogy mekkora haszna van. Nagyon jó tapasztalatokat szereztünk ezen a téren. Vannak funkcionális analfabéta tanulóink is, akik alig tudnak írni-olvasni, és az egyszerű számolási műveleteket sem tudják elvégezni. Ezek olyan hiányosságok, amelyeket nehéz ugyan ledolgozni, de ha a választott szakmához elengedhetetlenek, az motiváló erővel hat a tanulásra.

Minden intézményünkben elérhető iskolapszichológus és tehetségtanácsadás – a diákokon, tanárokon kívül a szülők is bármikor konzultálhatnak a szakemberekkel. Speciális fejlesztőpedagógus, például logopédus is rendelkezésre áll szükség esetén. Utazó gyógypedagógiai hálózat segítségét is igénybe vesszük, és szociális segítők is támogatják a munkánkat. Kapcsolatban állunk családsegítő szolgálattal, drogprevenció szakemberekkel, és olyan szervezetek is a partnereink közé tartoznak, mint például a rendőrség vagy a honvédség. Majdnem minden iskolánkban dolgoznak mediációs szakemberek, olyan képzett kollégák, akik esetmegbeszéléssel, mediációval tudnak támogatást nyújtani egy-egy problémás helyzetben. Sőt, az egyik iskolánk jógyakorlata az úgynevezett kortárs mediáció, melynek keretében a diákok saját maguk között is tudják rendezni a (felnőtt bevonását nem igénylő) konfliktust, és valamilyen megállapodásra jutni annak érdekében, hogy a probléma legközelebb ne forduljon elő.

Minden intézményünkben elérhető iskolapszichológus és tehetségtanácsadás – a diákokon, tanárokon kívül a szülők is bármikor konzultálhatnak a szakemberekkel. Speciális fejlesztőpedagógus, például logopédus is rendelkezésre áll szükség esetén. Utazó gyógypedagógiai hálózat segítségét is igénybe vesszük, és szociális segítők is támogatják a munkánkat. Kapcsolatban állunk családsegítő szolgálattal, drogprevenció szakemberekkel, és olyan szervezetek is a partnereink közé tartoznak, mint például a rendőrség vagy a honvédség. Majdnem minden iskolánkban dolgoznak mediációs szakemberek, olyan képzett kollégák, akik esetmegbeszéléssel, mediációval tudnak támogatást nyújtani egy-egy problémás helyzetben. Sőt, az egyik iskolánk jógyakorlata az úgynevezett kortárs mediáció, melynek keretében a diákok saját maguk között is tudják rendezni a (felnőtt bevonását nem igénylő) konfliktust, és valamilyen megállapodásra jutni annak érdekében, hogy a probléma legközelebb ne forduljon elő.

A szülők hogyan jelennek meg ezekben a problémásabb helyzetekben?

A tapasztalatok szerint a gyerekekkel kapcsolatos speciális esetekben a szülők is jobban bevonhatók az oktatási-nevelési folyamatokba. Az akut jellegű problémák jelentkezésekor (például egy tartós betegség esetén) a szülők szintén jobban mozgósítják magukat. A tanulási nehézségek esetében a tanulók fejlesztési igényei gyakran éppen akkor derülnek ki, amikor a szülő jelzi ezt. Mindenesetre akár igény, akár panasz érkezik a szülői oldalról, arra azonnal reagálunk. Természetesen az oktató vagy pedagógus is kezdeményezheti a probléma rendezését, amennyiben ő veszi észre azt.

³ A Napkerék Egyesület 2003-ban alakult a cigányság támogatására antidiszkriminációs, interkulturális és szociális programmal. Célcsoportja a dél-dunántúli régió, Kaposvár város és annak környékének lakossága, tevékenységének fókuszában a hátrányos helyzetű egyének, csoportok társadalmi beilleszkedésének elősegítése áll. A Napkerék Egyesületről további információ: www.napkerekegyesulet.hu

A nehézségek kezeléséhez kapcsolódik az az elmúlt időszakban már megfigyelhető tendencia, amely az utóbbi két évben erősödött meg igazán: mindenhol tért hódítottak az online kommunikációs csatornák. Úgy tapasztaltuk, hogy a személytelenebb online tér több mindent elfed, kevésbé kerülnek napvilágra a gondok, de amikor végül felbukkannak, akkor már sokszor nehezebben kezelhetők. Régebben, amikor a személyes kapcsolatok domináltak, sokkal hamarabb tudtunk a problémákról, így gyorsabban megoldhattuk azokat.

Hogyan tudják becsatornázni a szülők véleményét, észrevételeit az iskoláról való diskurzusba?

A szülők intézményen belüli, hivatalos képviselőjében változás, hogy a szülői munkaközösségek a szakképző intézményekben megszűntek, vagyis az új szakképzési törvény nem nevesít önálló szülői szervezetet. A helyette életre hívott képzési tanács egy olyan összetett szervezet, amelyben a szülők, a diákok és az oktatók delegáltjai vesznek részt. A képzési tanács akkor jön létre, ha valamelyik fél kezdeményezi a létrehozását abból a célból, hogy belelásson az iskola életébe, tanácskozási joggal részt vehessen a testületi értekezleteken stb. Oktatói testület és diákönkormányzat mindenhol működik, tehát az oktatók és a gyerekek érdekképviselői szerve adott. Emiatt a részükről nem jelentkezik igényként a képzési tanács életre hívása, így az rendszerint a szülők kezdeményezésére jön létre. Fontosnak tartom a velük való együttműködést, így érdemes lenne előre lépni abban, hogy minél több helyen megvalósuljon a szülők képviselője ebben a formában is.

Ugyanakkor sokféle egyéb lehetőség adódik a szülői jelzések becsatornázására. A hagyományos formákon – mint például a fogadóóra és a szülői értekezlet – és egyénileg egyeztetett időpontban is bármikor rendelkezésre állnak az oktatók, a pedagógusok, az intézményvezetők vagy akár jómagam is. Van panaszkezelési szabályzatunk és eljárásunk, amely a problémák írásos rögzítését szolgálja, amennyiben az adott ügy ezt a szintű kezelést igényli. Mindig valamiféle kompromisszumra próbálunk jutni, minden érintett felet meghallgatva.

A gyerekek tanulmányi előrehaladásának nyomon követése a KRÉTA elektronikus naplón keresztül már teljesen bevett gyakorlat, de van olyan iskola – főleg hátrányos helyzetű térségben, ahol az online felület kezelése nem annyira magától értetődő –, ahol ezzel párhuzamosan még a papíralapú tájékoztatás is működik a fontos üzenetek átadására. A KRÉTÁN keresztül lehetőség van levelek, kérdőívek és egyéb dokumentumok megosztására is, ha valamit el szeretnénk juttatni a szülőkhöz. Például a közeljövőben az intézményfejlesztési tervünkről szeretnénk a szülők véleményét is kérni. Hasonló intézményi közvéleménykutatásra korábban is volt már példa: az online oktatásra vonatkozóan készítettünk egy kérdőívet, hogy visszajelzéseket kapjunk a diákoktól, az oktatóktól/pedagógusoktól és a szülőktől. Nagy örömünkre szolgált, hogy sokan kitöltötték, a szülőktől is nem várt mennyiségű kérdőív érkezett vissza, az ebből készült kivonatot pedig értekezleten vitattuk meg. Azonosítottuk az előrelépési, fejlesztési lehetőségeket, illetve azokat a kérdéses pontokat, amelyekre érdemes jobban odafigyelni egy-egy témára vagy az egész iskolára vonatkozóan.

Ilyen például az online világ rugalmassága, amit a visszajelzések alapján sokan szerettek, de úgy vettük észre, hogy nem mindenki tudott ezzel jól élni. Nálam például nem fér bele a rugalmasság keretei közé, hogy egy este tíz órakor a szülőktől érkező e-mailre vagy üzenetre az oktatóknak aznap reagálni kellene. Számos előnye van a kitágított kereteknek, de ezeknek valamilyen határt kell szabni, hogy valóban működőképes legyen a rendszer. Sokkal nagyobb figyelem került mostanában ezekre a felületekre, ami arra is rávilágított, mennyire fontos, hogy a honlapunkon vagy a közösségi médiában meglévő csatornákon megjelenő tartalom jól strukturált és kellően informatív legyen. A látogatottság pozitív hozadéka volt, hogy ezek az online felületek a közösségek szerveződésének egyfajta színterévé is váltak.

Milyen terveik vannak ezen kívül a szülőkkel való kapcsolat előmozdítására, alakítására?

Azt gondolom, nagy potenciál van ezen a területen. Éppen abból kifolyólag, hogy sok esetben azok a szülők is lemorzsolódnak, akik egyébként jó szívvel állnának egy-egy feladat vagy az iskola mögé, szeretnénk fejlődni és egyre több olyan programot felkínálni számukra, amelyen ők is részt vehetnek, ahol elmondhatják a véleményüket. Az intézményfejlesztési tervünkben erőteljesen megjelenik ez a célkitűzés, mint ahogy az is, hogy a szülők felajánlásait, önkéntes tevékenységeit becsatornázzuk a rendszerbe, mert ezeket a lehetőségeket most nem aknázzuk ki eléggé. Mindezt úgy, hogy megszólítsuk őket, de túlzott elvárás se legyen felőlük. Ebben is látom az intézményvezető felelősségét: ha ő megérti, hogy miért hasznos a szülőket erőteljesebben bevonni az iskola életébe, akkor jobban tudja motiválni erre a kollégákat is. Természetesen a programok kínálatának bővítése nem univerzális, hiszen nem minden intézményben fordul elő mindenféle típusú esemény: egy diákelőadás vagy egy pályázati tevékenységhez kapcsolódó program általában iskolaszpecifikus. Az is jellemző, hogy minél kisebb a település – a közelség és az ismeretség okán –, annál nagyobb létszámban jelennek meg a szülők az iskolai programokon.

Azoktól a szülőktől, akikkel jól működik a kommunikáció, a visszajelzés is folyamatos. De érdemes a szélsőséges esetekről is beszélni: az egyik véglet az úgynevezett “helikopterszülők”, akik a gyerek minden lépését igyekeznek felügyelni. Az ő esetükben az a feladatunk, hogy kicsit oldjuk ezt a közelséget, és arra biztassuk a szülőt, hogy hagyjon teret a középiskolásnak, engedje önálló döntéseket is hozni. A másik végletet azok a szülők képviselik, akiket semmivel nem tudunk elérni, akik a tanulás fontosságát nem tartják szem előtt, s ez a negatív minta nem jó kiindulási alap a gyerek boldogulása, motiváltsága szempontjából.

Az iskola tudja valahogy pótolni ezeket a hiányosságokat?

Véleményem szerint a gyerekeknek leginkább figyelemre van szükségük, és arra, hogy legyen legalább egy szülő vagy oktató, illetve pedagógus, akiben megbíznak, akitől elfogadják a támogatást, akivel megoszthatják a gondolataikat. Egy jó tanár-diák viszony pozitív hatással van a családi életre is. Ellenben, ha valaki végig kívülálló marad, és egyetlen célja, hogy átvészelve az iskolai éveket, akkor nagyon nehéz lesz őt megközelíteni, motiválni. Van, hogy nincs előrelépés, vagy a probléma mértéke nagyobb, mint amennyivel mi elbírnánk – ilyenkor az önkormányzathoz, helyi szervezetekhez, szociális szolgálatokhoz fordulunk, hogy tárják fel a gyerek helyzetét. A sok esetben hasznos családlátogatás kikopott manapság, de a számos vidéki, elszórt településen élő gyerek miatt nem is elvárható az osztályfőnöktől, hogy ily módon tartsa a kapcsolatot a családokkal. De ha vannak is problémák, a közös cél – a gyerek előmenetelét, fejlődését – kell szem előtt tartani, illetve azt, hogy egyfelé menjünk, az esetenként eltérő normák és prioritások összehangolásával.

Hogyan lehet a szülőket mégis motiválttá tenni abban, hogy a gyermek érdekében támogassák az iskolában zajló nevelési-oktatási-fejlesztési folyamatokat?

A szülők motivációjának fontosságát a kompetenciamérés során felmerülő családháttér-index⁴ is jól mutatja: minél jobb ez a mutató, annál jobb tanulmányi eredményt fog elérni a diák. Kicsivel több odafigyelés tehát nagyon sokat lendíthet az iskolai szereplésen. Sokféle szerepben voltam már kapcsolatban a szülőkkel, de tapasztalataim szerint ez minden helyzetben nagy kihívást jelent. Nincs rá recept, és nem létezik egyetlen kiváló módszer, inkább a személyeken múlik: a résztvevők az együttműködés kulcsai. Akik ezt fontosnak érzik és magukénak vallják, azok mögé sokan be tudnak állni. Ha le tudjuk küzdeni a bizalmatlanságot és a negatív hozzáállást eredményező rossz tapasztalatokat, akkor jó úton járunk.

Létező probléma az is, hogy ha már nem tanköteles a diák, de még nem fejezte be az iskolát, sok szülő dönt úgy, hogy kiveszi az intézményből, és inkább dolgozni küldi a gyereket. Ebből a szempontból nagy előrelépés a szakképzési törvény új intézkedése, hogy minden szakképzésbe iratkozó azonnal ösztöndíjat kap, illetve szakképző iskolában a 10. évfolyamtól, technikumban pedig a 11. évfolyamtól a diákok szakképzési munkaszerződéssel mehetnek cégekhez dolgozni, amely már egy bizonyos összegű, havi munkabért is jelent számukra. Ez az anyagi támogatás sok családnál első számú ösztönzőként hat.

Vezetőként mit gondol a kommunikáció fontosságáról? Milyen szerepe, felelőssége, eszköztára van az intézményvezetőnek a hatékony és pozitív szülő-intézmény kapcsolat kialakításában?

Úgy látom, hogy elsősorban a kétirányú kommunikáció felépítésében és a visszacsatolásokban van feladatunk. Vezetőként néha azt is kihívásnak érzem, hogy miként tudom az elképzeléseimet mindenki számára érthetően kommunikálni. Egyrészt rengeteg szakkifejezést, idegen szót használunk már teljesen hétköznapi jelleggel, amelyek sok esetben nem könnyítik meg a párbeszédet. Másrészt gyakran érzem úgy, hogy elbeszélünk egymás mellett, nem pontosan ugyanazt értjük a dolgokon, ezért meg kell próbálnunk finomítani, közérthetővé tenni a mondanivalót. Centrumunkban például havonta tartunk igazgatói értekezletet az aktuális teendők megbeszélésére. Számtalan e-mailt, emlékeztetőt küldünk ki ilyenkor a feladatokról, melyekben továbbgyűrűznek az információk. A jövőben szeretnénk leegyszerűsíteni magát a kommunikációs felületet (kiváltva az e-mail-folyamatot) és egyértelművé tenni az üzeneteket is, hiszen fontos, hogy mindenki ugyanazt értse alattuk.

A szülőkkel – és minden egyéb, fontos partnerünkkel – való kapcsolattartásban ezzel megegyező a célunk. Nagyon fontos, hogy a kommunikáció szándéka és tartalma minden szinten nem csupán ugyanaz, de egyértelmű is legyen, ellenkező esetben könnyen elcsúszhatnak, elsikkadhatnak az információk. Úgy gondolom, hogy a felülről indított kommunikációnak olyan rálátást kell biztosítania a témában mindenki számára, hogy abból érthető legyen a szándék, a bevonódás oka és

célja, és a várható pozitív hozadéka is. Igaz, hogy alaposan elő kell készíteni a kommunikációt, és rengeteg energiát kell befektetni az elején, de utána joggal bízhatunk abban, hogy gördülékennyé és magától értetődővé válik.

Helyi szinten vannak eltérések a gyakorlatban? Mennyire működik a centrum intézményei között az egymástól való tanulás?

Szakképzési centrumok 2015 óta léteznek. Ennek keretében az intézmények szakmailag önállóak, tehát az érvényes törvényi, jogszabályi előírásoknak megfelelő működés mentén teljesen saját arculatot alakíthatnak ki, önállóan működtetik a szakmai programjukat vagy szervezik a programjaikat. Természetesen a havi vezetői értekezletek és egyéb fórumok révén lehetőségük van rálátni egymás életére, így van olyan, aki nagyon tanulékony, és szívesen vesz át másoktól jógyakorlatokat (például a kortárs mediációt, a szülői napok programjait vagy egy sportnap, egy bál megszervezését), de van olyan is, aki inkább a maga útját járja. Ezzel együtt azt látom, hogy a közös események szerveződése vagy az azokról való diskurzus sok esetben arra készíti az intézményvezetőket, hogy újragondolják a saját működésüket. Ez is mutatja, hogy egyrészt az intézmények képesek egymástól tanulni, egymás jógyakorlatait adaptálni, másrészt a közös gondolatok, fejlesztések mentén továbbmenni, és olyan új dolgokat tervezni, amelyek a saját közösségüknek, a szülőknek, az oktatóknak/pedagógusoknak és a diákoknak is a hasznára válnak.

⁴ CSH-index: olyan mutató, amelyet a szülők iskolai végzettsége, a család anyagi helyzetét jellemző tárgyak és a tanulást segítő eszközök alapján alakítottunk ki. <https://bit.ly/3JFMD2z>

ÉLETMENTŐ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK – TANULÁS OTTHON VAGY A KÓRHÁZBAN

Interjú Tóthné Almássy Monikával

„Az inklúzióban benne van az, hogy mindannyian mások vagyunk, és hogy mindannyian úgy vagyunk jók, ahogy vagyunk.”

Véleménye szerint milyen változások voltak tapasztalhatók az iskola és a szülők közötti együttműködésben az elmúlt időszakban? Milyen lenne az ideális működés?

Sokkal inkább a partnerségre törekvés jellemzi ma a szülő-pedagógus viszonyt, amely mindenképpen pozitív változás. Ugyanakkor sok hátulütőjét tapasztalom a félreértelmezett, túlzott partnerségnek. Úgy gondolom, hogy az ideális működéshez elsőként le kell fektetni a játékszabályokat. Ebben lehet, sőt kell is együttműködni, hiszen fontos, hogy a játékszabályok mindenki számára elfogadhatók legyenek. Ám, ha én szakértőnek vallom magam egy bizonyos területen, akkor fontos, hogy legyenek olyan dolgok, amelyeket képviselni tudok, és amelyekből konfliktus esetén sem engedek, a másik oldalon pedig meglegyen a tisztelet és az elfogadás a szakértő szerepével kapcsolatban. Ehhez kapcsolódik a kompetencia kérdése is: ahogy az orvosnál is az a célszerű, ha kérdéseket teszünk fel, tájékozódunk, de laikusként nem bíráljuk felül a diagnózist, úgy a pedagógus szakmaiságát, tekintélyét sem kérdőjelezhetem meg szülőként. Ez a fajta hozzáállás szerintem nagyon hiányzik a jó pedagógus-szülő kapcsolatból.

Ez nem jelenti azt, hogy a szülői visszajelzéseknek nem kell teret adni, hiszen jó esetben a szülő ismeri a legjobban a gyermekét, de a szülőt is elbizonytalanítja, ha teljesen egyenértékű partnereként van benne egy olyan pedagógiai-szakmai helyzetben, amelynek ő nem szakértője. Vagyis a partnerség itt arról szól, hogy mindenki a maga szerepében érvényesül, egymás szerepét kölcsönösen tisztelve, elfogadva. Úgy vélem, ha ezek a keretek elcsúsznak a szülő és a pedagógus között, az a pedagógus és a gyermek viszonyára is kedvezőtlen hatással lehet, ezért is fontos, hogy a párbeszéd a megfelelő mederbe terelődjön.

A számomra ideális együttműködésben tehát az elején lefektetjük a közösen kialakított szabályokat, és ezek mentén visszük tovább a folyamatot: a pedagógust *megtartjuk* szakértői szerepében, és amikor rábízunk a gyereket, akkor *beletesszük* a hitünket is, hogy a feladatot jól el tudja végezni.

Másik központi témánk az inklúzió: mit jelent ez az ön számára? Mi az a három kulcsfogalom, amely eszébe jut ennek kapcsán?

Megismerés, megértés és kölcsönösség. Úgy gondolom, hogy a megismerés mögé tudás kell, mégpedig olyan, amely nem külső elvárásból, hanem megismerésből és belső megértésből táplálkozik. Az inklúzióban benne van az, hogy mindannyian mások vagyunk, és hogy mindannyian úgy vagyunk jók, ahogy vagyunk. Ahhoz, hogy engem elfogadjon egy közösség, nem a vágyott éneket kell elfogadnia, hanem azt, amilyen valójában vagyok – ehhez viszont megértésre van szükség. Vagyis inklúciónak nevezem azt, amikor úgy válok elfogadottá és befogadottá, hogy emögött megértés is van. Ez mindenki részéről óriási rugalmasságot és változást igényel, de ez nem jelenti azt, hogy nekem nem kell változnom, csupán azt, hogy az alapértékeimet nem kell átírnom ahhoz, hogy elfogadjanak. Ha megtapasztalom a befogadás élményét, akkor tudok én is befogadó lenni.

Érdekes szempont lehet az inklúzió esetében az is, hogy mi alapján határozzuk meg, hogy ki a befogadó közeg és ki a befogadott. Ki határozza meg az átlagot, amelyhez képest valaki befogadásra szorul? A kórház felől nézve: a kerekesszékes fiatalok vagy a gyógyuló betegek között egy egészséges fiatal nem az átlagot fogja képviselni. Egymáshoz hasonlókat fogadják be azt, aki más. És mivel a többség tud egymásból erőt meríteni, így azt gondolom, nekik kell nyitni, nekik kell az első lépést megtenni.

A kórház kapcsán beszélünk kell egy nagyon fontos programról, a KórházSuliról, melynek ön az egyik alapítója, vezetője. Mi áll ennek a programnak a fókuszában, milyen céllal jött létre?

Egy tanévet nézve több ezer olyan gyerek van ma Magyarországon, aki a betegsége miatt tartós gyógykezelés alatt áll. Valós számuk nehezen meghatározható, mert ők egy láthatatlan csoport a magyar köznevelési rendszerben. A tartós gyógykezelésük bármiből adódhat – baleset vagy valamilyen szomatikus probléma, esetleg pszichés problémák – amelyek következtében a fiatalok, akár éveken keresztül, egyéni tanrendbe kényszerülve kimaradnak az iskolából. A KórházSuli a híd szerepét vállalja a kórház és az iskola, a betegség és az egészség között, vagyis a kettő között tátongó űrt szeretnénk betölteni. Szerencsére jellemző, hogy egyre kevesebb időt töltenek a gyerekek az egészségügyi rendszerben, a kórházakban, így a hangsúly inkább az otthoni rehabilitációs időszakra tevődik. Mi itt tudunk leginkább bekapcsolódni: az otthoni rehabilitáció, a tanulás támogatásával.

Fontos tudni, hogy a KórházSuli professzionális alapokra épül, szakemberek dolgoznak a háttérben, jómagam is tizenöt éves kórházpedagógusi múlttal rendelkezem. A KórházSuli egyik erőssége az is, hogy egy általunk felállított szakmai keretrendszer alapján működik, és ezt a keretrendszert mindenki elfogadja a belépéskor. Ezek biztosítják a kontrollt, a kereteken belül viszont lehet szárnyalni.

A teljes oktatási rehabilitációs folyamatot lefedjük a programmal, amely a kórházban kezdődik, az otthoni gyógyulás alatt végig tart (közben, ha szükséges, újabb kórházi kitérőkkel), egészen az iskolába való visszatérésig. Emellett igyekszünk a társadalom figyelmét is felhívni az ezzel kapcsolatos problémákra, erőteljes lobbitevékenységet folytatunk a törvényhozásban, minisztériumi

munkacsoportokban. Törekvéseink arra irányulnak, hogy hozzájáruljunk a tartósan beteg gyerekek helyzetének rendezéséhez és az oktatásuk sikeres megszervezéséhez a köznevelésben.

A gyógyuló gyerekeket két irányból segítjük: egyrészt őket magukat az otthoni tanulásuk támogatásával, másrészt az iskolai közösségeiket és a pedagógusokat, hogy ők is megértsék és elfogadják ezt a számukra is nagyon félelmetes és ismeretlen helyzetet. Úgy gondolom, nem várható el egy pedagógustól, hogy amikor egy agydaganatos beteg gyerek két év után visszatér az iskolába, pontosan tudja, hogy mit kezdjen vele. Ugyanígy nem várható el az inkluzív viselkedés az osztálytársaktól sem anélkül, hogy pontosan tudnák, mi történt a beteg társukkal. Mi abban segítjük őket, hogy elmondjuk, hogyan tudnak a gyógyulás alatt is kapcsolatban maradni a kórházban kezelt gyerekekkel, hiszen sokkal könnyebb visszafogadni azt, akiről közben folyamatosan hírt kapnak. A visszatérési folyamatot is fokozatossá tesszük, vagyis akkor is ott vagyunk a gyerekek mögött, amikor újra iskolába kezdenek járni – ez nemcsak nekik, hanem az iskolának is nagy segítséget jelent.

Hogyan kell ezt konkrétan elképzelni? Mi az, amiben a pedagógusoknak, szülőknek segíteni tudnak?

Amikor hozzánk kerül egy segítséget kérő, beteg fiatal, felvesszük a KórházSuliba, és egy egyetemistát adunk mellé. Ezzel párhuzamosan felvesszük az iskolával a kapcsolatot, tehát jelezzük a létezésünket. A jogszabályok szerint a tartós gyógykezelés alatt álló diák egyéni tanrendre jogosult, amelynek keretében heti tíz órában egyéni foglalkozáson vehet részt az iskola pedagógusaival, ez azonban ritkán tud megvalósulni teljeskörűen. A programban közreműködő egyetemistánk a szaktanárral közösen vagy a szaktanár támogatásával kezdi el tanítani a tananyagot, amelyből a tanév végén a gyerekek osztályozó vizsgát kell tennie. Optimális esetben – és most már egyre több ilyenről tudok beszámolni – teljesen egyenértékű partnerként kezelik az egyetemistát a pedagógusok, szakmailag támogatják, átadják neki a tananyag kulcselemeit, és sokszor még a vizsgakérdéseket is vele együtt állítják össze. Az iskolának is sokat jelent, hogy nem a tanév végén kell gyorsan valamit kitalálni, hanem valóban arra készítik fel a tanév során a gyereket, ami a követelmény.

Emellett nemcsak a tanulásra koncentrálnunk, hanem a tájékoztatásra is. Előfordul, hogy a gyógyulást és a visszatérést követően rendhagyó osztályfőnöki órát tartunk az iskolában. Elmeséljük, hogyan zajlott le a betegség, és elmondjuk, hogy annak milyen következményei vannak a jelenre vagy a jövőre nézve: mi változott a diák korábbi – mentális vagy fizikai – állapotában, és ebből mi következik. Elmondjuk azt is, mire kell figyelniük, mit kell elfogadniuk. Volt, hogy fejlesztőpedagógus mesélte el az osztálynak, hogy az agydaganat miatt teljesen lelassultak a gyermek finommotorikus funkciói, nehezen tud írni, ezért le kell fényképeznie a táblaképet. Az, hogy ő emiatt használhatja órán is a telefonját – pedig egyébként a diákoknak tilos – valójában nem kivételezés, hanem méltányos bánásmód. Nagyon hasznosak ezek az információk az osztályt tanító pedagógusoknak is, mert így sokkal jobban tudják, hogy miként viszonyuljanak a gyermekhez, mire van igazán szüksége és mit várhatnak el tőle. Ennek hiányában ezeket a gyerekeket rengeteg kudarc érheti, és gyakran kikopnak az iskolából. A betegségen túl – amely sokszor nem múlik el nyomtalanul – pszichés problémák, önértékelési zavarok, szorongások is nehezítik a gyerekek életét. Ha mindezekről tud valamelyest a környezete, és megértőek az irányában, akkor az inklúzió is működhet.

Amikor a kórházi kezelés elejétől jelen vagyunk, akkor olyan is előfordul, hogy a kórházból jelentkezőnk be online formában, és a kezelőorvos segítségével mondjuk el a történeteket és a várható

helyzetet. Sokkal jobb, ha tiszta vizet öntünk a pohárba, ha az osztálytársak nem félinformációkból táplálkoznak, hanem adott esetben kérdezhetnek is a gyógyuló fiattaltól vagy az orvostól, aki általában rövid, és az életkornak megfelelő tájékoztatást ad a betegségről. Ezeken az alkalmakon át tudjuk beszélni azt is, hogy miben segíthetnek az osztálytársak, a tanárok, ki milyen felajánlást tud tenni.

Milyen betegség esetén tud segíteni a KórházSuli?

Nincs megkötés, bármilyen betegség esetén segítünk. A kórházpedagógusi múltamból adódóan jól ismerem az országban dolgozó kórházpedagógusokat, illetve azokat az intézményeket, ahol tartós gyógykezelés alatt állnak gyerekek. Számos kórházzal van együttműködési szerződésünk, így gyakran a kórházak szakemberei – szociális munkások, pszichológusok, vagy – ha van a kórházban, akkor – pedagógusok küldik hozzánk azokat a gyerekeket, akikről tudják, hogy már otthon gyógyulnak, de még nem járhatnak iskolába. Nagyon sok szülő is ránk talál valamilyen módon, és magától jelentkezik, de már olyan is előfordul, hogy az osztályfőnök ismer minket, vagy az önkénteseink révén kerülnek hozzánk betegek.

Átlagosan évente 150-200 gyereknek tudunk segíteni a tanulásban tanulópárok formájában, a tavalyi évben például 218 gyerekkel kerültünk kapcsolatba, és 332 (egyetemista, illetve középiskolás) önkéntes támogatta a munkánkat. Ezenkívül tanulószobákat működtetünk a kórházakban: a Bethesda Kórház a báziskórházunk, ahová az egyetemistáink bejárnak, de az Ali utcai gyerekpszichiátriával is a kezdetektől együttműködünk, és az ott gyógyuló gyerekek tanulását is támogatjuk. A 2020/2021-es tanévben a Debreceni Egyetem Klinikai Központ Gyermekklinikán félállásban alkalmaztunk egy kórházpedagógust, illetve a nyíregyházi kórház nyári, rehabilitációs táborában is jelen vagyunk: az egyetemistáink segítenek kitölteni a terápiás szüneteket. Budapesten és Miskolcon együttműködünk a Ronald Házzal¹, és az ott gyógyuló gyerekek tanulását is támogatjuk. Tehát azt mondhatom, hogy országosan már nagyon sok helyen jelen vagyunk.

Mennyiben változtatta meg az elmúlt időszak zártabb világa a működésüket? Hogyan tudták áthidalni az ebből adódó nehézségeket?

A program legfontosabb része a személyesség, az odafigyelés – egyrészt a betegekre, másrészt a segítőkire. Nem voltunk könnyű helyzetben, amikor mindez egyik napról a másikra kitörlődött a szótárunkból. Szerencsére mindent át tudtunk telepíteni az online felületekre. Ehhez alkalmazkodva átalakítottuk a képzésünket is, de igyekeztünk úgy megoldani, hogy minél személyesebb legyen. Online tananyagokat használtunk (tananyagfejlesztő felületünk van a Moodle rendszerben), és a mentorok is online tartották a kapcsolatot a gyógyuló gyerekekkel. Emellett e-mailek és zárt online csoportok, hírlevelek segítettek a kommunikációban. Az online világ térhódítása számunkra is kedvezett abból a szempontból, hogy az iskolák rájöttek: a beteg gyerekeket is be lehet kapcsolni az órára, természetesen akkor, ha ehhez rendelkezésre állnak a megfelelő feltételek.

Van olyan ága a tevékenységünknek, amely így is beszűkült: a kórházakban például nem lehattunk jelen. Alapvetően persze az otthoni tanuláson, a kétszemélyes kapcsolatokon van a hangsúly, ennek híján viszont rengeteget telefonáltunk, hogy pótoljuk valamelyest a személyességet.

¹ A Ronald McDonald Gyermeksegély Alapítvány a világ számos pontján megtalálható Ronald McDonald Házakban olyan családok számára biztosít otthoni körülményeket térítésmentesen, akiknek beteg gyermeke elhúzódo, az otthonról távol eső kórházi kezelésen esik át. Az alapítvány 1994 óta segít magyar családokon, 1999 óta Budapesten, 2004 óta pedig már Miskolcon is működtet Ronald Házakat. 2016 januárjában nyitották meg az első Ronald-szobákat Pécsen. A Ronald Házzal több információ: www.ronaldhaz.hu

A segítőinkkel az esetmegbeszélések és a szupervíziók mind csoportos, online formában zajlottak videokonferencia-eszközökön keresztül. De úgy vettük észre, hogy az online felületekhez képest minőségi váltás volt a telefonos kapcsolat, akár a szülők, akár az egyetemisták szempontjából – kicsit a régi világot idézte fel ez a fajta személyesség.

Hogyan találják meg a segítőiket, az egyetemistákat? Mely pontokon tudnak ők bevonódni a programba?

A program elején még középiskolások voltak a segítőink a budapesti Eötvös József Gimnáziumból, társalapító kolléganőm, Berczelédi Réka is onnan érkezett. Kezdetben a diákok csak tananyagokat fejlesztettek a gyerekeknek, ám amikor láttuk, hogy a személyes találkozásokra is óriási szükség van, akkor kerestünk meg egyetemistákat, hiszen a középiskolásoknak erre a koruk miatt nem tudunk lehetőséget adni.

Ma már évente 250-300 önkéntes fiatallal dolgozunk együtt, képezzük őket, esetmegbeszélőket tartunk számukra, végigkísérjük az útjukat – egy közösség vagyunk. Eleinte megkerestük az egyetemeket, a hallgatói önkormányzatokat, a különböző szakkol-

égiumokat, és vadásztuk az egyetemistákat. Mostanra ott tartunk, hogy az ország szinte minden egyeteméről érkeznek önkénteseink. Sok felsőoktatási intézményben, a pedagógiai karokon már KórházSuli kurzust is indítunk két kreditért, de több olyan egyetem is van, ahol a szabadon választható – például a társadalmi szerepvállalással kapcsolatos – kurzusokba csatlakozunk be. Most már olyan egyetemekről is beszélhetünk, akikkel az együttműködési szerződés keretében terepgyakorlatokat is teljesítenek nálunk a hallgatók. A program számára fontos, hogy egyre több vidéki egyetem talál meg minket, ami megkönnyíti azt a célkitűzésünket, hogy helyi erőket mozgósítsunk a helyi gyerekekért. Debrecenben például a már említett kórház, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és különböző cégek működnek együtt a helyi megoldás érdekében, de ugyanezen dolgozunk Miskolcon, Nyíregyházán, Pécsen és Győrben is, tehát azokban a nagyvárosokban, ahol gyermekgyógyászati centrumok működnek.

Említette, hogy a KórházSuli egyfajta lobbitevékenységet is folytat a gyerekek érdekében. Milyen eredménye van ennek a munkának?

Egy hollandiai felmérés² szerint a gyerekek 10 százaléka valamilyen krónikus betegséggel küzd. Például vannak, akik cukorbetegség vagy epilepsziások, mindeközben járnak iskolába, de esetleg a rendszeres kontrollvizsgálatok miatt többet hiányoznak az átlagnál, vagy a betegségük miatt nem mehetnek osztálykirándulásra, kimaradnak a programokból. Összességében a tartós gyógykezelés alatt álló gyerekek eddig nem voltak a köznevelési rendszer fókuszában. A minisztériumi munkacsoportunk munkájának eredményeképp – amely az EMMI Köznevelés-igazgatási Főosztályának Kiemelt Figyelmet Igénylő Gyermek, Tanuló Ügyeinek Osztályán belül működik –, tavaly megszületett egy olyan törvénymódosítás³, amely ezeket a tartós gyógykezelés alatt álló

gyerekeket beemelte a *kiemelt figyelmet igénylők* körébe, így szükségszerűen sokkal nagyobb fókusz irányul rájuk az iskolák részéről.

Mik lehetnek azok a jelek a pedagógus, illetve az iskola számára, amelyekből felismerhető az oktatás szempontjából a kiemelt figyelem szükségessége, illetve miben kell másképp viszonyulniuk ehhez a helyzethez?

Figyelmeztető jel a tartós, például egy hónapos hiányzás. A pedagógusnak utána kell járnia a hiányzás okának, fel kell vennie a szülővel a kapcsolatot, és nagyon fontos egy szakértőt találnia, leginkább az egészségügy részéről. Sokszor amiatt nehézkes az elindulás, mert két szektor, az egészségügy és az oktatásügy együttműködését igényelné, hiszen a gyerekek ezek metszetében vannak ilyenkor. Ha az érintett szektorok között nincs kapcsolat, és mindkét fél a másikra hagyatkozik, könnyen elsikkadhatnak a feladatok. A helyzet ezért sem egyszerű, mert ezen a területen nemigen lehet általánosítani – minden gyereknek más-más szükséglete van, csak személyre szabottan lehet tervezni.

Nemrég készült el, és bízunk benne, hogy nemsokára elfogadásra kerül az az irányelv, amely a köznevelési intézményekhez eljuttatva utat mutat a pedagógusoknak a teendőket illetően. Ebben a komplex szakmai anyagban részletesen szerepel, hogy a folyamat különböző szakaszaiban milyen szereplők érintettek, kik vannak jelen. Mellékletekben tettünk hasznos javaslatokat például onnantól, hogyan dolgozzanak ki tervet az együttműködésre, vagy hogy milyen eszközöket alkalmazhatnak a tanításban, egészen odáig, hogyan történjen a szülői konzultáció, mit tartalmazzon az oktatási rehabilitációs terv, milyen szereplőkkel és mikor kell kapcsolatba lépnie a pedagógusnak, hogyan kell feldolgozni a betegség vagy tragikus esetben a gyász traumáját.

Hogyan tudnak közvetíteni abban az esetben, ha az iskola és a szülő között olyan távolság van, hogy alig vagy egyáltalán nem tudják egymást megérteni?

Nagyon fontos azt látnunk, hogy ez egy krízisállapot a család részéről. A gyerek betegsége elképesztő traumát jelent a közvetlen környezetének, amely egy megváltozott tudatállapotot eredményez. Vagyis ezekkel a szülőkkel szemben nem lehet a pedagógusnak és az iskolának ugyanaz az elvárása, mint egy átlag szülővel szemben, hiszen ebben a teljesen más állapotban a figyelmük szinte kizárólag arra irányul, hogy a gyerekük meggyógyuljon. Általában csak a kórházból való hazatérés után, a veszély elhárultával gondolnak először az iskolai teendőkre, amikor már látják az alagút végén a fényt. Addigra már sokszor teljesen elvesznek az iskolai kapcsolatok, a szülők pedig utólag gyakran nem értik, hogy az iskola miért nem nyitott feléjük.

A másik oldal, az iskola viselkedése is ugyanilyen érthető, hiszen nincsenek információik, nem keresik őket a szülők, nem tudják, hol lehet a helyük ebben a terhelt szituációban. Gyakori, hogy ez a két szereplő egymásra vár, hogy a másik tárja ki a kapukat. Mi ezen a ponton kerülünk a képbe, hogy összekössük a két felet. Ahogy már említettem, nagyon ügyelünk arra, hogy mindenkinek megtartsuk a kompetenciáját, ezzel is edukálva a szülőt, hogy kinek mi a feladata: a gyermek oktatásának biztosítása az ő felelőssége, míg az iskola törvényi kötelezettsége, hogy a hozzá beíratott gyereket a törvényi vonatkozásnak megfelelően tanítsa.

² Ria Bakker, Janet Bootsma, Mienie Engwerda – Caring about, taking care of – Ziezon, 2012.

³ Lásd a Magyar Közlönyben (97. szám, 2021. május 27.) megjelent 2021. évi LIII. törvény egyes köznevelést érintő törvények módosításáról.

Azt is érdemes tisztázni – és szerepel is az irányelvben –, hogy a teljes felépüléshez rengeteg szakemberre van szükség, hogy pontosan milyenre, azt a szakértői vizsgálatok tudják alátámasztani. Sok szülő nem tud róla vagy nem gondol rá, és a kórházból sem kapnak erre vonatkozó instrukciót, csak hazaküldik őket egy zárójelentéssel. Pedig szakemberek nélkül nem történik meg a traumafeldolgozás, ami viszont kiemelten fontos lenne, nemcsak a történetek pszichés feldolgozása, hanem a szakszolgálati felmérések, az esetleg sérült kognitív funkciók vizsgálata miatt. Emellett gondolni kell arra is, hogy a szülők és a gyerekek egész szocializációs tere beszűkült időközben, és sokkal nehezebb ebből kimozdulni, mint azt gondolnánk. Ezért is lényeges, hogy az iskola szerezzen mögöttes tudást a helyzetről, és nyisson a szülők felé.

Tovább árnyalja a helyzetet, ha a keleti régió, illetve olyan térségek felé indulunk, ahol a sokszor nehéz, eleve hátrányos helyzetet egy tartós betegség csak még jobban megterheli. Míg a közép-, és nyugat-magyarországi régiókban kevésbé jelent gondot például az egyetemista önkéntes és az iskola online összekapcsolása, addig az elmaradottabb településeken, ahol a tárgyi feltételek ehhez sokszor nem adottak, és a szándék is hiányzik, sokkal nehezebben oldhatók meg ezek a helyzetek. Ott, ahol a gyerekek hiányzása eleve gyakoribb, betegség esetén az iskolából való kimaradás veszélye fokozottabban érvényesül. Ezekben a térségekben azon dolgozunk, hogy hogyan tudjuk a családokat átsegíteni a krízisen, hogyan tudunk eszközt adni a kezükbe, és hogyan tudjuk motiválni őket az együttműködésre, hogy minden feltétel meglegyen a tanuláshoz.

Miért választotta ezt a hivatást és hogyan jutott el a KórházSuli létrehozásáig?

A KórházSulival kapcsolatos történetem egy személyes szálon indult: még óvodáskorú volt a nagyobbik gyerekem, amikor egy kisebb problémával a Heim Pál Kórházba került, és amíg bent voltam vele, elkezdtem beszélgetni az ott dolgozó kórházpedagógussal. Nem sokkal később éppen egy angol szakos pedagógust kerestek, így kerültem be a Fővárosi Iskolaszanatóriumba⁴ kórházpedagógusként. Mélyvízbe dobtak, az onkológiai gyermekosztályra kerültem. Semmilyen szakirányú végzettségem nem volt, és protokoll sem létezett azoknak a pedagógusoknak, akik a kórházi ágyak mellett végezték a munkájukat: senki sem mondta meg, hogy mit és hogyan kell csinálni – a már többször említett irányelvben most ezt is pótoltuk. Ebben a helyzetben magamtól kezdtem kitalálni, hogy mi lenne az ideális: külföldre jártam, nemzetközi szakirodalmakat olvastam, az Európai Kórházpedagógus Szövetségnek⁵ hat évig voltam vezetőségi tagja. Tehát külföldről kezdtem el jógyakorlatokat gyűjteni, és létrehoztam egy rendszert a Heim Pál kórház onkológiáján. Közben iskolalátogatásokra jártam, és kialakult egy saját elképzelésem arról, hogy mi a feladata egy kórházban dolgozó pedagógusnak. Ma is úgy gondolom, hogy a tanulás csak egy eszköz arra, hogy elérjük a célt: megmaradjon a gyerekek önbizalma, motivációja, hogy terveik legyenek, hiszen ezek mind-mind segítik a gyógyulást.

A KórházSulit akkor alapítottam, amikor a rendszeren belül már nem tudtam megoldásokat találni a felmerülő problémákra, amikor láttam például az otthoni nehézségeket, a magukra maradt gyerekeket, akiken szerettem volna segíteni. Távoli célom, hogy a pedagógusképzésbe is bekerüljön a beteg gyerekekkel való foglalkozás. Nagy lépés lenne, ha minden leendő pedagógus legalább 5-10 órában hallana erről a problémaköréről, hogy tudják, hova kell fordulni, mit kell csinálni ezekben a helyzetekben. Azt gondolom, hogy nagyon jó úton járunk ebben az ügyben. Jelenleg egy szektorközi

tudáson, együttműködésen alapuló posztgraduális képzés indítását tervezzük, ezen dolgozunk. A KórházSuli vezetése és működtetése mellett törekszem rá, hogy ennek a fontos területnek az ismertségéhez és a szakma alapjainak lefektetéséhez is hozzájáruljak.

Milyen kihívásokkal szembesül manapság, és hogy látja a KórházSuli jövőjét?

A kihívások leginkább a rendszer működtetéséből adódnak. Alapítványi formában létezőnk, de akkor tudunk hosszú távon életben maradni, ha egyfajta komplex, céges működéssel látjuk el a feladatainkat, és a kommunikációra, a forrásteremtésre és a szervezetfejlesztésre is nagy hangsúlyt fektetünk. Nagy energiákat vesz el a sokféle kapcsolódás: van három főállású kollégánk, vannak szerződéses munkatársaink, valamint évente 3-400 önkéntesünk és 150-200 családunk, akikkel dolgozunk. A rendszer átlátása és irányítása, illetve a forrásteremtés rendszerint komoly feladatok elé állít, de nem egyszerű a szakmai és a szervezeti feladatokat sem egyensúlyban tartani.

Nagyon sokat számít az irányelv elkészülése és megjelenése a közeljövőben, de az is fontos a rendszer működtetése szempontjából, hogy mindenhol legyenek emberek, akiktől kérdezni lehet, és mindig legyen olyan hely, ahol ezekre a kérdésekre az érintettek választ kaphatnak. A jövőben szeretnénk országos centrummá válni, hogy elérhetőek legyünk az ország több pontján. Sokszor elég egy apró segítség, hogy továbbgördítse a folyamatot, mi ezt szeretnénk a KórházSulival felvállalni.

Miben éli meg a munka szépségét? Mire a legbüszkébb?

A szépsége mindig a személyekhez kötődik számomra, és a folyamat legvégéhez, amikor egy-egy gyerek visszatér az iskolába azzal a támogatással és tudással, amit tőlünk kapott, és másképp nem jutott volna hozzá. Másrészt csodálom az önkénteseinket, akik nemcsak elkötelezettek, hanem vannak hisznek is bennünk, erejükön felül teljesítenek, és amikor csatlakoznak hozzánk, nekünk adják az idejüket és a tudásukat is. Öröm látni azt a személyiségváltozást is, amelyen keresztül mennek ezalatt az idő alatt. A gyerekekkel, családokkal való kapcsolódásból, a komoly krízisállapotokból megtanulnak valami fontosat. Tanítjuk őket az elválásra is, hogyan kell a folyamat végén elköszönni, útnak engedni a gyógyulót – az a jó segítő, aki utána örökre elmegy. Ezt is át kell élni, meg kell tanulni, ahogy azt is, hogyan kell nemet mondani, határt szabni. Az önkénteseink is nagyon hálásak ezért, mert nálunk megtanulják, hogy akkor segítenek jól, ha a fókuszban a gyógyuló gyermek van, miközben az ő szerepük nem kap hangsúlyt.

Úgy gondolom, hogy mindez olyan szemléletformáló erővel bír, amely elegendő muníciót, erőt ad számukra egész életükre. Ők is és a kollégáim is fantasztikusak, motiválnak és inspirálnak a hétköznapiakban. Sokszor nem is látszik, mennyi háttérmunka van egy-egy folyamatban, és a végén nem is annyira büszkeséget érzek, mint a jól végzett munka örömét.

⁴ Fővárosi Iskolaszanatórium Általános Iskola és Gimnázium. További információ: www.iskolaszanatorium.hu

⁵ The European Hospital and Healthcare Federation (HOPE): www.hope.be

LEKÜZDHEŐ HÁTRÁNYOK – A CSALÁDOK ÉS AZ ISKOLA KAPCSOLÓDÁSA A GYERMEK SZOCIÁLIS, ÉRZELMI ÉS TANULMÁNYI FEJLŐDÉSE ÉRDEKÉBEN

Interjú Ana Paula Silvával és Angela Cannyvel

„Az érdekelt felek közötti bizalom kulcsfontosságú tényező, a bizalomépítés módja pedig a kommunikáció, a tudás, a megértés és a párbeszéd.”

Mi a jelentősége manapság a szülők és az iskola együttműködésének? Milyen hangsúlyt kap a portugál, illetve az ír iskolarendszerben?

Ana Paula Silva (APS): A család és az iskola az emberi fejlődés két fontos pillére. Ennek a két pillérnek össze kell kapcsolódnia, mert az együttműködésük elősegíti a gyermek fejlődését, szocializációját. Több országos és nemzetközi kutatás bizonyította, hogy a gyermek szociális, érzelmi, tanulmányi fejlődése felgyorsul, ha szoros kapcsolat van az otthon és az iskola között, és ez pozitívan befolyásolja a gyermek saját tanulmányi képességeihez való hozzáállását, boldogulását, jóllétét is. Az iskola feladata a tanulók nevelése, az egészséges fejlődéshez kedvező feltételek megteremtése, de szerepének hatékony ellátásához a család támogatására, a felelősség megosztására van szükség. Ha ezt tudjuk, miért nem annyira egyértelmű az együttműködés, mint amennyire kívánatos? Megesik, hogy a szülő azért nem működik együtt az iskolával, mert nem tudja, hogyan tehetné, de az is előfordul, hogy az iskola nem nyitott a szülők irányába. Ezekben az esetekben gyakran a másik felet hibáztatjuk, a problémák pedig halmozódnak. Előfordul ugyanakkor, hogy az együttműködés mindkét fél számára megfelelő módon valósul meg, és ez aztán jó hatással van a gyermek iskolai beilleszkedésére, részvételére, tanulmányi előmenetelére, a teljes iskolaközösségre, az intézmény és a családok közötti kötelékek alakulására. Az iskola és a család közeledése lehetőséget teremt arra, hogy a felek jobban és kölcsönösen megismerjék egymást, és ebből következően könnyebben azonosítsák azokat az együttműködési módokat, eszközöket, amelyek megfelelő módon befolyásolják a gyermek fejlődését.

Portugáliában az iskolavezetés legmagasabb szintjén is megjelennek a szülők képviselői, de egyre világosabb, hogy egyrészt ez nem elég, másrészt nem mindig csak pozitív hozadéka van, hiszen vannak szülők, akik nem elsősorban a közösség, hanem a saját gyermekük érdekeit képviselik. A helyzet leküzdésének egyik módja az lenne, ha az oktatásirányítás ösztönözné a családokat, hogy más módokon vegyenek részt az iskolai életben, valamint a munkáltatókat, hogy felmentsék a szülőket a munkavégzés alól azokban az időszakokban, amikor be kell, hogy kapcsolódjanak az iskolai életbe.

Angela Canny (AC): Írországban az állam finanszírozza az oktatást. Létezik nemzeti keret-tanterv, ugyanakkor az egyes iskolák irányítását – a működésre vonatkozó jogszabályok alapján – az igazgatótanács végzi, mely teljes egészében önkéntes tagokból áll. Ők felelősek az iskola pénzügyeinek kezeléséért, valamint a munkaerő-toborzásért (beleértve a tanárok toborzását is). Tanévenként átlagosan öt-hat ülést tartanak, melyeket külsős elnök vezet. A testület az intézmény-vezetőből, egy pedagógusból, a fenntartó képviselőjéből, egy védőnőből és két szülőből áll, a szülői képviselet tehát vezetői szinten is erős. Az elmúlt tíz évben számtalanszor volt alkalmam egy-egy iskola igazgatótanácsában elnökölni, és az itt szerzett tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy a szülők hozzájárulása felbecsülhetetlen értékű: a javaslataik figyelembevételével tovább fejlődhet

az intézmény és a családok együttműködése, hatékonyabbá válhat a problémák kezelése, valamint számos fejlesztő kezdeményezés valósulhat meg.

A szülői és családi partnerkapcsolatok fejlesztése a DEIS-iskolák¹ munkájának központi eleme, különösen a család-intézmény közötti kapcsolatokért felelős koordinátor (HSCL²-koordinátor) munkáján keresztül. A DEIS-program³ célja, hogy személyre szabott támogatást nyújtson azoknak az intézményeknek, amelyekben a hátrányos vagy a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek magasabb számban vannak jelen.

Véleményük szerint milyen lenne az intézmény és a család közötti kapcsolat ideális állapota, és mik ennek a kritériumai?

AC: A család és az intézmény kapcsolata akkor működhet sikeresen, ha nem egyoldalúan, hanem a szülőkkel együttműködésben szerveződik, és kölcsönös tiszteletre épül. Másik kulcsfontosságú eleme, hogy az alapját hosszú távú kezdeményezések adják. A számszerűsíthető eredmények felmutatását és az elszámoltathatóságot preferáló iskolai légkör nem kedvez azoknak a kezdeményezéseknek, amelyek nem hoznak azonnali pozitív eredményt. Pedig a sikert jelentő kritériumokat nem csak kvantitatív módon kell mérni, hanem a nehezebben mérhető kvalitatív szempontokat is figyelembe véve (ilyen például az összetartozás érzésének kialakítása vagy a szülő bevonódásának, az oktatásba való visszatérésének ösztönzése stb.). A családokkal, illetve közösségekkel való partnerkapcsolatok kiépítése és fenntartása hosszú folyamat, ezért időre van szükség ahhoz, hogy beépüljön az iskolai közösség mindennapjaiba. A sikeres partnerségnek az összes érintett fél együttműködésén kell alapulnia, ez a HSCL-rendszer egyik legfontosabb tényezője. A HSCL program sikerének alapja a kapcsolatok kiépítése: az iskolák és a szülők, az iskolák és külső szervezetek, illetve külső szervezetek és a szülők között.

A DEIS program egyik legsikeresebb kezdeményezése a Család-Intézmény Közötti Kapcsolatok (HSCL) rendszere, amely 1990 óta működik. A HSCL program célja, hogy javítsa a tanulók eredményeit azáltal, hogy közvetlenül az életükben fontos felnőttekre összpontosít – általában a szülőkre. Célja, hogy elősegítse az aktív együttműködést az otthoni, az iskolai és a megfelelő közösségi szervezetek között, és segítse a szülőket abban, hogy felismerjék saját képességeiket, amelyekkel elősegíthetik gyermekeik oktatási előmenetelét, valamint segítséget nyújtsanak a szülőknek a megfelelő készségek (számolás, írás-olvasás stb.) fejlesztésében. Az otthonlátogatás kulcsfontosságú eleme a családokkal szembeni bizalom kialakításának. Ez különösen fontos az **írországi utazó családokból** származó gyerekek és a bevándorló háttérű családok számára, akik esetleg rosszul vagy egyáltalán nem beszélnek angolul. A HSCL tanfolyamokat is szervez a szülők számára, pl. írás-olvasás vagy számolás órákat, vagy eljár a szülő nevében egy-egy szervezetnél, dokumentumok kitöltésében, lakhatási kérelem nyomon követésében nyújt támogatást stb. A HSCL koordinátorai terapeutákkal/tanácsadókkal is kapcsolatba léphetnek, ha speciális igényű gyermek számára igényelnek segítséget. A HSCL-program egyik fő célja a szülők bevonása gyermekeik oktatásába, valamint az iskola és a családok közötti pozitív és hatékony partnerkapcsolatok előmozdítása. A HSCL arra ösztönzi a szülőket, hogy vegyenek részt az iskola tanórán kívüli tevékenységeiben (pl. közös olvasmány), sőt, az iskolai szabályzatok kialakításában is. A HSCL nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az angolul rosszul vagy egyáltalán nem beszélő szülők is bekapcsolódhassanak az iskolai közösségbe. A HSCL-rendszer tevékenységét az érintettek rendkívül pozitívan értékelik a családok és az intézmény közötti eredményes partnerség kialakításának és fenntartásának a tekintetében.

¹ Az ír DEIS-program (Delivering Equality of Opportunity in Schools, vagyis Esélyegyenlőség biztosítása az iskolákban) és a TEIP-program (Programme for Priority Intervention Educational Areas, vagyis Az elsődleges beavatkozás programja az oktatásban), vagyis a család és az intézmény közötti partnerséget helyezi tevékenységei középpontjába.

² Home-School Community Liaison (HSCL): család-intézmény közötti kapcsolatok

³ További információ: www.esplus.eu/delivering-equality-of-opportunity-in-schools-deis

A másik fontos tényező annak mérlegelése, hogy ki facilitálja az intézmény és a család közötti kapcsolatot. A HSCL-koordinátorok szerepét például pedagógiai végzettséggel rendelkező tanárok töltik be – ez biztosítja, hogy a rendszer valóban oktatási fókusszal működjön. Egy jó példát említenék: volt olyan HSCL-koordinátor, aki foglalkozásokat szervezett a szülők számára, melyek során ún. „Mesezsákot” állítottak össze közösen. A részt vevő szülők elmentek egy könyvesboltba, ahol kiválasztottak egy könyvet a gyermeküknek. A következő két hónap folyamán a szülők ezekkel a mesékkel dolgoztak: íráshoz, olvasáshoz és számoláshoz kapcsolódó tevékenységeket találtak ki a történetek köré. Mindez végül belekerült a Mesezsákba, amelyet a gyermek karácsonykor megkapott. A Mesezsák létrehozása során a szülők anyanyelvi készségei is fejlődtek: fonológiai tudatosságra nevelő eszközök kerültek a kezükbe, amelyeket aztán saját gyermekeikkel kapcsolatban felhasználhattak, ráadásul megértették a közös olvasás jelentőségét is.⁴

Érdemes azt is figyelembe venni, hogy az iskolák (különösen a hátrányos helyzetű területek iskolái) és a családok közötti partnerségek kialakításához megfelelő forrásokra van szükség. Az elmúlt években számos példát lehetett látni olyan jó kezdeményezésekre, amelyekre néhány éven keresztül biztosítottak forrást, de amint a finanszírozás véget ért, az együttműködők is szétszéledtek. Véleményem szerint állami feladat erőforrásokat fektetni ezekbe a partnerségekbe, és biztosítani, hogy a finanszírozás befejezése után is fenntarthatók legyenek.

A partnerségeknek az eddigieken túl széles körű szülői készségfejlesztésre is érdemes összpontosítaniuk. Bizonyos DEIS-iskolákban például főzőtanfolyamokat tartanak a szülőknek, vagy említhetnék egy limericki DEIS-iskolát is, ahol számos innovatív projekt futott: például csónaképítő vagy lógondozási projekt. A csónaképítő projektben esténként egy asztalos dolgozott együtt az apukákkal és gyermekeikkel. A projekt során az apukák is bevonódtak az iskolai életbe, miközben az apa-gyermek kapcsolatok is javultak. Ráadásul néhány gyerek, aki részt vett a lógondozási projektben, az iskola befejeztével zsoke lett. Az efféle célzott kezdeményezések rövid távon költségesek, de hosszú távon valódi változást lehet elérni velük, lehetővé téve a gyermek számára, hogy egy adott területen kitűnhessen, érdeklődni kezdjen bizonyos szakmák iránt stb. Ezek a projektek hozzájárulhatnak a generációkon át öröklődő hátrányos helyzet, nélkülözés és kirekesztés megtöréséhez és az előnyösebb társadalmi-gazdasági pozíció eléréséhez.

Végül fontos megemlíteni, hogy ebben a kontextusban sikeres partnerkapcsolat olyan felek között tartható fenn, akik fontosnak tartják az oktatást, látják az oktatásban rejlő lehetőségeket, amelyek megváltoztathatják az életünket, és hajlandók tenni annak érdekében, hogy változtatni tudjanak a saját és gyermekeik életén. Emellett a család és az iskola közötti partnerség akkor erősödhet, ha az iskola tanári kara viszonylag állandó, hiszen nehéz úgy életben tartani egy partnerkapcsolatot, hogy a tagok folyton változnak.

APS: A gyermek fejlődését fókuszba állító ideális állapot eléréséhez a családok és az iskolák egyenrangú és kölcsönös viszonyára van szükség. Ez az egyenrangúság és partneri attitűd a társadalom szociálisan vagy gazdaságilag hátrányos helyzetben élő tagjainál gyakran nem alapvetés. Az iskola időnként nem megfelelően alkalmazkodik mindenkihez, esetleg hatalmi pozícióból szólítja meg a családokat, és ez gátolhatja a kommunikációt és a közeledést, ami hozzájárulhat a kulturális távolság fenntartásához és a kölcsönös meg nem értés erősödéséhez. Ez vezethet oda is, hogy sokszor csak akkor hívják be a családokat az iskolába, ha a gyermekük helytelen viselkedéséről kell tájékoztatni őket, vagy arról, hogy nem boldogul a tanulásban. Ebből következően a családoknak fenntartásai lehetnek az iskolával szemben, és sok esetben nem szívesen lépnek kapcsolatba a pe-

dagógusokkal, mert az intézmény csak felerősíti bennük a saját magukról alkotott negatív képet. Ideális esetben az iskola – mint a tudományos, a pedagógiai és a praktikus tudás helyszíne – kezdeményezi a családok intelligens és érzékeny megközelítését, a másik fél kultúrájának megismerésére és megértésére törekedve (eszmék és értékek, aggodalmak és félelmek, illetve elvárások mentén), a családok szociális-gazdasági helyzetétől függetlenül. Az iskola legyen nyitott, vonja be a családokat a különböző tevékenységekbe, foglalmazzon meg és fogantatósítson javaslatokat annak érdekében, hogy a szülők minden lehetséges szinten bevonódhassanak a döntéshozatalba.

Mit jelent az inklúzió az önök számára? Melyek az iskola és a szülő közötti együttműködés legfontosabb kulcsszavai?

AC: Az inklúzió összetett fogalom. Az inkluzív oktatás képes arra, hogy bármilyen háttérrel rendelkező gyermeket befogadjon. Azt jelenti, hogy mindenkor a gyermek áll a tanulás közepontjában, és minden gyermeket képessé kell tenni arra, hogy sikert érhesen el a tanulás során. Az inklúzió arról szól, hogy minden egyes gyermeket (aktív módon) integrálunk a közösségbe, elismerjük képességeit, tehetségét. Elősegítjük aktív részvételét nemcsak a tanulási folyamatban, hanem a társadalomban és a közösségekben egyaránt.

Mindez azon az előfeltevésen alapul, hogy minden egyes gyermek rendelkezik olyan képességgel, amely méltó az elismerésre. Az inkluzív nevelés arra összpontosít, hogy a gyermek mire képes, és nem arra, mire nem. Megköveteli a tanártól, hogy mind a pedagógiában, mind a tanítási módszertanban alapos ismeretekkel rendelkezzen a differenciált és inkluzív órávezetés tekintetében. Az inklúzióra törekvő tervezés magában foglalja a differenciált tartalmat (tananyag), a folyamatot (módszertan, tevékenységek) és értékelési eredményeket (hogyan prezentálja a gyermek a tanórán azt, amit megtanult). A tanároknak annak tudatában kell megválasztaniuk tanítási és értékelési módszereiket, hogy bár a gyermekek adott pillanatban fejlődésük különböző pontjain állhatnak, mindegyikükben ott van a siker lehetősége. Az inkluzív oktatás nem reked meg a lehetőségek egyenlőségénél (*equality of opportunity*), a feltételek egyenlőségének (*equality of condition*) szükségességében hisz. A feltételek egyenlőségének előmozdítása azt jelenti, hogy lebontjuk az akadályokat az oktatásban annak érdekében, hogy minden gyermek javát szolgáljuk.

Az inklúzió azt is jelenti, hogy minden gyermekkel kapcsolatban a legtöbbet reméljük, és a pedagógus igyekszik biztosítani, hogy minden gyermek kiteljesedhessen. Egyúttal interkulturális nevelés is, amely tiszteli, becsüli és elismeri az osztálytermi és iskolai sokszínűséget. A gyerekek tudásának, készségeinek és attitűdjének fejlesztéséről szól, valamint olyan feltételek megteremtéséről, amelyek elősegítik a sokszínűséget, ahol a gyermekek nemcsak saját kultúrájukat fejlesztik és értik meg, hanem más kultúrák és az övéiktől eltérő nézőpontok megértésére és tiszteletére is képessé válnak. Az inkluzív oktatás lényegében olyan oktatás, amely előmozdítja az emberi jogokat, az egyenlőség elveit, és meggátolja a diszkriminációt és az előítéletességet.

APS: A befogadás az oktatásban azt jelenti, hogy egy nap az iskola minden egyes tanulót képessé tesz majd arra, hogy a lehető legtöbbet sajátítsa el az iskolai tananyagból, és kibontakoztassa képességeit annak érdekében, hogy a társadalom integrált, aktív résztvevője, valamint produktív, kreatív, elfogadott és megbecsült tagja legyen, függetlenül a személyes korlátaitól. Ennek feltétele, hogy az iskola méltányolja minden tanuló egyéni jellemzőit. Így a befogadás azt jelenti, hogy méltányoljuk és elismerjük azt, amit ki-ki a társadalomnak és benne a másiknak adhat. Az inklúzió három kulcsszava számomra: a *különbözőség tisztelete*; a *sokféleség megismerése és megértése*; valamint a *sokszínűség elismerése*.

⁴ Hasonló joggyakorlatról olvashatnak az Imre Nórával készült interjúmban, a kötet 25. oldalán, *Anyu, játssz velem, mesélj nekem!* néven.

Miért fontos az inklúzió kapcsán a család és az intézmény együttműködéséről beszélnünk?

AC: A befogadás nem értelmezhető az iskola, a gyermek és család közötti elköteleződés nélkül. A család a legfontosabb információforrás az iskola számára a gyermek belépésekor, hiszen a család ismeri leginkább a gyermek érdeklődését, képességeit, készségeit és erősségeit. A családdal való konzultáció nagyon fontos az intézmények közötti átmenetek idején is, amikor az óvodából az általános iskolába, az általános iskolából a középiskolába kerül a gyermek. A kutatások azt mutatják, hogy a felek közötti elköteleződés és együttműködés elősegíti a zökkenőmentes átmenetet, és kisebb a valószínűsége a lemorzsolódásnak is, különösen az alapfokú oktatásból a középfokú oktatásba való átmenet során.

A speciális nevelési igényű gyermekek esetében a szülők és a gyermekek bevonása indokolt a tervezési folyamat során is. Az iskoláknak ugyanis egyéni tanulási terveket kell kidolgozniuk azon tanulók számára, akik egyéni támogatásban részesülnek az iskolában, és a szülőket be kell vonni tervek kidolgozásába és felülvizsgálatába. Nyilvánvalóan annál inkább érintettek lesznek, minél komplexebb a gyermekük tanulási szükséglete. Ez a terv információkat tartalmaz a célok meghatározásáról, az előrehaladásról és a tanulási eredményekről, részletezettsége a tanuló tanulási szükségleteinek komplexitásához igazodik.

Hasonlóképpen fontos, hogy az iskola konzultáljon a családdal, ha egy gyermeknek tanulási nehézségei adódnak, vagy ha rosszul teljesít alapfokú vagy középfokú oktatási szinten a standardizált teszteken (szintfelmérő vizsgákon vagy érettségi vizsgákon). A párbeszéd segíthet a tervezésben, a jövőbeli stratégia kialakításában. Ugyanez vonatkozik a viselkedési problémákra is, mivel az iskolában tanúsított szokatlan viselkedés lehet valamilyen otthoni probléma tünete. Különösen fontos a szülővel és a családdal folytatott konzultáció akkor, ha az iskola teljes képet szeretne kapni a gyermekről, és meg szeretné előzni az iskolai lemorzsolódást.

Milyen új kommunikációs csatornákat, fórumokat használtak az intézmények az elmúlt években a családokkal való kapcsolattartás megkönnyítésére? Volt-e ezeknek valamilyen pozitív hozadéka?

AC: Az elmúlt években zajló világjárvány reflektorfénybe helyezte a digitális kommunikációt. Néhány kezdeményezés, mint például az SCP-projekt⁵ és a HSCL-program munkatársainak munkája ez idő alatt nehezebbé vált, mivel nem volt lehetőség személyesen dolgozni a gyerekekkel. Az első iskolai lezárások idején, amennyiben az iskola aggódott egy-egy család miatt, a HSCL-koordinátor, az SCP-koordinátor, valamint önkéntes tanárok személyes látogatást tettek náluk (bekopogtattak az ajtón) vagy online tartottak találkozót. A közösségimédia-platformok szintén fontos eszközei voltak a szülővel való kapcsolattartásnak, a közösség érzését erősítették azokban a családokban, akiket esetleg elszigeteltség fenyegetett. Ezek a platformok azt is lehetővé tették, hogy az iskolavezetők és a tanárok megszólítsák azokat a családokat, akik amúgy nem szívesen vették fel a kapcsolatot az iskolával. Volt olyan platform, amelyet elsősorban az iskolai sikerek és az olyan események bemutatására használtak, mint a természettudományi és matematikai projekthét stb. Összességében azt tapasztalták, hogy ezek a közösségi platformok növelhetik az iskola presztízsét az adott közösségben, és ösztönözhetik a gyerekek elkötelezettségét.

⁵ A School Completion Programme (SCP) egy célzott támogatási program az olyan alap- és középfokú oktatásban részt vevő gyermekek számára, akik potenciálisan ki vannak téve az iskolai lemorzsolódásnak, vagy akik már nem járnak iskolába. (pl. Youthreach, Community Training Center stb.) A projekt az Esélyegyenlőség biztosítása az iskolákban (DEIS) program keretében valósulhat meg.

APS: Minden portugál iskola rendelkezik számítógépes iskolairányítási rendszerrel, melyet az iskolavezetés és a tanárok használnak. Az intézmény ezen keresztül tájékoztatja (e-mailen vagy mobilalkalmazáson keresztül) a családokat a gyermek iskolai életéről, és ebben történik meg a bizonyítványok, a jelenlét, az órai hiányzások, az értékelések stb. rögzítése is. Az iskolák éves munkatervében szerepel a családdal való találkozások rendszeres ütemezése is, így például az egyes tanulók családjával egyéni vagy csoportos találkozások szervezése a tanuló igényei szerint.

Azt is látni kell, hogy az iskolák és a családok közötti kapcsolat szervezettsége az erőfeszítések és az erőforrások ellenére elégtelennek bizonyult. Emiatt egyes iskolák a különféle foglalkozások, kötetlen összejövetelek, hírlevelek és iskolaújságok készítésével kezdték el támogatni a kapcsolódást. Sokszor – különösen hátrányos társadalmi-gazdasági kontextusban – a szociális közvetítő, mediátor szerepe döntő fontosságú lett,⁶ különösen azokban az esetekben, amikor a mediátori funkciót annak a csoportnak a tagja tölti be, amely csoport az iskolában nagy számban képviselve van. Ennek a közvetítőnek éppen az a szerepe, hogy összehozza az iskolát és a családokat, tolmácsként szolgáljon közöttük, közvetítse az elvárásokat és az értékeket mindkét fél számára.

Az inklúziót elősegítő jogyakorlatok során a család és az intézmény kapcsolata, a kommunikáció hatékonyságának javítása, a találkozási pontok gyakoribbá tétele is fokozottabban előtérbe kerül. Mi a jelentősége ezeknek a törekvéseknek a befogadás szempontjából?

AC: Az ír DEIS-iskolák a legsebezhetőbb családokkal és gyerekekkel dolgoznak, így a kapcsolatok kiépítése rendkívül fontos annak érdekében, hogy minden gyermek elérje képességei maximumát. A valóságban az iskola sokkal több kell, hogy legyen, mint egy oktatási intézmény, hiszen jelentős társadalmi felelősséggel bír. Például elég gyakori, hogy az iskolaigazgató és/vagy a HSCL-koordinátor úgy segít egy családnak szociális segélyért vagy orvosi igazolásért folyamodni, hogy online kitölti az igénylést, vagy a család képviselőjében telefonál egy állami szolgáltatónak. Az iskola beavatkozik, ha fennáll a hajléktalanság veszélye, segít szállást találni vagy állami szervhez irányítja a családot. Az iskola gondoskodik arról is, hogy a megfelelő állami szervek tartsák a kapcsolatot azokkal a családokkal, ahol valós veszély, például családon belüli erőszak, bántalmazás lehetősége áll fenn, illetve segítséget nyújt számukra, ha menedékre van szükségük ezekben az esetekben.

⁶ Jogyakorlatok Portugáliában: www/eslplus.eu/good-practice-repository?country=Portugal&page=1

Nyilvánvaló, hogy ha bizalom alakul ki a család és az iskola között, az iskolának megvan a lehetősége arra, hogy holisztikus módon segítse a családokat.

Az SCP-koordinátor nagyon szorosan együttműködik azokkal a gyerekekkel (és családjaikkal), akiknél fennáll az iskolai lemorzsolódás veszélye. A középfokú oktatásba átlépő gyermekek esetében együttműködik a középiskola SCP-koordinátorával, hogy közösen biztosítsák a lehető legzökkenőmentesebb átmenetet. Ezen kívül iskolaidőn túli foglalkozásokat (pl. tanulószobák, közös házi feladat-írás), valamint tavaszi és nyári táborokat szerveznek a veszélyeztetett gyermekek számára.

APS: Minden iskolában működik egy multidiszciplináris csapat, amely állandó (gyógy pedagógus, pszichológus, pedagógiai igazgató) és alkalmi tagokból (a tanuló tanára(i) és szükség szerint egyéb szakemberek) áll. Ez a csapat elemzi minden eléjük kerülő helyzetet. Az elemzést követően intézkedéseket javasolnak a feltárt nehézségek leküzdésére (például tanulást támogató intézkedések, a tanterv és az értékelés adaptálása, egyéni tanulási terv életbe léptetése stb.). Ezeket az intézkedéseket az iskola igazgatójának kell kezdeményeznie, de a családoknak is jóvá kell hagyniuk, majd részt kell venniük a végrehajtási folyamatban és az eredmények értékelésében.

A hátrányos helyzetű és/vagy a speciális nevelésű igényű gyermekek esetében milyen más szempontok jelennek meg az inklúzió kapcsán?

AC: A társadalmi-gazdasági hátrány meglehetősen mélyen érintheti a gyermekeket: kutatások azt mutatják, hogy azok a gyermekek nagyobb valószínűséggel érnek el hosszú távú oktatási eredményeket speciális szükségleteik ellenére, akiknek a szülei magasabb képzettséggel rendelkeznek. A képzett szülők ugyanis rendelkeznek azzal az oktatási, társadalmi-kulturális és gazdasági munícióval, amellyel segíteni tudják a gyermeküket. Tehát amikor az inklúzióról és a speciális igényekről gondolkodunk, a társadalmi-gazdasági háttérrel is figyelembe kell vennünk, mivel ez jelentős különbségekhez vezethet. Az olyan problémák, mint a hajléktalanság, a szegénység, a bizonytalan lakhatás, az alkalmi foglalkoztatás vagy a munkanélküliség negatív hatással vannak a gyermekek iskolai előmenetelére, különösen a speciális igényű gyermekek esetében. Ezért fontos minden olyan kezdeményezés, mint például a DEIS, amely az alacsonyabb társadalmi-gazdasági helyzetben lévő családokat és gyermekeiket célozza.

APS: Az iskola és a család közötti kommunikáció azért is alapvető fontosságú, mert a tanulási nehézségekkel küzdő gyerekeknek még az átlagnál is több motiválásra, támogatásra van szükségük, hogy a tanulás szükségességéről meggyőzzük őket, vagy hogy a tanultakat fel tudják használni a gyakorlatban. Az iskolának is vannak korlátai a tanulás fejlesztésében, de itt lép be a család, illetve itt van jelentősége más, iskolán kívüli kontextusoknak, amelyekben a gyerekek jelen vannak. Ha a szülők tisztában vannak azzal, hogy a gyermek mit csinál az iskolában, és követik a feladatokat, akkor valós kontextusban olyan szituációkat tudnak kialakítani, amelyek a gyakorlatba emelik át a megtanultakat (például a pénzrendszer tematikájánál elmennek egy kávézóba tortát venni, aprópénzt adnak a gyermek kezébe, hogy megszámolja az értéket, a visszajárót stb.).

Azon gyermekek és fiatalok esetében, akiknél a tananyag nagyfokú adaptálása szükséges, mert a haladásuk jelentősen eltér a közös tantervtől, a családnak tájékoztatnia kell az iskolát arról, hogy számára mi a fontos, mit szeretne, hogy a gyermek megtanuljon. Amikor az iskolák arra kérik a családokat, hogy segítsenek a tanulási terv átgondolásában, akkor a szülők ténylegesen szembesülnek azzal, hogy milyen fontos szerepet töltenek be a gyermekek fejlődésében.

Tapasztalható-e különbség a család és az intézmény kapcsolatában a tanulók életkorának változásával?

AC: Sokkal evidensebb az együttműködés, amikor a gyerekek kisebbek. Ennek praktikus okai is vannak: egyszerűen könnyebb a bizalom kialakítása és a problémák azonosítása is, hiszen az óvodában és az általános iskola első éveiben a gyermek ugyanazzal a pedagógussal van egész nap. Az általános iskola magasabb évfolyamain és a középfokú oktatás során nehezebb kapcsolatokat építeni és fenntartani, mivel az iskolák általában sokkal nagyobbak és a gyermeknek több tanára van. A HSCL-rendszer értékelései is azt mutatják, hogy a gyermek életkorának előrehaladtával a szülőket egyre nehezebb bevonni az iskolai kezdeményezésekbe. Ebben a kompetencia is közrejátszik: sok szülő ilyenkor már nem tudja segíteni gyermekét az iskolai feladatokban. A középfokú oktatás során a HSCL- és az SCP-koordinátor már inkább a gyermekkel működik együtt szorosabban (karrier-tanácsadás, szexuális egészség stb.). Ahogy a gyermek növekszik, egyre hangsúlyosabb a vele, és nem a szüleivel való együttműködés, különösen a pályaválasztással kapcsolatos döntéshozatal okán.

Hogyan alakítható ki a megfelelő párbeszéd, együttműködés, különös tekintettel a szülőkre?

AC: Véleményem szerint a tanárképzésnek rendkívül fontos szerepe van. Jól képzett tanárookra van szükség, akiknek mind a szaktárgyi, mind a pedagógiai ismeretei kiválóak, és rendelkeznek a megfelelő kompetenciákkal és módszertani tudással ahhoz, hogy jó tanárok lehessenek. Ugyanakkor pozitív attitűdre és bizonyos esetekben interkulturális kompetenciára is szükség van ahhoz, hogy mindenféle gyermeket tanítani tudjanak. Folyamatosan frissíteniük kell a tudásukat, és együtt kell működniük más tanárokkal, hogy megosszák egymással a bevált jó gyakorlatok tanulságait, különösen a szülőkkel való kapcsolatépítés terén. A szülőknek és a családoknak érezniük kell, hogy szívesen látják őket az iskolában, hogy az iskola törődik velük.

APS: Napjaink felgyorsult világában nagy nyomás nehezedik az iskolákra, amely megköveteli az oktatásban dolgozó szakemberektől, hogy folyamatosan fejlesszék személyes és szakmai képességeiket. Tanulmányok bizonyítják, hogy ami igazán nagy változást hoz a tanulást illetően, az a tanári munka minősége – igaz ez az iskola és a családok kapcsolatára vonatkozóan is. A tanároknak nyitottnak kell lenniük a család sajátosságaira, bármennyire is eltér a család kultúrája az iskola kultúrájától. Az érdekelt felek közötti bizalom kulcsfontosságú tényező, a bizalomépítés módja pedig a kommunikáció, a tudás, a megértés és a párbeszéd. Az együttműködés erre a bizalomra építve valósítható meg a közösen meghatározott célok elérése érdekében. A közös munka pedig azt is megköveteli, hogy a cselekvés közös értékeken alapuljon, amit egyáltalán nem könnyű elérni egy ilyen sokszínű, ellentmondásos és individualista világban.

Milyen lenne a szülők és az iskola közötti együttműködés ideális állapota és mit kellene tenni érte?

IMRE NÓRA

Úgy vélem, akkor beszélhetünk a szülő és a pedagógus közötti kapcsolat ideális állapotáról, ha a kapcsolat mindkét fél megelégedésére szolgál és a kapcsolódási igény is szimmetrikus, egyformán jelen van. Ehhez minden szereplő együttműködési hajlandóságára, nyitottságára és az intézményvezetés támogatására is szükség van.

DEBRECZENINÉ NAGYPÁL KATALIN

Ideális állapotnak azt gondolom, amikor a szülő és a tanár kellő bátorsággal mer egymással kommunikálni: merjük elmondani a problémákat, szánjunk időt a párbeszédre, és vegyük észre, mit lehetne közösen fejleszteni. A kommunikációra minőségi időt kell fordítani, nem szabad nézni az órát vagy siettetni a megoldást. Az is alapvető, hogy kellő tisztelettel, őszinteséggel forduljunk egymás felé.

WEIMANN GÁBORNÉ

Az elképzelt ideális állapotban mindkét irányban jól működik a tájékoztatás, mindenkit elfogadó, alkalmazkodó közeg vesz körül, és nemcsak egy éppen előttünk levő cél érdekében tevékenykedünk, hanem tudatosan tervezünk, hosszú távú, fenntartható dolgokban gondolkodunk közösen. Egyértelműek a kijelölt célok, a határidők és a mérőszámok, amelyek a célhoz juttatnak.

TÓTHNÉ ALMÁSSY MONIKA

A számomra ideális együttműködésben az elején lefektetjük a közösen kialakított szabályokat, és ezek mentén visszük tovább a folyamatot: a pedagógust megtartjuk szakértői szerepében, és amikor rábízunk a gyereket, akkor beletesszük a hitünket is, hogy a feladatot jól el tudja végezni.

SZABOLCS CSILLA

Az együttműködésben a szülő-gyermek-pedagógus hármas egységét tartom a legfontosabbnak. Az ideális állapot az lenne, ha ezt az egységet minden résztvevő minden pillanatban meg tudná tartani. Ennek működéséhez még több olyan fórumot és lehetőséget kellene teremteni, ahol jobban meg tudnánk ismerni egymást, és jobban rálátnánk a problémákra.

KARDOSNÉ GYURKÓ KATALIN

A gyermek intézménybe kerülésével közös feladattá, a szülő és a pedagógus, az iskola felelősségévé válik a gyermeknevelés. A kölcsönös bizalom mellett a felelős gondolkodás a szülők részéről olyan feladat, amelyen érdemes folyamatosan dolgozni, javítani.

BOGDA EDIT

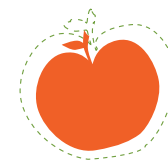
Az együttműködés ideális állapotában a szülőnek rálátása van az intézmény életére, de közben tiszteletben tartja a pedagógus munkáját és módszereit. A párbeszéd szintén nélkülözhetetlen: a szülő mindig kapjon a kérdéseire megfelelő választ, a pedagógus nyitott fülekkel, jó szándékkal fogadja a szülő ötleteit.

ANGELA CANNY

A család és az intézmény kapcsolata akkor működhet sikeresen, ha nem egyoldalúan, hanem a szülőkkel együttműködésben szerveződik, és kölcsönös tiszteletre épül. Másik kulcsfontosságú eleme, hogy az alapját hosszú távú kezdeményezések adják. A családokkal, illetve közösségekkel való partnerkapcsolatok kiépítése és fenntartása hosszú folyamat, ezért időre van szükség ahhoz, hogy a gyakorlata beépüljön az iskolai közösség mindennapjaiba.

ANA PAULA SILVA

A gyermek fejlődését fókuszba állító ideális állapot eléréséhez a családok és az iskolák egyenrangú és kölcsönös viszonyára van szükség. Ideális esetben az iskola kezdeményezi a családok intelligens és érzékeny megközelítését, a másik fél kultúrájának megismerésére és megértésére törekedve. Ennek érdekében az iskolának nyitottnak kell lennie feléjük, be kell vonnia a családokat a különböző tevékenységekbe, javaslatokkal kell élnie, hogy azok minden lehetséges szinten részt vegyenek a döntéshozatalban.

AJÁNLOTT IRODALOM

MAGYAR NYELVŰ

Erdősi, István Péter (2020): A család és az iskola kapcsolata
<http://midra.uni-miskolc.hu/document/34400/30825.pdf>

Imre, Nóra (2016): Az iskola és a szülő közötti kapcsolatrendszer különböző nézőpontokból. In *Marianna Szemerszki* (Ed.): Hátrányos helyzet és iskolai eredményesség.

Imre, Nóra (2019): Az iskola és a szülő közötti együttműködés lehetőségei
<https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/az-iskola-es-szulo-kozotti-egyuttmukodes-lehetosegei>

Kathyné Mogoróssy, Anita – Nagy, Beáta (2017): A szülők és a pedagógusok kapcsolattartásának mintázatai. In *Educatio* 26 (4), pp. 657–668 https://epa.oszk.hu/01500/01551/00102/pdf/EPA01551_educatio_2017_04_657-668.pdf

Nyitrai, Erika és társai (2019): Iskolai teljesítmény és szülői bevonódottság. *Psychung*
https://btk.kre.hu/images/doc/PsyHu_2019-2_02.pdf

Páskuné Kiss, Judit: Tanórán kívüli iskolai és iskolán kívüli programok a tehetséggondozásban (2014). Génius Műhely Kiadványok, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége

Podráczky, Judit (Ed. 2012): Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó
<http://mek.oszk.hu/11300/11368/11368.pdf>

ANGOL NYELVŰ

Borgonovi, Francesca; Montt, Guillermo (2012): Parental Involvement in Selected PISA Countries and Economies: OECD Publishing (OECD Education Working Papers, 73)
www.researchgate.net/publication/241764302_Parental_Involvement_in_Selected_PISA_Countries_and_Economies

Byrne, Delma; Smyth, Emer (2010): Behind the Scenes?: A Study of Parental Involvement in Post-primary Education: Liffey Press.
https://www.researchgate.net/publication/275640100_Behind_the_Scenes_A_Study_of_Parental_Involvement_in_Post-Primary_Education

Desforges, Charles; Abouchaar, Alberto (2003): The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment. A review of literature/Charles Desforges with Alberto Abouchaar. Nottingham: Department for Education and Skills (Research brief, no. 433).
https://www.nationalnumeracy.org.uk/sites/default/files/documents/impact_of_parental_involvement/the_impact_of_parental_involvement.pdf

Epstein, Joyce L.; Sanders, Maris G.; Simon, Beth S.; Salinas, Karen Clark; Jansorn, Natalie Rodriguez; van Voorhis, Frances L. (2002): School, family, and community partnerships: Your handbook for action: Corwin Press.
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf>

Hoover-Dempsey, Kathleen V.; Walker, Joan M. T.; Sandler, Howard M.; Whetsel, Darlene; Green, Christa L.; Wilkins, Andrew S.; Closson, Kristen (2005): Why do parents become involved? Research findings and implications. In *The elementary school journal* 106 (2), pp. 105–130.

(Az internetes források véglegesítése, az URL címek lezárása 2022. 02. 23-án történt.)

További internetes forrásokat és ajánlott irodalmat ezen a weboldalon talál:
pedagogus-tudastar.hu

Kötetünket az egész életen át tartó tanulás, a folyamatos szakmai fejlődés, az együttműködés, az egymástól való tanulás iránt elkötelezett szakmabelieknek, pedagógusoknak és szülőknek egyaránt ajánljuk. Alma a fán interjúkötet-sorozatunk fókuszában ezúttal a szülőkkel való partnerség, a család és az intézmény együttműködése áll a gyermekek inkluzív oktatása-nevelése érdekében.

A partneri kapcsolat kulcsfontosságú tényezőit, a bizalom megteremtésének jogya-korlatait, a kapcsolattartás céljait, lehetőségeit és útjait járjuk körbe beszélgetőtár-sainkkal az óvodától a speciális támogatást igénylő helyzeteken át a szakképzésig. Interjúalanyaink nemzetközi vagy hazai tanárképzési szakértőként, kutatóként, programvezetőként, pedagógiai gondolkodóként – sokféle szerepükből adó-dóan – rálátnak, vagy intézményvezetőként, illetve gyakorló pedagógusként közvetlenül élik meg a család és az intézmény kapcsolatában rejlő lehetőségeket és kihívásokat. Mindannyian hisznek az egymás iránti tisztelet, a párbeszéd, a megismerés, az elfogadás és befogadás fontosságában, az együttműködés egy-mást támogató kereteinek megteremtésében, amellyel a közös célt, a gyermek sikeres fejlődését szolgálják.